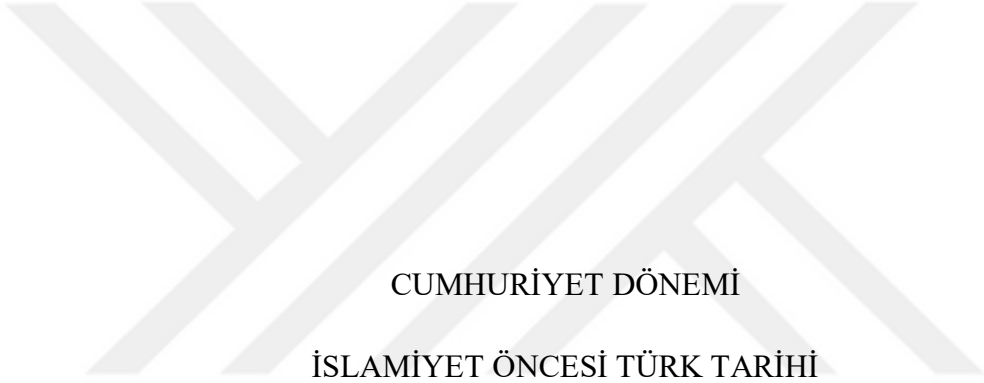

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mahmut BÖCEK

CUMHURİYET DÖNEMİ
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI

Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mahmut BÖCEK

CUMHURİYET DÖNEMİ
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ
ARAŞTIRMALARI

Danışman

Doç. Dr. Şahin DOĞAN

Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

T.C.

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mahmut BÖCEK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Orhan DOĞAN (İmza)
Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Şahin DOĞAN (İmza)
Üye : Yrd. Doç. Dr. Haluk KORTEK (İmza)

Tez Başlığı: "Cumhuriyet Dönemi İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları"

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03.11.2017

Mezuniyet Tarihi : 30.11.2017

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Dönemi İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Mahmut BÖCEK

İmzası

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mahmut BÖCEK
Öğrenci Numarası	20145206008
Enstitü Ana Bilim Dalı	Tarih
Programı	Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Şahin DOĞAN
Tez Başlığı	Cumhuriyet Dönemi İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları
Turnitin Ödev Numarası	878917304

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 136 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 13/112017 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 19,

alıntılar dahil % 28 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Tezin bazı bölümleri bibliyografik çalışma olduğundan dolayı kaynaklanmaktadır. İntihal yoktur.

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

13/11/2017

(imzası)

Doç. Dr. Şahin DOĞAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AKADEMİK TARİH ARAŞTIRMALARINDA İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

1.1 İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Kapsamı.....	4
1.2. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Öne Çıkan Araştırmacılar.....	9
1.2.1. Türkiye'de İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan İlk Kuşak Tarihçiler.....	10
1.2.1.1. Zeki Velidi Togan.....	10
1.2.1.2. İbrahim Kafesoğlu.....	10
1.2.1.3. Bahaeddin Ögel.....	12
1.2.1.4. Abdülkadir İnan.....	13
1.2.1.5. Sadri Maksudi Arsal.....	14
1.2.1.6. Emel Esin.....	14
1.2.1.7. Faruk Sümer.....	15
1.2.1.8. Akdes Nimet Kurat.....	16
1.2.2. Türkiye'de İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan İkinci Kuşak Tarihçiler.....	17
1.2.2.1. Gülçin Çandarlıoğlu.....	17

1.2.2.2. Özkan İzgi	18
1.2.2.3. Abdülkadir Donuk.....	19
1.2.3. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan Yabancı Araştırmacılar.....	21
1.2.3.1. Arminius Vambery.....	21
1.2.3.2. Wilhelm Radloff.....	22
1.2.3.3. Vilhelm Thomsen.....	22
1.2.3.4. Nikolay Fyodoroviç Katanov.....	23
1.2.3.5. Vasilij V. Barthold.....	24
1.2.3.6. Gyula Nemeth.....	24
1.2.3.7. Rene Grousset.....	25
1.2.3.8. Laszlo Rasonyi.....	26
1.2.3.9. Annemarie Von Gabain.....	26
1.2.3.10. Lev Nikolayeviç Gumilev.....	27
1.3. Türk Ocakları'nda İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları.....	28
1.4. Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması.....	30
1.5. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmalarında Türk Tarih Tezinin Önemi.....	30
1.6. Türkiyat Enstitüsü'nün İslamiyet Öncesi Türk Tarihine Katkıları.....	36
1.7. Umumi Türk Tarihi Kürsüsünün Kurulması	39
1.8. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Yeri.....	41
1.9. I. Türk Tarih Kongresinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.....	43
1.10. Türkiye'deki Üniversitelerde Tarih Bölümü İçerisinde Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Olan Üniversiteler.....	46
1.11. Türkiye'de Üniversitelerde Verilen İslamiyet Öncesi Türk Tarihi İle Alakalı Dersler...50	

1.12. Türkiye’de İslamiyet Öncesi Tarihi Kazı Çalışmaları.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ ALANINDA ARAŞTIRMALARDA BULUNAN BAZI AKADEMİSYENLERİN BU ALAN İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

2.1. Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu.....	55
2.2. Prof. Dr. İlhami Durmuş.....	57
2.3. Prof. Dr. Ahmet Taşağıl.....	59
2.4. Prof. Dr. Saadettin Gömeç.....	60
2.5. Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu.....	65
2.6. Prof. Dr. Konuralp Ercilasun.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ HAKKINDA CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAZILAN ESERLER

3.1. Cumhuriyet Dönemi İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Kaynakçası.....	78
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	119
ÖZ GEÇMİŞ.....	124

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bk.	: Bakınız
BTTK	: Birinci Türk Tarih Kongresi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren, Çevirmen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi
Ens.	: Enstitü
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
S	: Sayı
s.	: Sayfa
T.A.	: Türk Ansiklopedisi
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Terc.	: Tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayın
Yy.	: Yüzyıl
G.T.T.	: Genel Türk Tarihi
Vd.	: Ve diğerleri

ÖZET

Tarih boyunca çok geniş ve farklı coğrafyalara yayılmış ve bu ulaştığı coğrafyalarda çeşitli siyasi teşekküllerde varlığını sürdürmekte olan Türkler, günümüzde de dünya tarihini önemli bir biçimde etkilemektedir. Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin hepsinin ortak bir geçmişe sahip oldukları dönem İslamiyet Öncesi dönemdir.

Bu çalışma, Türkiye’de büyük ölçüde Cumhuriyet Döneminde başlayan İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışmalarının günümüze kadar geçen süreçteki yeri ve önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın özünü bu süre zarfında İslam Öncesi döneme ait araştırmalar oluşturmaktadır.

Cumhuriyet dönemi öncesinde hak ettiği değeri göremeyen İslamiyet Öncesi Türk Tarihi’nin bu dönemden günümüze nasıl geldiği ve günümüzdeki yeri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslamiyet Öncesi Türk Tarihi, Cumhuriyet Dönemi, Genel Türk Tarihi

SUMMARY
PRE - ISLAMIC TURKISH HISTORY RESEARCHES
IN REPUBLICAN PERIOD

Throughout history, very wide and different geographical area has spread and the Turks, who continue to exist in various political formations in these geographical regions, are influencing the world history in a important way today. The period in which all the Turks who have spread to a very wide geography have a common past are pre-Islamic periods.

In this study, aims to reveal the place and significance of the pre-Islamic Turkish History studies which started in Republic Period in Turkey in the period until the present day. During this period, the essence of the work constitutes research related to the Pre-Islamic Revolution.

The pre-Islamic Turkish History, which can not see the value it deserves before the Republican era, has been examined from this period on how the day-to-day came and where it is today.

Keywords: Pre-Islamic Turkish History, Republican Period, General Turkish History

ÖNSÖZ

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi şuan dünyadaki tüm Türk halklarının ortak birer değeri ve mirasıdır. Şuan günümüzde Türklerin kültürünü, değerlerini, anlayışını anlayabilmemiz için bu ortak mirasa bakmak ve incelemek zorundayız. Cumhuriyet dönemine kadar İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı araştırmalar büyük ölçüde yabancılar tarafından yapılmıştır. Onlar da gerek kasten gerek ise Türk'ü tam manası ile anlayamadıkları için Türk Tarihi için yanlış ve olumsuz değerlendirmeler ortaya çıkmaktaydı. Bunun için Türk Tarihini en doğru bir biçimde ortaya çıkarabilmek için Cumhuriyet döneminde birçok adım atılmıştır ve bu sayede bugün ki bulunduğu konuma gelmiştir.

Bu alandaki araştırmalar bu seviyeye gelene kadar nasıl bir süreçten geçtiği karşılaştığı ve halen karşılaşılan sorunlar, bu araştırmaların şuan ulaştığı yer gibi birçok konunun incelenmesi gerek. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi başta olmak üzere bu alanı araştırmayı üstlenmiş bulunan Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı'nın (Umumi Türk Tarihi Kürsüsü) kuruluşundan itibaren bu alanda yaptığı kıymetli çalışmaların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Ne yazık ki bu konu üzerine yeterli şekilde değinilmemiştir. Tüm Genel Türk Tarihçilerinin karşılaştığı ortak sorunlar mevcuttur.

İşte bu araştırmada yukarıda bahsi geçen tarihsel sürecin değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde kısaca Cumhuriyet dönemine kadar ki sürede İslamiyet Öncesi Türk Tarihi araştırmalarına yer verilecek Cumhuriyetin ilanından sonra bu alanda atılan adımlar, kurulan kurumlar başta olmak üzere bu alanı çalışan hocaların yaptığı çalışmalar değerlendirildi. Çalışmanın ikinci bölümünde, bu alanda çalışmalar yapmış önemli tarihçilerimizin kendi alanındaki bazı sorunlar üzerine görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşler hocaların kendisinden söyleşi yolu ile alınarak aktarılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı yayımlanan eserler verilmiştir. Bu kısımda Taner Aslan'ın Gaziantep Üniversitesi'nde 2012 yılında hazırlamış olduğu "İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Kaynakçası" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmayı yaparken bana fikir ve görüşleri ile büyük destek veren değerli danışman hocam Doç. Dr. Şahin DOĞAN'a teşekkür ederim. Çalışmamın içerisinde yer verdiğim söyleşi kısmı için bana vakit ayırıp kıymetli görüşleri ile beni aydınlatan değerli hocalarım; Prof. Dr. Gülçin ÇANDARLIOĞLU, Prof. Dr. İlhami DURMUŞ, Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL, Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ, Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU ve Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN'a teşekkür ederim. Bize elinden geldiğince her konuda yardımcı

olmaya çalışan Muhittin BÖCEK'e teşekkür ederim. Bu süreçte bana destek olan arkadaşlarıma teşekkür ederim. En önemlisi de her zaman yanımda olan ve bana en büyük desteği veren ailem; Murat BÖCEK, Ayşe BÖCEK, Arif BALKIÇ, Filiz BALKIÇ, Buket BALKIÇ ve Buse BALKIÇ'a teşekkür ederim.

Mahmut BÖCEK
Antalya, 2017

GİRİŞ

Türk dünyasında tarih yazıcılığı ve belirli bir tarih anlayışı ancak Osmanlı Devleti döneminde belirli bir yoğunluğa ulaşabilmiştir. Osmanlı Devleti'nin tarih yazıcılığını da iki grupta toplanabilir. Bunlardan birisi vak'a-nüvis adı verilen devletin resmi görevlisidir. Diğer grup ise bazı Osmanlı aydınlarının kendi istekleri ile yazdıkları ve genellikle "Tevarih'i Al-i Osman" adı verilen eserlerden oluşmaktaydı. Fakat bu eserlerin bilimsel bir nitelik taşıdığı söylenemez. Hatta Türk Tarihinden ziyade Arap Tarihini yazdıkları söylemek mümkündür. Zira bu eserlerde Osman Gazi'nin soyunu peygamberlerin soyuna bağlayarak onu yüceltmek istemişlerdir. Bu sebeple Hz. Adem'den başlayarak İslam tarihi yazılmış sonra da Osmanlı Tarihi yazılmıştır. Fakat yine de bazı eserlerde İslami döneme ait Türk Tarihine de yer verilse de İslamiyet Öncesi Türk Tarihine pek yer verilmemiştir. Hatta Osmanlı Devleti dışında kalan Türklere ait bilgilere de çok ender olarak rastlanılmaktadır.

Bu tarih anlayışı Tanzimat Dönemine kadar gelmiştir. Fakat bu dönemden sonra yeni bir tarih anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde milliyetçilik akımının Türkler arasında da yayılması ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Araştırılması isteği uyanmıştır.¹ İslamiyet Öncesi Türk Tarihini, "Tarihi Alem" adlı eserinde Müşir Süleyman Paşa kısaca ele almıştır. Ebülğazi Bahadır Han'ın "Şecere-i Türkiye" adlı eseri de Ahmet Vefik Paşa tarafından tercüme edilerek bir kısmı basılmış idi. Ama derli toplu bir Türk Tarihi yazmaya kalkışan ilk kişi Necip Asım Bey olmuştur.² Bu tür çalışmaların artmasına neden olan en önemli etmenlerden birisi de 1893 yılında Orhun Kitabelerinin dilinin çözülerek yayınlanması olmuştur. Türklerin daha önce de birçok büyük devletler kurduğu ve geçmişlerine de ışık tutulmuştur.³ Yadrintsev, adındaki bir Rus arkeologu Orhun Kitabelerinin ilk kez bir kopyasını çıkarmıştır. Die Alttürkischen Inshriften der Mongolei, St Petersburg 1895, eserinde de W. Radloff ilk kez yayımlamıştır.⁴ Bu yazıyı ilk çözen ise Danimarkalı Kraliyet İlimler Akademisi Üyesi olan V. Thomsen 15 Aralık 1893 tarihinde bir açıklamada bulunarak

¹ Yavuz Ercan, Toplu Eserler: III Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihi Yazıları, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2007, s.322-325.

² Mükrimin Halil Yinanç, "Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar Bizde Tarihçilik", Milli Tarihin İnşası, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 79-80.

³ Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi Yeni Türkiye'nin Oluşumu 1923-1938 (3. Kitap 2. Bölüm), bilgi Yayınevi, Ankara, 2010, s.92-93.

⁴ Saadettin Yağmur Gömeç, "İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine", DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 1999-2000, 20/31, Ankara 2000, s. 65.

Orhun Kitabelerindeki yazıyı çözdüğünü bildirdi. 29 Aralık 1915 yılında Osmanlı Devleti, Thomsen'ı yapmış olduğu hizmetlerden dolayı mecidi nişanı ile ödüllendirmiştir. Her ne kadar mecidi nişanı 22 yıl geç verilmiş olsa da böyle bir nişanın verilmiş olması Osmanlı Devleti'nde batıdaki Türkoloji araştırmalarına karşı bir ilgi başladığını göstermektedir.⁵

Bu sebeplerin etkisi ile ve daha sonraki dönemde Cumhuriyet döneminin resmi tarih anlayışı ile Türk aydınları İslamiyet Öncesi Türk Tarihine yönelmiştir.⁶ İkinci Meşrutiyet döneminde Tarih-i Osman-i Encümeni kurulmuştur. Bu kurul ümmetçi tarih anlayışının dışına çıkarak daha bilimsel çalışmalar ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kurulun araştırmaları da Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası adlı bir dergi ile yayınlanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti yıkılarak yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra 1923'te bu kurulun adı Türk Tarihi Tetkik Encümeni olarak değiştirilmiştir. Bunun haricinde Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkinliği süren bir kuruluş olan Türk Ocakları'nın araştırmaları ile Türklerin Uygur bir millet olmadığı yönündeki savlara yanıt verilmeye çalışılmıştır.⁷

Birinci dünya savaşından önce Türk Derneği üzerinde toplanan bilim ve fikir insanları tarafından İslamiyet Öncesi Türk Tarihi araştırmaları yerine getirilmiştir. Türk Derneği daha sonraki dönem de çalışmalarını Türk Ocağı ismi altında devam ettirmiştir. Türk Yurdu adında bir dergi yayımlamışlardır. Bu derneğin yayımladığı dergilerde Ahmet Ağaoğlu, Halim Sabit Şibay, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp gibi isimlerin makalelerine yer verilmiştir.

19. Yüzyıldan itibaren İslamiyet Öncesi Türk Tarihi hakkında bilgilere Türkler de eserlerinde yer vermeye başladılar. Rıza Nur, Necip Asım ve M. Şemseddin Günaltay gibi isimler eserlerinde bu döneme bolca yer ayırmışlardır. M. Şemseddin Günaltay Mufassal Türk Tarihi isimli eserinde Leon Cahun, A. Vambery, W. Thomsen, W. Radloff, Deguignes, A. Grünwedel, A. Von le Coq, Marc Aurel Staein, N.M. Yadrintsev gibi isimlerden yararlanmışlardır. Rıza Nur da Şemseddin Günaltay'ın izlediği yolu takip etmiştir. Rıza Nur, Oğuzname'yi yayımlamıştır ve 14 Ciltlik bir büyük bir Türk Tarihi kaleme almıştır. Necip Asım ise Türk Tarihi adlı bir eser yazmıştır. Bu eserinde Leon Cahun'un Introduction a l'histoire de l'Asie isimli eserinde oldukça yararlanmışdır.⁸

⁵ Cemal Kurnaz, "Vilhelm Thomsen'e Mecidi Nişanı Verilmesi" TDAY-B 1993, Ankara, 1995, s.15-17.

⁶ Mehmet Tezcan "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de İslamiyet'ten Önceki Türk Tarihi ve Medeniyetinin Yazımında Kaynakların ve Bilgilerin Kullanılması Üzerine", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s. 75-76.

⁷ Turan, 2010: 92-93.

⁸ Ayhan Pala, "Türkiye'de Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C.1, Ankara, 2012, s.2459.

Cumhuriyet Dönemi'ndeki İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışmalarına girmeden önce yukarıda da bahsettiğimiz üzere görülüyor ki Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında bu alan ile ilgili bazı temeller atılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AKADEMİK TARİH ARAŞTIRMALARINDA İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

1.1 İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Kapsamı

En eski devirlerden günümüze kadar sürekli bir bütünlük arz eden tarihi, bu kadar geniş bir kapsamda incelemek pek mümkün değildir. Bu sebeple tarihin araştırılması, öğretilmesi ve incelenmesi amacı ile tarih bölümlere ayrılarak kronolojik dilimlere ve çağlara bölünerek sınıflandırılmıştır. Tarihin kolay öğrenilmesi amacı ile ilk defa 17. yüzyılda ‘‘Çağ’’ kavramı ortaya atılmıştır. Daha sonra ise Ch. Cellarius adındaki bir Alman tarihçi, tarihi dünyayı etkileyen olaylara dikkat ederek ilkçağ, ortaçağ ve yeniçağ olarak ayırmıştır. Fakat bu tasnifi yaparken Avrupa tarihini göz önüne alarak yapmıştır. Yani bu çağ tasnifi Avrupa tarihine uygundur fakat Avrupa dışında kalan başta Türkiye olmak üzere Rusya, Çin ve Uzakdoğu tarihine uymamaktadır.⁹ Bu çağ sistemine ilmi açıdan ilk karşı çıkan Zeki Velidi Togan olmuştur. Bu sistemin eksikliklerini, yanlışlarını ve zararlarını her fırsatta dile getirmiştir. İbrahim Kafesoğlu ise bu konu hakkında kendi ifadesi ile şunları söylemiştir;

Çağ taksiminin Türk tarihinin özelliği dolayısıyla, yalnız lüzumsuz değil aynı zamanda zararlı olduğunu da işaret etmek isteriz. Türk tarihi'nin en büyük hususiyetini coğrafi yaygınlık, hatta dağınıklık teşkil eder. Başka milletlerin tarihi muayyen ve değişmez bir bölge içinde oluşurken, Türk tarihi aynı asırlar içinde çeşitli iklimlerde gelişme göstermiştir. Doğulu ve batılı milletlerde tek metropol fikri ve tek yurt coğrafyası mevcut olmasına karşılık, Türk milletinin çeşitli yurtları ve imparatorlukları olmuştur. İşte bu müstesna durum Türk tarihinin çağları esasında araştırılması ve öğretilmesini fevkalade zorlaştırmaktadır. Türk boyları muhtelif yurtlardan başka başka coğrafi şartlar, çeşitli iktisadi ve kültürel imkanlar dolayısıyla birbirlerinden farklı gelişmeler kaydetmişlerdir. Bunları çağ taksiminin belirli sınırları içerisinde ele almak doğru değildir. Bilhassa coğrafi dağınıklığa bir de zaman bakımından dağınıklık ilave edilir ve her Türk boyunun kısa devir çerçevesinde dahi birbirinden uzak memleketlerde, buraların hususi şartları yüzünden bazen birbirinden büsbütün ayrı gelişmeler gösterdiği hesaba katılırsa, Türk tarihinin çağ taksimi ile bağdaştırmamızın imkansızlığı ortaya çıkar. Buna mukabil her Türk boyu için belirli mekan içinde bir gelişme kabul ederek çağların, onlara ayrı ayrı tatbik cihetine gitmek, Orta Asya Türklüğü için başka, Hindistan, Rusya, Balkanlar, Avrupa, İran, Mısır Türkleri için başka, Osmanlı İmparatorluğu için de başka çağ sınırları tespitine çalışmakta doğru

⁹ İsmail Özçelik, Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 26,27.

olmaz. Bu her ülkedeki Türk boyunu ayrı millet saymak manasına gelir ki, hakikate ve ilme aykırıdır. Çünkü çeşitli ülkelerde görülen Türkler aynı milletin kollar halinde devamından ibarettir.¹⁰

Kendi tarihimizin ise çağlarını tasnif etmiş değiliz. Türk tarihin eski çağları nasıl başlar, ne zaman sona erer bunları tam olarak bilemiyoruz. Hatta Ortaçağda kesin olarak belirlenmiş değildir. İbrahim Kafesoğlu bu konu ile ilgili olarak da şunları söylemiştir:

Bugün üniversitelerimizde Türk tarihine uygulanan çağ taksimatı, batıdan aktardığımız çağların zaman devrelerine Türk tarihinin zoraki bir şekilde sıkıştırılmasından ibarettir ve Türkiye’de İlkçağın doğrudan doğruya Batı Eskiçağına inhisar etmesi de bunun sonucudur.¹¹

Türk Tarihini milli görüşe göre ilk sınıflandırmaya kalkan kişiler Zeki Velidi Togan ve Rıza Nur olmuştur. Rıza Nur Türk Tarihini;

1. Eski Türk Tarihi
2. Yeni Türk Tarihi
3. Taze Türk Tarihi

Olarak üç ana bölüme ayırmıştır. Zeki Velidi Togan da üç ana bölüme taksim etmiştir. Bunlar; İlerleme ve Yükselme Çağı (19. Yüzyılın ortalarına kadar) Gerileme ve Çökme Çağı (1. Dünya Savaşı sonuna kadar) ve bundan sonraki dönemi ayrı bir çağ olarak düşünmüştür. Fakat bu çağ sistemleri kabul görmemiştir.¹²

Zeki Velidi Togan ‘‘Tarihte Usul’’ adlı eserinde Umumi Türk Tarihini, İslamiyet’ten Önce Türk Tarihi ve İslamiyet’ten sonra Türk Tarihi olarak ve 20. yüzyılın başından itibaren yeniden yükseliş devri olarak üçe ayrı döneme ayırmanın mantıklı olacağını savunmuştur. Bütün Türk Tarihini ise dört ayrı döneme ayırmamız gerektiğini söylemiştir. Ayrıca İslamiyet Dönemi Türk Tarihini de 16. yüzyıldan önceki yükseliş ve 16. yüzyıldan sonraki alçalış olarak ayırmamız gerektiğini savunmaktadır.¹³ Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş adlı eserinde Türk tarihinin devirlere taksimi ile ilgili olarak aynen şu sözleri sarfetmiştir:

Tarihimizi: ‘‘tarihten önceki çağ’’ ve ‘‘tarihi çağ’’ a, bunu da 1) İslamiyetten, yani Önasya medeniyetine ilhakımızdan evvelki çağ, 2) İslam devrinin / 6. ncı asra kadar inkişaf devri, 3) 16. ncı asırdan zamanımıza kadar uzanan inhitat devri olarak üç ana devreye ayırıyoruz. Bugün yaşadığımız yeniden dirilme ve Garp medeniyetine iltihak devri ile, tarihimizin beşinci devri başlamıştır.¹⁴

¹⁰Ali Ahmetbeyoğlu, ‘‘İslamiyet Öncesi Türk Tarihçiliğinin Problemleri’’, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 295-296.

¹¹ Hüseyin Nihal Atsız, Türk Tarihinde Meseleler, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 21.

¹² Atsız, 2016: 21

¹³ Zeki Velidi Togan, Tarihte Usul, Enderun Yayınları, İstanbul, 1981, s. 27.

¹⁴ Zeki Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 3.

Umumi Türk Tarihi'nin kapsamı ile ilgili de 'İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nde, Umumi Türk ve Asya Tarihi Kürsüsünün 10 Senelik Çalışma Planı başlığı altında paylaştığı, dekanlığa yazmış olduğu bir yazı da aynen şunları söylemektedir:

Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, Anadolu Türk Tarihi ve Osmanlı İmparatorluğu hariç Türklüğün bütün mazisini onun tekmil Asya ve Doğu-Avrupa kavimleriyle ilgili hayatını tedaris ve tetkik mevzu edinmiş durumdadır. Bu cihetle Milattan önceki asırlardan zamanımıza kadar 4-5 bin senelik pek geniş bir tarihi, kültürü, teşkilatı ve müesseseleriyle birlikte incelemek vazifesini yüklenmiş bulunmaktayım.¹⁵

Hal böyle iken Türk tarihinin kendine özgü bir sınıflandırmaya ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bugüne dek tarihçilerin kesin olarak mutabakat sağladığı bir taksim yapılamamıştır. Fakat Fuat Köprülü'nün esaslarını belirlediği ve günümüze kadar kullanılan şöyle bir tasnif yapılmıştır:

- İslamiyet'ten Önce Türk Tarihi
- İslami Dönem Türk Tarihi
- Selçuklu Tarihi
- Osmanlı Tarihi
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
- Türk Dünyası ve Dış Türkler Tarihi

Türk tarihi devamlı olarak bir süreklilik halinde olduğu için sınıflandırma konularına göre yapılmıştır. Türk tarihini sınıflandırmak oldukça güçtür.¹⁶ Özellikle de Genel Türk Tarihi alanının kapsamını Türkiye açısından belirlemek oldukça güç bir olaydır. Bunun sebebi bu alanın sınırlarının bakış açısına göre değişiklik göstermesidir. Örneğin; İstanbul Üniversitesi, Genel Türk Tarihi alanını Türkiye'den daha ziyade Asya Türkleri için uygun görmüştür. İstanbul Üniversitesine göre bu alan Asya ve dış Türkler konularını kapsamaktadır. Fakat Ankara Üniversitesi için bu durum biraz farklılık göstermektedir. Ankara Üniversitesi, Genel Türk Tarihini bütün Türk tarihi olarak görmektedir. Yani onlara göre bu alanın içerisine mevcut bütün Türk Tarihi girmektedir.

Genel Türk Tarihi alanı üzerine çok önemli çalışmalar yapan Prof. Dr. Ahmet Taşağıl bu konuda aynen şunları söylemektedir:

Bu iş üzerine uzun yıllar kafa yormuş birisi olarak Genel Türk Tarihini Avrasya coğrafyasından ağırlıklı olarak Osmanlı ve Selçuklu dışındaki Türk tarihi olarak anlıyorum. Peki, niye Osmanlıyı bunun dışında tutuyorum? Ben Ankara Üniversitesi gibi düşünüyorum yani bütüncül bir yaklaşım göstermemiz gerekiyor. Osmanlı tarihini ve Selçuklu tarihini inceleyen başka kürsüler olduğu için bu ayrımı yapmak

¹⁵ İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi (Editör: Zeki Velidi Togan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966, Volume III, Parts 3-4, s. 275.

¹⁶ Özçelik, 2010: 30-31.

*zorunda kalıyoruz bu teknik bir ayırmadır. Bölgesel olarak Avrasya coğrafyasında Türklerin tarihi olarak genişletiyorum.*¹⁷

Fakat günümüzde genel olarak kabul gören sınırlandırmaya göre, Genel Türk Tarihi alanı Orta Asya Türk Tarihi alanı ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Orta Asya Türk Tarihi şu üç ana bölüme ayrılmaktadır;

- İslam öncesi Türk Tarihi
- 13.-19. yüzyılları arasında Orta Asya Türk Tarihi
- 19. yüzyıldan günümüze Türk Dünyası Tarihi

İslam öncesi Türk Tarihi, adından da net bir şekilde anlaşıldığı üzere Türklerin İslam'a geçtiği tarihe kadar geçen süreyi kapsamaktadır Türklerin tarih sahnesine çıkışından başlayarak Hun İmparatorluğu, Göktürk İmparatorluğu, Uygur Devletleri, Orta Asya'da devlet kurmuş Türk boyları, Avrupa Hunları, Hazarlar, Oğuzlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Bulgarlar'ın tarihlerini kapsamaktadır.¹⁸ Bahaeddin Ögel'in İslamiyetten Önce Kültür Tarihi isimli kitabında ele aldığı Türk boyları ve devletleri şunlardır;

- Hun İmparatorluğu,
- Göktürk İmparatorluğu,
- Uygurlar,
- Avarlar,
- Kırgızlar,
- Hazarlar,
- Kıpçak ve Kumanlar
- Peçenekler,
- Karluklar,
- Oğuzlar,
- Kimek ve Çiğiller,
- Macarlar
- Volga Bulgarları
- Tuna Bulgarları.¹⁹

Bu devletler ve Türk boylarının tarihi, İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin konusunu ve kapsamını teşkil etmektedir. Bunlarla ilgili her konuyu İslamiyet Öncesi Türk Tarihi olarak

¹⁷ Tarih İçin Metodoloji, (Editör: Ahmet Şimşek), Pegem Akademi Yayınları, Ankara,2016, s.62, 63.

¹⁸ Ahmet Taşağıl, M. Bilal Çelik, İlyas Kemaloğlu, İsmail Aka, Mehmet Alpargu, Ahmet Kanlıdere, Orta Asya Türk Tarihi (Editör: Ahmet Kanlıdere), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2013, s. VIII

¹⁹ Bk. Bahaeddin Ögel, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003

ele alabiliriz. Bu dönem Türklerin İslamiyeti kabul etmeye başladığı döneme kadar gelmektedir. Mekan olarak ise Türklerin ortaya çıktığı Orta Asya başta olmak üzere yukarıda saydığımız Türk devletlerinin yaşadığı çok geniş bir coğrafyaları kapsamaktadır. Orta Asya'dan başlayan bu coğrafya Türk göçleri ile büyük bir alana yayılmıştır. Öyle ki Karadeniz'in Kuzeyinde bile hükmeden Avrupa Hunları²⁰ ve Batı Türkistan - Afganistan'da Akhunlar, Çin'de Tabgaçların kurduğu devletler bu kapsama dahildir.²¹

Yukarıda saydığımız devletlerin siyasi tarihi başta olmak üzere kültürü, ekonomik hayatları, içtimai yapıları gibi her türlü konu İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin konusuna girmektedir. Bu alanın tabiatından gelen bazı zorlukları vardır. Bu alanın kapsamını net olarak belirlemekte karşımıza çıkan bu önemli sorunlar sadece kapsamını belirlemek açısından değil birçok konuda da sıkıntı doğurmaktadır. Bu nedendir ki bu alanı çalışmayı tercih eden kişilerin sayısı diğer alanlara göre özellikle Osmanlı Tarihi'ni araştıranlara göre daha azdır. Genel Türk Tarihi alanının konu başlığı olarak da Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine göre oldukça az olması Ahmet Özcan'ın, Türkiye'de Popüler Tarihçilik isimli kitabında grafiklerde net bir şekilde anlatılmıştır²² Tabii bunun sebebi de bu alanın beraberinde getirdiği zorluklardır. Bu zorların sebepleri coğrafyadan dolayı saha araştırması yapmak gerekmektedir. Türkçe yazılı kaynaklar çok azdır ve bunlarında büyük kısmı edebiyattır. Kaynak dili bilmek gerekmektedir. Arkeolojiden de faydalanmak gerekmektedir.²³ Bu zorlukları Ali Ahmetbeyoğlu, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumunda sunduğu, İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Problemleri isimli bildirisinde detaylı bir şekilde bakabilirsiniz.²⁴ Ayrıca Özkan İzgi'ye göre bu zorlukların yanı sıra bu alanı olumsuz etkileyen hatta ihmal edilmesine sebep olan bir diğer sebep ise bu alanın İslam öncesi ve İslam sonrası olarak tasnif edilmesidir. Bu alanın Avrupalı tarihçilerin gözü ile bakılarak detaylı bir incelemeye inmeden onların yorumuna ve bakış açılarına göre bakarak basit göçebe bir hayat sürdürdükleri yönündeki görüşten dolayı yeterince önemsenmemiştir.²⁵ Bu konu da ki yersiz iddiaları İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü

²⁰ Taşağıl vd., 2013: VIII

²¹ Ahmet Taşağıl, "İslam Öncesi Devrede Orta Asya'da Yaşayan Türk Boyları" T.A., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, c.2, s.566.

²² Detaylı Bilgi İçin Bk. Ahmet Özcan, Türkiye'de Popüler Tarihçilik, TTK, Ankara, 2011, s.385, 386.

²³ Prof. Dr. Konuralp Ercilasun ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 09 Haziran 2017, Gazi Üniversitesi, Ankara.

²⁴ Detaylı Bilgi İçin Bk. Ali Ahmetbeyoğlu, "İslamiyet Öncesi Türk Tarihçiliğinin Problemleri", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, TTK, Ankara, 2011.

²⁵ Özkan İzgi, Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları, TTK, Ankara, 2014, s.197.

isimli önemli eserinde çürüterek, Türklerin göçebelikleri hakkındaki esasları gözler önüne sermiştir.²⁶

1.2. Türkiye’de İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Öne Çıkan Araştırmacılar

Türkiye’de İslamiyet öncesi Türk tarihi araştırmalarının Mustafa Celalettin Paşa, Joseph Deguignes ve Leon Cahun gibi isimlerin ortaya koyduğu eserlerin bu alana doğru dikkatleri topladığı ve bundan sonra bu araştırmaların başladığı söylenebilir. Bu alandaki araştırmalar başta Fuat Köprülü sayesinde ve Türkiye’ye Rusya’dan gelmiş olan Abdulkadir İnan ve Zeki Velidi Togan gibi isimlerin yaptığı çalışmalar neticesinde artmıştır. Bu isimler Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türkiyat Enstitüsü ve Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi gibi kurumlar sayesinde bu alana büyük katkılar sağlamışlardır.²⁷

Türkiye’de İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanını çalışmış olan ilk kuşaktan bazı diğer önemli isimler de şunlardır: Abdullah Battal Taymas, Ahmet Caferoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Temir, Akdes Nimet Kurat, Ali Hüseyinzade, Ali Nihad Tarlan, Bahaeddin Ögel, Faruk Sümer, Hüseyin Namık Orkun, İbrahim Kafesoğlu, İbrahim Yarkın, Kemal Erarslan, Mehmet Emin Buğra, Mirza Bala, Nihal Atsız, Reşit Rahmeti Arat, Saadet Çağatay, Tahir Çağatay, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp.

Bu isimlerden daha sonra gelen ikinci kuşak araştırmacılar da Abdulkadir Donuk, Abdülhaluk Çay, Ahmet Bican Ercilasun, Emine Gürsoy Naskali, Fikret Türkmen, Gülçin Çandarlıoğlu, Hakan Kırımlı, İsenbike Togan, İsmail Aka, Mehmet Saray, Nadir Devlet, Nejat Diyarbekirli, Nuri Yüce, Osman Sertkaya, Özkan İzgi, Talat Tekin, Timur Kocaoğlu, Yavuz Akpınar, Zekeriye Kitapçı gibi isimlerdir.

Üçüncü kuşak ve günümüz de yaşayan bu alanı çalışan kişilerden bazıları ise şunlardır: Abdülvahap Kara, Ahmet Kanlıdere, Ahmet Taşağıl, Ali Abbas Çınar, Ali Ahmetbeyoğlu, Arzu Ocaklı, Cengiz Alyılmaz, Fatma Özkan, Ferhat Tamir, Göksel Öztürk, Halil Bal, Hasan Ali Karasar, İbrahim Maraş, İklil Kurban, İsmail Türkoğlu, Mehmet Tezcan, Melek Özyetgin, Metin Ergun, Mualla Uydu Yücel, Mustafa Argunşah, Mustafa Öner, Nesrin Sarıahmetoğlu, Nevzat Özkan, Orhan Söylemez, Özkan Öztekten, Ramazan Özey, Saadettin Yağmur Gömeç, Seyfettin Erşahin, Sultan Mahmut Kaşgarlı, Ufuk Tavkul, Zeynel Abidin Makaş ve Zeyneş İsmail.²⁸

²⁶ Detaylı bilgi için bk. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.

²⁷ Pala, 2012: 2457.

²⁸ İsmail Türkoğlu, “*Central Eurasian Studies in Turkey (1985-2002)*”, *Research Trends in Modern Central Eurasian Studies (18th – 20th Centuries)*, The Tokyo Bunko, Tokyo, 2003, s.103, 104.

1.2.1. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan İlk Kuşak Tarihçiler

1.2.1.1. Zeki Velidi Togan

Türkiye’de İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışmalarının gelişmesi sürecinde büyük emeği geçmiş ilk kuşak tarihçilerinden bazılarını kısaca değinmek gerekirse bunlardan en önemlilerinden birisi hiç şüphesiz Zeki Velidi Togan’dır. Zeki Velidi Togan (1890-1970), Rusya’dan Türkiye’ye gelerek 1925’te Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçti. 1927’de İstanbul Darulfunununda Türk Tarihi Muallimi olarak göreve başladı. Türkiyat Enstitüsü aracılığı ile V.V. Barthold’u Türkiye’ye getirterek İstanbulda yapmış olduğu konferanslarda Barthold’un tercümanlığını bizzat kendisi yaptı. Togan bilgilerin asıl kaynağına aracısız bizzat inebilme yeteneğine çok erken yaşlarında ulaşabilmiştir. Türkistan’a yapmış olduğu bir seyahatinde (1914) Kutadgu Bilig’in yeni bir nüshasını ortaya çıkardı. Kendisinin Türkistan’ın bilim geleneğinin Türkiye’deki temsilcisi olduğu söylenebilir. Kendisinin en çok etkileyen kişiler Dopsch ve Barthold olmuştur. Eserlerinden bazıları şunlardır: Türk ve Tatar Tarihi, Onedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksudi Bey, İbn Fadlan’s Reisebericht, Bugünkü Türkistan ve Yakın Mazisi, Moğollar Çingiz ve Türkler, Umumi Türk Tarihine Giriş, En Eski Devirlerden 16. Asra kadar, Tarihte Usul, Türk Kültürü El Kitabının Program ve Çalışma Planı²⁹

1.2.1. 2. İbrahim Kafesoğlu

İbrahim Kafesoğlu (1914-1984), Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesinde Hungaroloji, Orta Çağ Tarihi ve Türk Dili bölümlerinde yüksek öğrenimini tamamladı. Daha sonra doktorasını yapmak için 1943’te Budapeşte Üniversitesine gitti. Doktora konusu Asya Türk tarihi ve kültürüydü. Burada Gyula Nemeth, Louis Ligeti ve A. Alfoldi gibi önemli isimlerin derslerine katıldı fakat II. Dünya savaşının gittikçe hızlanması üzerine derslerini aksatmak zorunda kalmıştır. Bu hocaların derslerine yalnızca iki dönem katılabildiği. 1962 yılında profesör olarak Umumi Türk Tarihi Kürsüsünde Zeki Velidi Togan ile beraber çalışmıştır. Emekliliğine ayrılana kadar Umumi Türk Tarihi Kürsüsünün başkanlığını yürütmüştür. Türk Kültürü Araştırma, Türkiyat, Şarkiyat, İslam Tetkikleri, Tarih Araştırmaları Enstitüleri gibi enstitülerde üyelik yapmıştır. Türk Tarih Kurumuna da 1983 yılından sonra üye olmuştur.

Kafesoğlu’nun Türk Milli Kültürü isimli önemli eserinden sonra kendisi birçok ödüle layık görülmüştür. Bu ödüller; Aydınlar Ocağının “üstün hizmet armağanı”, Boğaziçi

²⁹ Tuncer Baykara, “Zeki Velidi Togan” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, C.41, s. 209-210.

Yayınevinin "kültür büyük ödülü", Türkiye Milli Kültür Vakfının "büyük armağanı", Milli Kültür Vakfı "Türk milli kültürüne hizmet şeref armağanı"dır.

İlk önce Selçuklu Tarihi ile ilgili çalışmalar yapan Kafesoğlu daha sonra İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alana yönünü çevirmiştir. Kafesoğlu'na göre Türk tarihinin ortaya çıkışını araştıran araştırmacılar olayları -özellikle kültür alanındaki- bugüne kadar birliğine bağlayarak incelemelidir. Osmanlı tarihi çalışan araştırmacılar ise İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ve Selçuklu tarihini alanlarını da iyi öğrenmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere en birçok ödül aldığı en önemli eseri Türk Milli Kültürü adlı eseridir. Bu eserinde Türklerin zengin bir kültüre sahip olduğu ve 4000 yıllık bir tarihlerinin olduğu düşüncesi ile yola çıkmıştır.³⁰ Eserin içeriğinde Türk tarihi hakkındaki yanlış nazariyeleri çürütmüş ve Türklerin göçebeliği meselesine değinmiştir. Türklerin adı, soyu, anayurdu, yayımları ve İslamiyet Öncesi Türk devletlerinin sosyal yapısı, teşkilatı, dini, iktisadi hayatı, edebi kültürü, sanatı, düşünce ve ahlak yapısı gibi birçok konuyu detaylı bir biçimde incelemiştir.³¹ Ayrıca bunun yanı sıra Kafesoğlu 300'e yakın makale ve 17 tane de kitap yazmıştır. Eserlerinden başlıcaları şunlardır:

Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.

Umumi Türk Tarihi Hakkında Tespitler Görüşler Mülahazalar, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014.

Bulgarların Kökeni, Ankara, 1985.

Eski Türk Dini, Ankara, 1980.

Kutadgu - Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri, Ankara, 1980.

Türk Bozkır Kültürü, Ankara, 1987.

Türk Kültür Tarihi, Ankara, 1977.

Türkler ve Medeniyet, İstanbul, 1957.

"Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi" (TD, V/8 [1953], s. 105-136)

1.2.1.3. Bahaeddin Ögel

Bahaeddin Ögel (1924- 1989), Ankara üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümüne 1941 yılında girmiştir. 1945 senesinde Erzurum Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı sırada ilk kitabı olan "Erzurum Anıtlarında Altay - Türk İzleri" adlı eserini burada yazmıştır. Fuat Köprülü, Bahaeddin Ögel'in IV. Tarih Kongresindeki "İslamdan Önceki Türk

³⁰ Abdülkadir Donuk, "Halil İbrahim Kafesoğlu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2001, C. 24, s.145-146.

³¹ Detaylı bilgi için bk. İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.

Devletlerinde Tımar Sistemi” isimli bildirisini çok beğenerek Ögel’in Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü Tarih Öğretmenliğine atanmasına yardımcı olmuştur. Fakat enstitüdeki kapanan bazı bölümlerden dolayı bu kararname iptal edilmiştir. Bahaeddin Ögel de daha sonra istifa etmiştir. 1948 yılında Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi’nde ‘‘Uygur Devletinin Kuruluşu’’ isimli doktora tezini tamamlamıştır. Bu doktora tezini Alman Sinolog W. Eberhard’ın danışmanlığı altında hazırlamıştır. Daha sonrada aynı yılda mezun olduğu bölümde asistanlığa başlamıştır. 1953 yılında İran’da Türk - İslam tarihi bakımında önemli yerler de incelemeler de bulunmuştur. 1953-1954 senelerinde Almanya’ya giderek Hamburg Üniversitesinde Türk tarihi uzmanları ile birlikte çalıştı. Burada yanında çalıştığı kişiler arasında A. Von Gabain, B. Spulder, O. Franke gibi önemli isimler vardır. 1955’de doçent oldu. Doçentlik tezi ‘‘Liao Devrinden Önce Önceki Kitanlar’’dır. Taipei’deki National Cheng - Chi Üniversitesinde çalışmalar yaptı. Daha sonra Japonya’ya geçerek burada Orta Asya tarihi üzerine çalışan Japon Tarihçileri tanıdı. Sino - Turcica, isimli çalışması ile 1965’te profesör oldu. Türk Tarih Kurumu’nun asli üyesi olan Bahaeddin Ögel, İslamiyet Öncesi Türkler üzerine yaptığı kültür çalışmaları üzerine bilinir. Bahaeddin Ögel, Türk kültürünü bir bütün olarak görmekteydi. Türk kültürünün kökünün Orta Asya olduğu ve dallarının Avrasya’ya yayıldığını bu dallar arasındaki bağların araştırılması gerektiğini savunmuştur. XIX. yy. sonlarına doğru Türk Kültür Tarihi ile alakalı çalışmaların yabancı tarihçi, Sinolog ve filologlarca yapılmasını bir talihsizlik olarak görmekteydi. Ona göre, Türk tarihi alanındaki çalışmalar Türkler tarafından yapılmalıydı çünkü yabancılar Türk kültürünün özelliklerini bilmedikleri için yaptıkları tespitlerde hatalar bulunabilmekteydi.

Bahaeddin Ögel’in, Türk Kültür Tarihine Giriş, isimli 9 ciltlik önemli eseri bugün bile değerini korumaktadır. Ögel, Bu eseri 21 cilt halinde planlamaktaydı. Fakat sadece 9 ciltini tamamlayabilmiştir. Bu eserinde Türklerin ziraat yemek kültürü, tuğ, bayrak, ordu, mehter, köy ve şehir hayatı, aile, halk musikisi aletleri gibi konuları derin bir şekilde gözler önüne sermiştir.³² Diğer önemli bir eseri de ‘‘İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre’’ isimli eseridir. Bu eserinde arkeolojik buluntulardan yararlanarak incelemelerde bulunmuştur. Eseri kaleme alırken kullandığı metodun hocası Wolfram Eberhard’ın ‘‘kültür çevreleri’’ metodu olduğunu kitabının ön sözünde belirtmiştir. Daha sonra da tarihi etnografya araştırmalarında kullanılan bu metodun Orta Asya Türk Kültür Tarihi için çok uygun ve aydınlatıcı olduğunu düşündüğünü söylemektedir.³³ Yerli ve

³² Abdulkadir Yuvalı, ‘‘Bahaeddin Ögel’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, C.34, s. 22-23.

³³ Bahaeddin Ögel, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s.XIV

uluslararası dergilerde birçok makaleleri yayımlanan Bahaeddin Ögel'in eserlerinden bazıları şunlardır:

Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, I-III, Ankara, 1981.

Erzurum Anıtlarında Altay - Türk Sanatının İzleri, Erzurum, 1947.

İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi: Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre, Ankara 1962.

Sino-Turcica Çingiz Han ve Çin'deki Hanedanın Türk Müşavirleri, Taipei, 1964.

Türk Kültür Tarihine Giriş, I - IX, Ankara, 1978 - 1987.

Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 1971.

Türk Mitolojisi, I-II Ankara, 1971- 1989.³⁴

1.2.1.4. Abdülkadir İnan

Asıl adı Fethulkadir olan Abdülkadir İnan (1889 - 1976), Başkırıdtistan'da doğmuştur. Türkistan Milli Birlik Komitesi adına Rusya'daki Türklerin yaşadığı bazı bölgeleri Zeki Velidi Togan ile beraber dolaştı. Hindistan, Afganistan, İran, Berlin ve Paris gibi yerlerde çalışmalarda bulunduktan sonra İstanbul'a geldi. Yapmış olduğu çalışmalar Fuat Köprülü tarafından beğenildi ve Türkoloji asistanı olarak Enstitüsü'nde göreve başladı.

Abdülkadir İnan, Mustafa Kemal aracılığı ile 1936'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine Doğu Türk Lehçeleri profesörü oldu. Fakat Hasan Ali Yücel tarafından 3 Mart 1944 Türkçülük ve Türk Milliyetçisi davası yüzünden görevinden alındı. Türk Dil Kurumunda başuzman olarak görev yaptı ve Türk Tarih Kurumu'nun asli üyesi olarak bulunmaktaydı. Dilde tasfiyecilik hareketine katılmadığı için buradaki görevinden de ayrılmak zorunda kalmıştır. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünde çalışmalarda bulundu ve bu enstitünün dergilerinde makaleleri yayımlandı. Tarihte ve bugün Şamanizm, adlı eseri ile Türklerin İslamiyete geçtikten sonra islamla alakası olmayan batıl inançlarının temelini değerlendirmiştir. Türkmen, Türkistanlı, Fethulkadir, İdiloğlu, A. Başkurt, Abdülkadir Ulu Katayoğlu, Abdülkadir Süleyman, Abdülkadir Cılkıbay ve F. Süleyman gibi takma isimlerle Türk Yurdu, Türk Hukuk ve İktisat Tarihi, Türkiyat Mecmuası, Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası, Azerbaycan Yurt Bilgisi gibi çeşitli dergilerde birçok makale yayımlamıştır. Abdülkadir İnan'ın eserlerinden bazıları şunlardır:

Türk Edebiyatı, İstanbul, 1936.

Türkoloji Ders Hülasaları, İstanbul, 1936.

³⁴ Yuvalı, 2007: 22-23.

Türkoloji Ansiklopedisi Üzerine Bir Kalem Deneyi (M. Şakir Ülkü Taşır ile beraber), İstanbul, 1938.

Eski Türk Dini Tarihi, İstanbul, 1976.

Tarihte Ve Bugün Şamanizm, Ankara, 1954.

Makaleler ve İncelemeler I, Ankara, 1968 - 1987.

Makaleler ve İncelemeler II. Ankara, 1991.

Manas Destanı, İstanbul, 1976.³⁵

1.2.1.5. Sadri Maksudi Arsal

Sadri Maksudi Arsal (1880 - 1987), Rusya'da Kazan bölgesinde doğdu. Kırırıda Bahçesaray Zincirli Medresesinde Rusça öğrendiği sırada İsmail Gaspıralı ile Rus Öğretmen okuluna kayıt olduğu zaman ise Ayaz İshaki ile tanıştı. Daha sonra eğitimine devam etmek için Paris'e gittiği sırada da Yahya Kemal ve Yusuf Akçura ile tanıştı. Paris'te hukuk fakültesine yazılmasına rağmen sosyoloji ve tarih dersleri ile konferanslarına katıldı. Rusya'ya döndüğü sırada oradaki Türkler için çeşitli faaliyetlerde bulundu. Sorborne Üniversitesi'ne bağlı olan bir enstitüde Türk - Tatar Kavimleri ile Orta Asya tarihi dersleri verdi. 1925 yılında Hamdullah Suphi Tanrıöver (Maarif Vekili), tarafından Türkiye'ye davet edildi. Burada Türk Ocaklarının hars üyesi oldu ve Ankara Adliye Hukuk Mektebine profesör olarak atandı. Ankara Adliye Hukuk Mektebi, daha sonra hukuk fakültesine dönüşünce burada Türk hukuk tarihi ve umumi türk tarihi dersleri verdi.

Sadri Maksudi Arsal'ın 1930 senesindeki Türk Ocakları kurultayında sadece tarih ile uğraşacak bir kurum kurulması yönünde belirttiği fikirler Afet İnan tarafından da destek görmüştür. Bu gelişme sonucunda da Türk Tarih Kurumu'nun temelini atıldığı söylenebilir. Sadri Maksudi Arsal Türk tarihini sadece savaşlardan ibaret incelemek yerine sosyolojik bakımdan incelemek gerektiğini savunmaktadır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Orta Asya Türk Devletleri, Ankara, 1934.

Umumi Türk Tarihi, Ankara, 1942.

Türk Tarihi ve Hukuk, Ankara 1947.³⁶

1.2.1.6. Emel Esin

Emel Esin (1914 - 1987), 1914 yılında İstanbul'da doğdu. Annesi ve babasının da daha önce okumuş olduğu Ecole des Sciences Politiques 'in tarih bölümünden mezun oldu.

³⁵ Mustafa Erkan, "Abdülkadir İnan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2000, C.22, s.261 - 262.

³⁶ Turgut Akpınar, "Sadri Maksudi Arsal", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1991, C.3, s.396 - 397.

Daha sonra çeşitli okullarda matematik, resim, gravür, mozaik, vitray, mimari gibi çeşitli alandarda eğitim gördü. Zeki Velidi Togan'dan Orta Asya Tarihi, Necati Lugal'dan Farsça ve Arapça, Herbert Janskey'den Orta Çağ Türkçe metinleri gibi dersler almıştır. Paris Üniversitesi'nde sanat tarihi alanında doktora yaptı. Evlendikten sonra eşinin görevi sebebiyle hayatını tekrar yurt dışında geçirmek zorunda kaldı. Tokyo Büyükelçiliğinde görev alan eşinin tayini çıkması üzerine Türkiye'ye gelirken savaş yüzünden deniz yolu ile gelemedikleri için 1942'de kara yolu ile gelmek zorunda kaldılar. Bu yolculuk sırasında Orta Asya ve Çin'in kültür mirasını yakından gören Emel Esin bu seyahatten etkilenmiştir. Bu seyahatin kendisinde Orta Asya'yı araştırma arzusu uyandırdığı söylenebilir. İkinci Orta Asya seyahatini 1955 yılında yapabirmiştir. Türkistan Seyehatnamesi, isimli ilk eserinde bu seyahatini anlatmıştır. 1983'te Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi'nin asli üyesi oldu. Bu kurum için Oğuz Türklerinin Kültür ve Sanat Tarihi ve Uygur Türk Medeniyeti Tarihi'ne dair araştırmalarını tamamlayamadan vefat etti. Tek - Esin Türk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Vakfı, Emel Esin vefat ettikten sonra onun vasiyeti üzerine kurulmuştur.³⁷ Eserlerinden bazıları şunlardır:

Antecedents and Development of Budhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkistan and Kansu, İstanbul,1967.

Türk Kosmolojisi, İstanbul, 1979.

Türk Kültür Tarihi İç - Asya'daki Erken Safhala Ankara, 1985.

İslamiyetten Önceki Türk kültür Tarihi ve İslama Giriş.

1.2.1.7. Faruk Sümer

Faruk Sümer (1924-1995), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne giren dönemin ünlü tarihçilerinden dersler aldı. Daha sonra Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde doktora yaparak burada göreve başladı. Zeki Velidi Togan, Fuad Köprülü, Akdes Nimet Kurat, Mükrimin Halil Yinanç, Cavit Baysun, Tayyip Gökbilgin, Steven Runciman gibi önemli hocalardan gerek dersler alarak gerekse özel sohbetlerde faydalanmıştır. Oğuzların (Türkmenlerin) kültürleri ve tarihleri üzerine yapmış olduğu araştırmalar neticesinde Türkmenistan İlimler Akademisi üyeliğine kabul edilerek kendisine 1994 yılında bir madalya verilmiştir. Ayrıca Türkmenistan vatandaşlığına geçirilmiştir. Başlıca eserleri şunlardır:

Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları,

³⁷ Ahmet Özel, 'Emel Esin', Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995, C.11, s.380 - 382.

Türkler’de Atçılık ve Binicilik,

Eski Türkler’de Şehircilik,

Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (Şah İsmâil ile Halefleri ve Anadolu Türkleri),

Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları, Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları.³⁸

Oğuzlar (Türkmenler),Tarihleri- Boy Teşkilatı - Destanları,

“Anadolu’ya Yalnızca Göçebe Türkler Mi Geldi ”, Belleten.

1.2.1.8. Akdes Nimet Kurat

Akdes Nimet Kurat (1903-1971), günümüzdeki Rusya Federasyonu’na bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyeti’nde doğmuş ve 1924 yılında Türkiye’ye gelerek Türk vatandaşlığına geçmiştir. İstanbul Darülfünunda önce felsefe sonrada tarih bölümünde dersler almaya başlamıştır. Daha sonra Fuat Köprülü’nün asistanlığını yapmaya başlamıştır. Bu asistanlığı sırasında öğrencilerin seminer ve pro-seminerlerine yardımcı bulunması, Çeşitli Türk lehçeleri, Rusça ve Lehçe Türkoloji yayınlarını izlemesi ve çevirmesi, Türkoloji Enstitüsü kitaplığını düzenlemesi gibi işlerde görevlendirilmiştir. Zeki Velidi Togan, Fuat Köprülü ve Wilhelm Barthold gibi hocaların gerek derslerine gerekse seminerlerine katılmıştır. 1950 yılında Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesinde dekan olarak görev yapmaya başlamıştır. Burada dekanlığı süresince birçok Tarih Kollokyumu düzenlemiş ve birçok bilim adamı bu kollokyumlara iştirakta bulunmuşlardır.³⁹

Akdes Nimet Kurat’ın bilgiyi doğrudan ana kaynaktan edinmeye ve İslamiyet Öncesi Türk Tarihine verdiği önemi öğrencisi Melek Delilbaşı’nın söylediği şu sözlerden anmalak mümkündür:

Üçüncü ve dördüncü sınıflarda doğrudan Türk tarihinin kaynaklarını okumaya geçtik. Türk lehçeleri, hocamızın önem verdiği konuların başında geliyordu. Göktürk alfabesini öğrenmiş, Göktürk yazıtlarını orijinalinden okuyarak Göktürk Devleti tarihini öğrenmiştik. Ayrıca hocamız ve arkadaşlarımıza bayramlarda Göktürk alfabesi ile tebrik kartları yollardık. Divanu Lügatit Türk, Kutadgu Bilig’i gibi

³⁸ Bayram Ürekli, “Bozkırlı Tarihçi Faruk Sümer Hayatı ve Eserleri”, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır Bildiri Kitabı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2016, s. 521,531.

³⁹ Reşat Genç, “Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri”, Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, s.51-56.

*Türk Kültürünün başlıca kaynak eserlerini gördükten sonra son sınıfta Ebul Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türli'sini orijinalinden okuduk.*⁴⁰

Akdes Nimet Kural da Türk kültürünü bütün olarak kabul ederek Fuat Köprülü'nün yolundan gitmiştir. Yayınladığı kitapların sayısı 20'den fazladır. 70'i aşkın da makale yayınlamıştır.⁴¹ Genel Türk Tarihi'nin yanı sıra Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihi, uluslar arası ilişkiler, Yakınçağ, Orta Çağ, Türk diplomasi tarihi, Slavistik, siyasi tarih, Bizantoloji, Rus dili, tarihi ve edebiyatı gibi geniş bir alanda eserler vermiş olmasına rağmen bu yaptığı çalışmaların önemi bakımından bir sorun oluşturmamıştır.⁴² Eserlerinden en önemlilerinden birisi de, 'IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri (Ankara, 1972)' adlı eseridir.

1.2.2. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan İkinci Kuşak Tarihçiler

1.2.2.1. Gülçin Çandarlıoğlu

Gülçin Çandarlıoğlu, 1942 yılında Eskişehir'de dünyaya geldi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde yüksek öğrenimini 1964'te bitirerek aynı yıl aynı yerde Umumi Türk Tarihi kürsüsüne tayin edildi. Doktorasını 'Sarı Uygurlar ve Kasnu Bölgesi Kabileleri (9. – 11. Asırlar)' isimli çalışması ile 1967 yılında tamamladı. Burada Z. V. Togan, İ. Kafesoğlu ve B. Ögel gibi hocaların yanında çalışmalarını sürdürdü.⁴³ Gülçin Çandarlıoğlu, daha sonra Tayvan'a giderek burada Çince'sini geliştirmiştir. Ayrıca İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı Orijinal belgeler edinmiştir. Daha sonra ise Japonya'ya giderek burada da Japoncasını geliştirmiştir.⁴⁴ Japonya'da çalışmalarını sürdürürken burada Göktürk Tarihi ve dili konusunda uzman olan Masao Mori ile birlikte çalışmalar yaptı. 1973 yılında 'Ötüken Bölgesindeki Büyük Uygur Kağanlığı' adlı çalışması ile doçent, 1982 yılında da 'Orta Asya'da Timuriler, Çin'de Ming Münasebetleri adlı yaptığı çalışma neticesinde de Profesör oldu.

⁴⁰ Melek Delilbaşı, 'Türk Tarihçiliğinin Önderlerinden Hocam Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat', Akdes Nimet Kurat'ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, s.48-49.

⁴¹ Delilbaşı, 2016: 48-49.

⁴² Abdullah Gündoğdu, 'Akdes Nimet Kurat ve Türk Tarihçiliğine Katkıları', Akdes Nimet Kurat'ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, s.109.

⁴³ Zeynep Aycibin, 'Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'nun Özgeçmişi ve Eserleri Listesi', İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2015, s.49.

⁴⁴ Ahmet Taşağıl, 'Türk Tarihinin Derinliklerinden Günümüze Ulaşan Yolda Hocam Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu', İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2015, s.2.

1986'da Mimar Sinan Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü kadrosuna giren Gülçin Çandarlıoğlu bu üniversitedeki tarih bölümünü kendisi kurdu. Yine Kırgızistan'daki Manas Uluslararası Türk - Kırgız Üniversitesi'nin, Orta Asya Araştırmaları Merkezi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nü kurma görevi 1999'da Gülçin Çandarlıoğlu'na verildi.⁴⁵ Gülçin Çandarlıoğlu, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre) isimli eserini, eserin başlığında da belirtmiş olduğu gibi Uygur Tarihini Uygur kitabelerine göre ve Çin Kaynaklarına göre incelemiştir. Bu kitap iki ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümünde Uygur Devletleri Tarihi Kültürü ile alakalı kaynaklardaki bilgiler incelenmiştir. İkinci bölümde ise Çin kaynaklarındaki alakalı belgelerin tercümesi Türk dilinde ilk defa verilmiştir. Gülçin Çandarlıoğlu, bu tercüme kısmını yaparken kullandığı yöntemin Wade - Giles transkripsiyon sistemi olduğunu kitabın ön sözünde belirtmiştir.⁴⁶ İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, isimli eseri ise Gülçin Çandarlıoğlu'nun, yıllarca çeşitli üniversitelerde vermiş olduğu derslerin yayımlanmış halidir. Bu konu ile ilgili okuyucular ve lisans öğrencileri için kolay anlaşılabilmesi için kolay anlaşılabilen sade bir dil tercih edilmiştir.⁴⁷ Gülçin Çandarlıoğlu'nun başlıca eserleri şunlardır:

Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9. - 11. Asırlar), Taipei, 1972.

Tarih Metodu, (Araştırma - Yazma), İstanbul, 2003.

Türk Destan Kahramanları, İstanbul, 1977.

Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü, (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre), İstanbul, 2004.

Orta Asya'da Timuriler, Çin'de Ming Münasebetleri, İstanbul, 1994.⁴⁸

1.2.2.2. Özkan İzgi

Özkan İzgi (1940 - 2011), Bursa'da doğdu. 1962 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Sinoloji bölümüne girdi. Çin Hükümetinin verdiği bur sayesinde Taiwan'a gitti. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Harvard Üniversitesi'nde Uzak Doğu dilleri bölümünde doktora çalışmasına başladı. Çin ve Orta Asya tarihi alanında başladığı doktorasını 1972 yılında "The Itinerary of Wang Yen-Te to Kao-ch'ang (981 - 1984)" adlı

⁴⁵ Aycibin, 2015: 50.

⁴⁶ Gülçin Çandarlıoğlu, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2004, s.10.

⁴⁷ Gülçin Çandarlıoğlu, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2013, s.7.

⁴⁸ Aycibin, 2015: 51.

araştırması ile doktorasını tamamladı. 1981 yılında doçent, 1987 yılında da profesör oldu. Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATESE) Başkallığı Yönetim Kurulu Üyeliği ve Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nda Atatürk Araştırma Merkezi Başkan Yardımcılığı gibi çeşitli kurumlarda görev yaptı.⁴⁹ Özkan İzgi'nin eserlerinde bazıları şunlardır;

Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları, Ankara, 2014.

İslamiyetin Kabulünden Önceki Türk Tarihi, Elazığ, 1999.

Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre) Ankara, 1987.

Çin Elçisi Wang Yen- Te'nin Uygur Seyahatnamesi, Ankara, 1989.

Orta Asyanın Türkleşmesi, İstanbul, 1982.

“İslamiyetten Önce Türklerde Kadın” Türk Kültürü Dergisi.

“Hunlar, Göktürkler ve Uygurlarda Geleneksel Festival ve Eğlenceleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.

“Kao-ch'ang Uygurları Hakkında” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.

“Uygurlarda Vergilere Ait Bazı Düşünceler”, 11. Türk Tarih Kongresi Zabıtları.

“İslam Öncesi Türk Toplumlarında İlim”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi.

1.2.2.3. Abdülkadir Donuk

Abdülkadir Donuk, Ceyhan'da 1948 yılında doğdu. Umumi Türk Tarihi Kürsüsünden 1972 yılında mezun oldu. Doktora çalışmasını İbrahim Kafesoğlu'nun yanında yaptı. Umumi Türk Tarihi Kürsüsü kütüphanesinde görev aldı. 1978'te doktor, 1983'te doçent, 1988'de de profesör oldu. Türk Tarih Kurumu, Türk Ocağı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Turan Kültür Vakfı, Aydınlar Ocağı gibi kuruluşlara üyedir.⁵⁰

Abdülkadir Donuk, Eski Türk Devletlerinde İdari - Askeri Unvan ve Terimler, adlı eserinde Orhun kitabeleri, Divan-ü Lugat'it Türk, Kutadgu Bilig, Çin Kaynakları, Latin, Bizans, Ermeni, Gürcü, İslam ve Rus kroniklerinden yararlanarak Eski Türk Devletlerindeki idari - askeri unvan ve kelimeleri tespit ederek, bu ünvanların hangi devletlerde daha çok görüldüğü hangi maksatla kullanıldığđı, menşei, yayıldıkları sahalar ve haklarında öne atılan

⁴⁹ Özkan İzgi, Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s.VI.

⁵⁰ Abdülkadir Donuk, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Ötügen Neşriyat, Ankara, 2014.

iddialar ele alarak değerlendirmiştir.⁵¹ Çeşitli dergiler de çok sayıda makalesi yayımlanan Abdülkadir Donuk'un bazı eserleri şunlardır:

Türk Hükümdarı, İstanbul, 1990.

Eski Türk Devletlerinde İdari - Askeri Unvan ve Terimler, İstanbul, 1988.

“Türk Devletinde Hakimiyet Anlayışı”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S. X-XI, 1981

“Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile”, Tarih Dergisi, S. 33, 1982.

“Eski Türklerde Hükümdarın Vazifeleri ve Vasıfları”, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 17, 1982.

“Eski Türk Devlet Teşkilatında Yabgu Unvanı ve Tarihi Gelişmesi”, Türk Kültürü Araştırmaları F.K. Timurtaş Armağanı, XVII-XXI/1-2, Ankara, 1983.

“Tarihte Kurulan Türk Devletleri”, Türk Kültürü, S. 249, 1984.

“Eski Türk Devlet Teşkilatında Tarhan Unvanı ve Tarihi Gelişmesi”, Tarih Dergisi, S. 34, 1984.

“Tarihte 16 Türk Devleti Mes'elesi ve Türk Devletinin Karakteri”, Türk Kültürü, S. 251, 1984.

“Eski Türk Devlet Teşkilatında Tanhu Unvanı ve Tarihi Gelişmesi”, Türk Kültürü Araştırmaları Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, XXIII/1-2, Ankara 1985.

“Eski Türk Devlet Teşkilatında Bey Unvanı ve Tarihi Gelişmesi”, Türklük Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1985..

“İslamiyet'ten Önce Türklerde Devlet Adamı Tipi”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, S. 1, 1986, s. 35-52; Türk Kültürü, S. 275, 1986.

“Gök-Türk Hakanlıkları”, Tarihte Türk Devletleri, I, Ankara, 1987.

“Türk Tarihinde Çağlar Mes'elesi”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 6, 1987.

“Oğuz Kağan Destanında Yanlış Yorumlanan Bir Tabir: Üleştirmek mi? İliştirmek mi?”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 13, 1987.

“Eski Türk Ailesi ve Vasıfları”, Türk Yurdu, S. 16, 1988.

⁵¹ Abdülkadir Donuk, Eski Türk Devletlerinde İdari - Askeri Unvan ve Terimler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1988, s.IX - X.

“Eski Türk Dini Şamanizm mi idi?”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 14, 1988.

“Türk Kültürünün Çin Kültürüne Tesiri Mes’eleleri”, Doğu Türkistan’ın Sesi, S. 54, 1988.

“Göktürk Kitâbelerinin Dinî Açısından Değerlendirilmesi” Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Ankara, Yeni Avrasya Yayınları, 2001.

“Eski Türklerde Saç Şekilleri Hakkında”, Saç Kitabı (Ed. Emine Gürsoy Nuskali, Kitabevi Yay. İstanbul, 2004.

1.2.3. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Alanında Çalışan Yabancı Araştırmacılar

1.2.3.1. Arminius Vambery

Arminius Vambery (1832-1913), Budapeşte’de dünyaya geldi. Ailesi Almanya’da Macaristan’a göç etmiş fakir bir Yahudi ailesiydi. Hatıralarından edinilen bilgiye göre daha 20 yaşına bile basmadan 16 dil konuşabildiği görülmektedir. 20 yaşında da Türkçe’yi öğrenmiştir. Joseph von Hammer-Purgstall, Viyana’da görüştikleri sırada Vambery’e İstanbul’a gitmesini tavsiye etmiştir. Vambery bu tavsiyeye uyarak 1857 senesinde İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’da Türkçe - Almanca bir sözlük yayımladı. Ayrıca burada kaldığı süre zarfında Orta Asya Türkleri’nin dilleri üzerinde çalışmalar yapmıştır. 1863 yılında Orta Asya’ya bir gezide bulunmuştur. Dünyanın ilk Türkoloji kürsüsüne profesör olarak alınmıştır. Bu görevde 35 sene boyunca çalışmış ve daha sonra emekliye ayrılmıştır. Vambery, Tunalı Hilmi’ye Türkler sayesinde ilim, servet ve şöhret kazandığını söylemiştir. Vambery, Türkiye’de bazı paşaların konaklarında konuk olmuş hatta II. Abdülhamit’e danışmanlık yapmış bu sayede büyük paralar kazanmıştır. Bu da Vambery’nin Türklere olan sevgisinin buradan gelebileceğini akıllara getirmektedir. Türkoloji’nin popüler temsilcisi Vambery’nin, eserlerinden bazıları şunlardır:

Das Türkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen, Leipzig, 1885, 1970.

Deutsch-Türkisches Wörterbuch, İstanbul, 1858.

Abuska: Csaga-tajtörök szogyüjtemeny, 1862.

Travels in Central Asia, London, 1864.

Meine Wanderungen und Abenteuer in Per-sien, Pest, 1867.

Cagataische Sprachstudien, Leipzig, 1867.

Uigurische Sprach monumente und das Kutadku Bilik, 1870.⁵²

1.2.3.2. Wilhelm Radloff

Wilhelm Friedrich Radloff (1837-1918), Rus asıllı Alman Türkoloğudur. Almanya’da dünyaya gelmiştir. Radloff’un yetiştiği dönem klasik Filoloji’nin temlerinin olduğu bir dönemdir. Kazan, Moskova ve Petersburg’un onun yetiştiği dönem için Türkoloji çalışmalarının merkezi olduğu söylenebilir. Türkistan ve Sibirya’da bulunan Türk boylarını araştırabilmek için gezilere çıktı ve Altay dillerini öğrendi. Kazan Türkçesi ile Tatar ve Türk çocuklarının okuması için bir kitap hazırladı. Kutadgu Bilig’in, Viyana nüshasını neşretmek amacıyla 1884 senesinde Avusturya’ya gitti. Türkoloji’nin gelişmesinde büyük emeği geçen Radloff sayesinde “Radloff Devri” adı verilen bir dönem ortaya çıkmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Proben der Volkslitteratur der türkisehen Stamme Süd-Sibiriens, I- X, St. Petersburg, 1866- 1907.

Versuch eines Wörterbuches der Türk – Dialecte, I-IV, St. Petersburg, 1893-1911.

Kutadku Bilik, Facsimile der Uigurischen Handschrift der K. K. Hofbibliothek in Wien, St.Petersburg, 1890.

Das Kutadku Bilik des Jusuf Chass-Hadschib aus Balasagun, I.II., St Petersburg, 1891-1900.

Die Altürkischen Inschriften der Mongolei, St.Petersburg, 1895.

Aus Sibirien, I.II., Leipzig, 1884.

Vergleichende Grammatik der nördlichen Türksprachen, I.II., Leipzig, 1883.⁵³

1.2.3.3. Vilhelm Thomsen

Vilhelm Thomsen (1842 - 1927), Kopenhag’da doğdu. Tam adı Vilhelm Ludvig Peter Thomsen’dır. Döneminin önemli bilim insanlarında filoloji ve dil dersleri aldı. Macarca, Rusça, Fince, Latince, Arapça, İspanyolca, Grekçe ve Sankritçe gibi toplamda on altı dil biliyordu.

⁵² Turgut Akpınar, ‘‘Arminius Vambery’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2012, C.42, s.501-502.

⁵³ Naciye Yıldız, ‘‘Wilhelm Radloff’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, C.34, s.389-390.

Türk tarihine Orhun Kitabeleri ile yaptığı çalışma sayesinde adını yazdırmıştır. 15 Aralık 1893 tarihinde bir bildiri ile Orhun ve Yenisey ırmakları kıyısındaki taşların Türklere ait olduğunu ispatlamış ve bu taşların dilini çözmüştür. 1896 tarihinde de Bizans ve Çin kaynaklarını inceleyerek Orhun kitabelerinin tamamını bir eserde yayımlamıştır. Türk Tarihi İle alakalı eserlerinden bazıları şunlardır:

Inscriptions de l'Orkhon dechiffrees par Vilhelm Thomsen, Helsingfors, 1896.

“Sur le systeme des consonnes dans la langue ouigoure”, KSz., II, 1901.

“Ein Blatt in Turkischer Runen Schrift aus Turfan”, Sitzungsberichte der Berliner Akademie der Wissenschaften, 1910.

Turcica, Etudes concernant l'interpretation des inscriptions turques de la Mongolie et de la Siberie, Helsingfors, 1916.

Une inscription de la trouvaille d'or Nagy-Szent-Miklos (Hongrie), Kobenhavn, 1917.⁵⁴

1.2.3.4. Nikolay Fyodoroviç Katanov

Nikolay Fyodoroviç Katanov (1862-1922), Türk asıllı Rus Türkologudur. Güney Sibirya'da konar-göçer halde yaşayan Hakaslar'ın bir boyundan gelmektedir. Doğu Türkistan ve Sibirya'da araştırmalar yaptı. Uygurca bazı metinleri kopyaladı. Yaptığı gezinin sonuçlarını da yayımladı. 1894'te Kazan Üniversitesi'ne atandı. Bu üniversiteside Doğu Dilleri kürsüsünde Türk Dili ve Türk Edebiyatı Tarihi gibi alanlarda eğitim verdi. Üye olduğu Kazan Üniversitesi Arkeoloji, Tarih ve Etnografya Cemiyeti'nde başkanlık mevkisine kadar ilerlemiştir. Katanov'un üye olduğu cemiyet sadece bununla da sınırlı değildi. Budapeşte Etnografya Cemiyeti, Helsinki Üniversitesi Fin - Uygur Cemiyeti, Nijni Novgorod Arkeoloji Cemiyeti, Moskova Arkeoloji ve Etnografya Cemiyeti gibi birçok ilim cemiyetine üye bulunmaktaydı.

Katanov'un kütüphanesi Çarlık Rusya'nın yaşadığı ağır şartlar sonucunda satışa çıkarılmıştır. 9000 kitabın 5000 kadarı Osmanlı Devleti hükümetince Çarlık Rusya'dan 1914 yılında alınmıştır. Bu eserler günümüzde İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde korunmaktadır. 200'ün üstünde eser ve ayrıca Rusya'da çeşitli yerlerde korunan birçok müsvette bırakan Katanov'un eserlerinden bazıları şunlardır:

⁵⁴ A. Azmi Bilgin, “Vilhelm Thomsen”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.41, s. 84-85.

Zameçaniya o bogatirskih poemah minusinskih tyurkov (Yenisey- koy gub.), Petersburg, 1885.

Vostoçniye zametki. Stati i isledovaniya , Kazan, 1896.

Çuvaşskiye slova v bolgarskih i tatarskih pomyatnikah, Kazan, 1920.

Opit isledoniya Uryanhayskoga yazıka s ukazaniem glavneyşih rodstvennih otnoseniy yevo k drugim yazıkam tyurskogo kornya, Kazan, 1903.⁵⁵

1.2.3.5. Vasilij V. Barthold

Vasilij Viladimiroviç Barthold (1869-1930), St. Petersburg’da dünyaya geldi. Türkistan’a giderek burada çalışmalar yaptı ve kazı çalışmalarında bulundu. Birçok şehirde araştırmalarda bulunan ve birçok üniversitede dersler veren Barthold, 1926 senesinde Darülfünun’un çağrısı üzerine İstanbul’a gelerek burada çeşitli konferanslar vermiştir.

Barthold, Türkoloji konusunda büyük bir saygı görmüş bir araştırmacıdır. Eserlerinin çoğunun Türkçeye çevrilmesi o dönemde ne kadar etkili olduğunu gösteren bir özellik sayılabilir. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, İstanbul, 1927.

Istorija Turkestana, Taşkent, 1922.

Turkestan vepokhu mongol’skogo nasestvija, I. II. St. Petersburg, 1898-1900.⁵⁶

1893-1894 Senelerinde Orta Asya’ya İcra Edilen İlmî Seyahat Hakkında Rapor, Petersburg, 1895.

Moğol İstilasası Sırasında Türkistan I ve II, Sen Petersburg, 1898-1890.

Aral Denizi Ve Amu-derya’nın (Ceyhun) Denize Döküldüğü Yer Hakkında Bilgiler, Taşkent, 1902.⁵⁷

1.2.3.6. Gyula Nemeth

Gyula Nemeth (1890-1976), Macaristan’da dünyaya geldi. Genç yaşlarda Türkçeyi öğrenmeye başladı ve yaz tatillerini Türkiye’de geçirerek Türklere ve Türkçeye ait bilgisini genişletti. Körösi Csoma-Archivum, ismi ile yayımladığı dergi dünyanın Türkoloji alanındaki

⁵⁵ Mustafa S. Kaçalın, İsmail Türkoğlu, ‘Nikolay Fyodoroviç Katanov’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2002, C.25, s. 28-29.

⁵⁶ Semavi Eyice, ‘Vasilij Viladimiroviç Barthold’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C.5, s.85-86.

⁵⁷ V.V. Barthold, Orta Asya Türk Tarihi -Dersleri-, Çağlar Yayınları, Ankara, 2004, s.7.

en iyi dergilerinden birisi olmuştur. Türk Filolojisi Enstitüsü, İç Asya Enstitüsü ve Doğu Asya Enstitüsü, Nemeth'in çabaları sonucunda kurulmuştur.

Macar Bilimler Akademi Başkanlığı Konsey Üyesi ve Macar Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Kolu Başkanı olmuştur. Ayrıca Türk Dil Kurumu Nemeth'i şeref üyesi olarak seçmiştir. Göktürkçe, Çuvaşça, Yakutça hatta Anadolu ağızları gibi dil konusundaki birçok konu ile ilgilendi. Balkan Türkçesi ile ilgili araştırmalarda bulundu ve Anadolu'nun hangi yöresinden geldiklerini ortaya çıkardı. Türklük için çok önemli çalışmalarda bulunmuş olan Gyula Nemeth'in bazı eserleri şunlardır:

“Der Volksname Türk”, KCs.A, 2, 1927.

“Die Volksnamen quman und qün”, KCs.A, 3, 1940.

“Attila es hunjai”, Magyar Szemle Konvei, XVI, 1940.

“Zur Erklarung der Orchoninschriften”, Festschrift Friedrich Giese, Berlin, 1941.

“Die köktürkischen Grabinschriften aus dem Tale des Talas in Turkestan”, KCs.A, 2, 1926.

“A magyar népnév, a magyar törzs- nevek, a kazar nepnev”, Magyar Nyelvs, 35, 1939.⁵⁸

1.2.3.7. Rene Grousset

Rene Grousset (1885-1952), Fransa'da dünyaya geldi. Ecole des Langues Orientales'te yıllarca tarih, Sanat tarihi ve coğrafya gibi dersler okuttu. Japonya, Çin, Tibet ve Hindistan gini ülkelere gitti. Bu ülkelerde araştırmalarda bulundu.

Rene Grousset, Türk tarihi ve Moğol tarihi üzerinde araştırmalarda bulunmuştur. Fakat bu araştırmalarında Türklerin ve Moğolların saldırgan ve barbar bir millet olduğunu iddia etmiştir. Göçebelikleri sayesinde savaşçı ve gittiği konuma ayak uydurabilen bu sayede yönetimi eline geçirebilen milletler olarak sunmuştur. Türklerin ve Moğolların göçebelerin en ileri seviyedeki birer örneği olduğunu savunmuştur. Eserlerinden bazıları şunlardır:

L 'empire des steppes: Attila, Gengis-Khan, Tamerlan, Paris, 1939.

L 'empire mangol, Paris, 1941.

Le reveil de l'Asie, Plon, 1924.

L 'Asie orientale, des origines au XV• si eel e, Paris, 1941.

⁵⁸ Nuri Yüce, “Gyula Nemeth”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2006, C.32, s.551-552.

Le conquerant du monde, vie de Gengis-Khan, Paris, 1944.

Histoire de l'Asie, Paris, 1922.

Histoire de la philosophie orientale, Paris, 1923.⁵⁹

1.2.3.8. Laszlo Rasonyi

Laszlo Rasonyi (1899,1984), Macaristan'da dünyaya geldi. Türk filolojisi alanında doktora yaptı. İstanbul Üniversitesi Türkoloji Enstitüsü'nde Türkoloji alanı ile ilgili çalışmalar yaptı. Macar Bilimler Akademisi tarafından kendisine üç defa ödül verilmiştir. Türk onomastiğinin temelini atmakiçin sarfettiği gayret neticesinde de bire ödüler layık görülmüştür. Türk Dil Kurumu tarafından 1934 yılında konferans vermesi için Türkiye'ye çağırılmıştır. Mustafa Kemal'in isteği üzerine kurulan Hungoroloji Kürsüsü'de başkanlık ve hocalık görevlerinde bulunması için Türkiye'ye davet edildi.

Laszlo Rasonyi, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarihi Kurumu şeref üyeliğine layık görülmüştür. Yaptığı çalışmaların Türk onomastiğinin kurulmasında büyük yeri vardır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Macar Arkeolojisinde Hunlar, Avarlar, Macarlar, İstanbul, 1938.

Macarlar ve Türkler, Budapeşte, 1944.

Dünya Tarihinde Türklük, Ankara, 1942.

Tarihte Türklük, Ankara, 1971.⁶⁰

1.2.3.9. Annemarie Von Gabain

Annemarie Von Gabain (1901-1993), Mörcihinden'de dünyaya geldi. Türkolog Wilhelm Bang ve Sinolog Otto Franke gibi isimlerden dersler aldı. 1934 yılında Türkiye'ye gelmiş ve burada Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde 1935 - 1937 yılları arasında Sinoloji alanında görev yaptı. Daha sonra Türkiye'den ayrılarak Berlin Üniversitesinde Türk Dili üzerine görevler aldı. II. Dünya savaşı sonuna kadar sürdürdüğü bu görevden sonra Hamburg Üniversitesi'nde Türk Dili Profesörü olarak çalıştı.

Uygurca alanında yaptığı çalışmalarla Türkoloji konusunda şöhret kazanandı. Türk Dil Kurumu tarafında 1957 senesinde Türk Dil Kurumunun muhabir üyesi, 1989 senesinde de şeref üyesi olarak seçildi. Türk hükümeti kendisine Türk dili için olan katkılarından dolayı şeref diploması takdim edilmiştir. Ölümünden sonra Türk Dilleri Araştırma dergisinin 1994

⁵⁹ Atilla Çetin, "Rene Grousset", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, , 1996, C.14, s.165-166.

⁶⁰ Erdal Çoban, "Laszlo Rasonyi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.459-460.

yılında çıkan IV. Cildi Von Gabain'e armağan edildi. Türkoloji alanında önemli çalışmalarda bulunan Gabain'in, eserlerinden bazıları şunlardır:

Alttürkische Grammalik, Leipzig, 1941.

"Uigurische Studien", Ungarische Jahrbucher, X, 1930.

"Die uigurische Übersetzung derBiographie Hüen-tsangs", SBPAW, 1935.

"Briefe der uigurischen Hüentsang Biographie", SBPAW, 1938.

Alttürkisches Schriftum, Berlin, 1950.

Die Frühgeschichte der Uiguren, 1952.⁶¹

1.2.3.10. Lev Nikolayeviç Gumilev

Lev Nikolayeviç Gumilev (1912-1992), Petersburg'da dünyaya gelmiştir. Rus Tarihçi ve etnoloğu olan Gumeilev öldükten sonra Moskova'da "Gu-milev Dünyası Vakfı" kurulmuştur. Kurulan bu vakıf sayesinde Gumilev'in bütün kitap ve makaleleri "Bütün Gumilev" serisi şeklinde tekrar yayımlanmıştır. Gumilev'in "Hunlar" ve "Eski Türkler" adlı eserleri Türklerin milattan önceki dönemlerinden başlayarak X. Yüzyıla kadar geçen sürecinin iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.⁶²

Gumilev, Eski Türkler isimli doktora tezi yayımlanan Gumilev ilgileri üzerinde toplar bu sayede Leningrad Üniversitesi'nde işe başlar ve 1986 yılında kadar burada çalışmaya devam eder. Gumilev, daha sonra Sovyet İlimler Akademisi'ne seçilmiştir. Fakat akademik çevrelerce ilmi yayın kadrosundan çıkarılmış hatta makalelerinin bile yayımlanması yasaklanmıştır.⁶³ Gumilev, Orta Asya Türk Tarihi konusunda bazı tarihçiler tarafından bir ekol veya üstad şeklinde kabul edilmektedir. Fakat buna rağmen bazı eserlerinde ortaya attığı fikirlerin tamamı tarihçiler tarafından kabul görmemiştir.⁶⁴ Gumilev'in eserlerinden bazıları şunlardır:

Eski Türkler, Selenge Yayınları, İstanbul, 2003.

Hunlar, Selenge Yayınları, İstanbul, 2003.

Hazar Çevresinde Bin Yıl, Selenge Yayınları, İstanbul, 2003.

⁶¹ Hasan Eren, "Annemaria Von Gabain", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.267.

⁶² Lev Nikolayeviç Gumilev, Hunlar, Selenge Yayınları, İstanbul, 2005, s.1- 2.

⁶³ Zehra Şahin, Lev Nikolayeviç Gumilev'in Eserlerinde Geleneksel Türk Dini İle İlgili Görüşleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006, s.3.

⁶⁴ Gumilev, 2005: 1-2.

1.3. Türk Ocakları'nda İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları

Türk Ocakları 1911 yılında örgütlenmeye başlamış ama resmi olarak 12 Mart 1912 tarihinde kurulmuştur.⁶⁵ Bu derneğin amacı; Türklerin ilim, iktisadi ve içtimai gibi konularda Türk milletinin ve Türkçe'nin gelişmesini sağlamak idi.⁶⁶ Türk Ocağı, Askeri Tıbbiye öğrencilerinin girişimleri ile kurulmuştur. Askeri Tıbbiye'de başka milletlerden öğrencilerin kurmuş oldukları milliyetçi derneklere karşılık bu girişimde bulunulmuştur. 1911 senesinde tıbbiyeli 190 öğrenci Türk Ocağının kurulma nedenini "*Türk milletinin milletçe tekamülüne hizmet*" şeklinde belirtmişlerdir. Yusuf Akçura, Mehmet Emin, Ahmet Ferid, Ahmet Ağaoğlu, Rıza Tevfik, Fuad Sabit gibi isimler yaptıkları toplantı neticesinde milliyet fikrine bağlı bir cemiyet oraya koymayı kararlaştırdılar. Derneğe Türk Ocağı ismi verilmesi fikrini Dr. Fuat Sabit ortaya atmıştır.

Türk Ocağı'nın ömrü II. Meşrutiyetten sonra kurulmuş olan diğer milliyetçi derneklere daha uzun olmuştur. Aynı şeyi derneğin yayın organı olan Türk Yurdu için de söylemek mümkündür. Diğer dergilerle kıyaslandığında Türk Yurdu da en uzun süreli olan olmuştur. Ocağın çalışmalarına ilmi açıdan bir yol gösterilebilmesi için dönemin bazı edebiyatçı ve Türkçüleri derneğin etrafında toplanmıştır. Bunlar; Ahmet Ağaoğlu, Halide Edip, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmet Emin, Hamdullah Suphi, Ali Hüseyinzade gibi isimlerdir. Türk Ocakları, Cumhuriyet Döneminde de en önemli milliyetçi teşkilatlardan birisi olma özelliğini sürdürmüştür.⁶⁷

Mustafa Kemal, 1929 senesinde Türklerin dünya tarihindeki ve medeniyet alanındaki yeri üzerine çalışmalar yapmaya başladı. Yabancı eserleri değerlendirerek bunların bazılarını tercüme ettirdi. 1930'da çalışmalarını iyice arttırarak yeni kitaplar alarak büyük bir kütüphane meydana getirdi. Mustafa Kemal, Türk Tarihi üzerine yoğunlaşarak büyük bir tarih araştırma seferberliği ilan ettirdiği söylenebilir. Tabii Mustafa Kemal bunu ilmiş bir yolla yapmak istiyordu ve bunun için Türk Tarihini araştırarak bir teşkilatlanma kurmayı düşündü. Bu düşünce Mustafa Kemal'in de iştirak ettiği VI. Türk Ocakları kurultayında ilk kez ortaya atıldı.⁶⁸

Afet İnat, Türk Ocakları'nın 1930 yılındaki bu Kurultay'ında Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat talebi ile "*Türklerin Medeni Vasfı*" konulu bildirisini sunmuştur. Daha

⁶⁵ Hasan Albayrak, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarih Yazımı, Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 160.

⁶⁶ Zeki Arıkan, "*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, C.6, s.1590*

⁶⁷ Nevzat Köken, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014, s. 47-48.

⁶⁸ Köken, 2014: 113-114.

sonra ise Türklerin tarihini ve uygarlığını araştırmak amacı ile bir kurul oluşturulması talep edilen bir önerge kabul edilmiştir. Bunun sonucunda aşağıdaki madde Türk Ocakları'nın kurallarına eklenmiştir: *“Merkez kurulu, Türk tarih ve uygarlığını bilimsel bir biçimde incelemek ve araştırmak göreviyle yükümlü olmak üzere bir Türk Tarih Kurulu oluşturur.”* Daha sonra kurulan bu kurulun üyeleri şu kişilerdir; Sadri Maksudi Arsal, Reşit Saffet Atabinen, Vasıf Çınar, Hulusi Özden, Afet İnan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mükrimin Halil Yinanç, Yusuf Ziya Özer, Halil Ethem Eldem, Ragıp Zakir Kadiri Ugan, Mesaroş, Hamit Zübeyr Koşay'dır. Kurulun başkanlığını Tefvik Bıykoğlu yapmıştır. Ayrıca Yusuf Akçura ve Samih Rifat ikinci başkanlık, Reşit Galip'te genel sekreterlik görevini yapmıştır. Bu şekilde Türk Tarihi Kurulu çalışmalara başlamıştır ve kısa süre içerisinde de Türk Tarihi'nin Ana Hatları adında bir eser ortaya çikarmışlardır. Bu eserdeki amaçları Eski Türk medeniyetlerini ortaya çikarmaktı. Ana hatları itibari ile ortaya çikardıktan sonra detaylı incelemeler yapılacak idi.⁶⁹

Türk Tarihinin Ana Hatları isimli bu eser 11 bölüm ve 606 sayfadan oluşmaktaydı. Dünyanın oluşumu ve insanlığın zuhurundan başlayarak Türk Tarihini en eski dönemlerden itibaren Cumhuriyete kadar kısaca bahsetmekte idi. Sadece 100 kopya olarak bastırılarak aydınlarmın ve tarihçilerin görüşüne sunulmuştur. Bu eser ile birlikte tarih tezi adı verilen yeni bir görüş yani Türk Tarih Tezi ortaya atılmış oldu.⁷⁰ Maarif Vekaleti Milli Talim ve terbiye dairesinin emri ile Türk Tarihinin Ana hatları Methal Kısım adı altında bir eser 30000 adet basılmıştır. Bu eserin içeriği hakkında ise eserin girişinde aynen şunlar yazmaktadır:

Bu kitap, Türk Ocağı 'Türk Tarihi Tatvik Heyeti' azalarından Tarih ve Medeni Bilgiler Muallimi Afet H. İle Riyaseti Cümhur Umumi Katibi Mehmet Tefvik, Çanakkale Meb'usu Samih Rifat, İstanbul Meb'usu ve Ankara hukuk mektebi Profesörlerinden Akçura Yusuf, Aydın Meb'usu Dr. Reşit Galip, Bolu Meb'usu Hasan Cemil, Ankara Hukuk Mektebi profesörlerinden Sadri Maksudi, Sivas Meb'usu şemsettin, İzmir Meb'usu Vasıf ve İstanbul Hukuk Fakültesi Profesötlerinden Yusuf Ziya Beyler tarafından hazırlanan 'Türk Tarihinin Ana Hatları' isimli eserin (Türk Tarihine Umumi Methal) ve (Orta Asyada Türk Tarihine Methal) kısımlarının telif ve terkibi suretile vücade gelmiştir.⁷¹

Fransız Müverrihlerinden Leon Cahun tarafından 1873 tarihinde verilmiş olup Rüşen Eşref Beyin Türkçeye çevirdiği bir konferans, mevzua taalluku hasebile kitabın sonuna ayrı bir kısım halinde konulmuştur.⁷²

⁶⁹ Turan, 2010: 92-93.

⁷⁰ Uluğ İğdemir, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, s.5.

⁷¹ Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısım, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s.VII.

⁷² Türk Tarihinin Ana Hatları, 1931: VII.

1.4. Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması

Türk Ocakları'nın kendisini kapatmaya karar verdikten sonra 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyette adını 1935 yılında Türk Tarih Kurumu olarak değiştirmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun bu adı almasını yine bu kurulun kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk önermiştir. Bu kurumun yönetmeliğinde amacı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

1. Bir araya gelerek ilmi konuları görüşmek
2. Türklerin tarihine ait belgeleri bularak bunları yayımlamak
3. Türklerin tarihini araştırırken gereken kaynakları bulmak için gerekli yerlerde gerekli araştırmaları yapmak
4. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin yapmış olduğu çalışmalarını çeşitli araçlar vasıtası ile yaymak⁷³

Mustafa Kemal, ölünceye kadar Türk Tarih Kurumunun çalışmalarını takip etmiştir. Hatta dönem dönem bu kurumun çalışma planını kendisi düzenlemiştir. İş bankasındaki gelirinin yüzde ellisini 5 Eylül 1938'de düzenlemiş olduğu vasiyeti ile Türk Tarih Kurumuna bağışlamıştır.

Türk Tarih Kurumu, belirli aralıklar ile Türk Tarih Kongreleri düzenlemektedir. Günümüze kadar toplam on yedi tarih kongresi düzenlemiştir. İlk Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932 yılında yapılmıştır. On yedinci Türk Tarih Kongresi de 15-17 Eylül 2014 tarihinde düzenlenmiştir. Bu kongredeki bildirimler kitap haline getirilerek basılmıştır. Ayrıca bu kurum adını bizzat Mustafa Kemal'in vermiş olduğu Belleten isimli bir dergi yayınlamaktadır.⁷⁴

1.5. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmalarında Türk Tarih Tezinin Önemi

Mustafa Kemal Atatürk, henüz yeni kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nde millet olma fikrini öne çıkarmayı amaçlamıştır. Bu amaç ile de Türk tarihinin tam olarak ortaya konulması ve dünya medeniyetlerine Türklerin vermiş olduğu katkıların ve yerinin belirlenmesi için bir çabaya girişmiştir. Ve en önemlisi ise öncelikle Türk milletinin kendi kendini bilmesi öğrenmesini istiyordu. Mustafa Kemal ilk olarak işe Osmanlı Devleti dönemindeki klasik tarih anlayışını değiştirmek ile başlamıştır. Bu değişim aslında tam olarak Cumhuriyet döneminde değil daha önceki dönemde yani Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Tanzimat döneminde başlamış hatta asıl Meşrutiyet döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde yayılmaya başlayan ve Osmanlı Devleti aydınları tarafından benimsenen

⁷³ Turan, 2010: 93-94.

⁷⁴ <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>. (erişim tarihi: 23 Ekim 2017)

milliyetçilik akımı milli bir tarih anlayışını ortaya atmıştır. Türkiye’de modern tarihçiliğin ve Türkoloji’nin gelişmesinde Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyinzade Ali gibi isimlerin payı çok büyüktür.⁷⁵

Mustafa Kemal Atatürk, Türk devriminin sosyal ve kültürel içerikli kısmında en önemli etmenin tarih olduğunun farkına vararak bu konuda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Bunun neticesinde 1931’de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’ni kurarak Türk Tarih Tezi ortaya konulmaya başlanmıştır.⁷⁶ Afet İnan, M. Kemal’in Türk Tarih Tezi konusunda yaptığı ilk çalışmaları anlatırken yaşanan bir olayı anlatmaktadır; 1928 senesinde Fransızca yazılmış olan bir eserde Türklerin ikinci sınıf bir insan olduğu ve sarı ırka ait bir ırk olduğunu yazısını gören Afet İnan bunu M. Kemal’de göstererek, bu bu şekilde midir?, diye sormuş ve M. Kemal ise, hayır olamaz bu konu üzerine çalışalım, demiş hatta Afet İnan’a sen çalış demiştir.⁷⁷

Mustafa Kemal, Türk Tarih Tezi’nin mümkün olduğunca objektif ve ilmi temellere dayandırılmasını istemiştir. Çünkü Türk Tarih Tezi’nin ortaya atılmış bir iddiadan ibaret olmaması için bilimsel ve objektif olması gerekmektedir. Bu şekilde bilimsel temellere dayandırılarak Türk Tarihi ile ilgili ortaya atılan yalan ve yanlış bilgilere cevap verilmesi amaçlanmıştır.⁷⁸ Yusuf Akçura’nın 1. Türk Tarih Kongresi’nde yaptığı konuşma Türk Tarih Tezi’nin bu amacını kanıtlar niteliktedir Akçura bu konuşmasında şunları söylemiştir; bundan sonra dünyaya olan bakışımız Avrupa’nın bakış içisi ile olmayacaktır. Gerçeği ve kendi çıkarlarımızı görmek için uğraşırız. Cemiyetimizin yazdığı eserlerde detaylara bazı yanlışların olması mümkündür ama uğraştığı amaç ve bu amaca giden yol doğrudur.⁷⁹

Mustafa Kemal Atatürk gittiği yerlerde yaptığı konuşmalarda halka Türklerin tarihte nasıl bir millete ait olduğu, Türklerin kökeni ve bundan sonra nasıl olması gerektiği neler yapılmasını gerektiğini anlatarak halkın nazarı dikkatini Türk kültürü üzerine çekmeyi amaçlamıştır. Mustafa Kemal’in gerçekleştirmek istediği amaç esasen milletin kendi geçmişlerini bilerek feyz alması, gençlerin kendi kültürlerini ve tarihlerini kavrayarak milli bir terbiyeden geçirilmeleri bu sayeden kendine güvenen, öz güven ve mücadele azmi dolu gençlerin yetişmesini istemekteydi. Ayrıca bunun yanı sıra çok zengin bir kültüre ev sahipliği

⁷⁵ Seda Bayındır Uluskan, Atatürk’ün sosyal ve Kültürel Politikaları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s.238,239.

⁷⁶ Kabapınar, Yücel, ‘Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi’, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Cilt 1, s. 143-144.

⁷⁷ Afet İnan, ‘Atatürk ve Tarih Tezi’, Belleten, Cilt III, Sayı 10, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s. 244

⁷⁸ Köken, 2014: 112.

⁷⁹ Kabapınar, 1992: 146.

yapan Türk milletinin kültürünün en ufak detayına kadar açığa çıkmasını ve bu tarihin tozlu sayfalarının aydınlanmasını istemekteydi. Bu amacı gerçekleştirmek içinde elbetteki çok çalışmak ve araştırmak gerekiyordu.

Mustafa Kemal tarafından bu konu ilk kez Türk Ocakları'nın 23 Nisan 1930'da toplanan altıncı kurultayından sonra ortaya atılmıştır. Hatta bu çalışmaların daha iyi bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla da bir cemiyet kurulması düşüncesini dile getirmiştir. Mustafa Kemal bu işin modern yöntemler ile yapılmasını istiyordu. Bu amaçla ilk olarak bir kütüphane kurulmuştur. Bu kütüphane gerek yabancı gerek yerli birçok kaynakla doldurulmuştur. Mustafa Kemal kendisi de E. Pittard'ın Irklar ve Tarih (Les races et l'histoire), J.A. Gobineau'nun İnsan Irklarının Eşitsizliği, A. C. Haddon'un İnsan Irkları (Les races humaines) isimli kitaplarını bizzat kendisi okumuş. Gerekli gördüğü kısımları notlar almıştır. Mustafa Kemal'in burada amaçladığı elbette ki ırkçılık yapmak değildir. Veya medeniyetin sarı ya da beyaz ırklar tarafından ortaya çıkarıldığı da değildir. Buradaki asıl amaç medeniyetin Orta Asya'dan yayılıp yayılmadığına kanıt aramaktır. Irksal yönden ve bilimsel yönden bir sonuç elde etmek bir çeşit savunma geliştirmek istenmiştir. Afet İnan'ın daha sonra yaptığı antropometri çalışması da aynı amaç ve doğrultudadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz doğrultuda yapılan çalışmalar neticesinde bazı görüşler ile birlikte bazı sorular ileri sürülmüştür. Bu hususlar şöyledir; Türklerin ait oldukları ırk brakisefal ve beyaz ırktır. Bu ırk Orta Asya'ya aittir. Orta Asya'da bu ırka mensup olan Türkler çeşitli nedenler sonucu buradan göç ederek dünyaya yayılmıştır. Yayıldıkları tüm bölgelere de medeniyeti götürmüşlerdir. Hititler Türk'tür ve Orta Asya'dan gelmiştir. Anadolu'nun ilk yerli halkı Hititlerdir. Yani Türkler Anadolu'nun ilk sahipleridir gibi ortaya bazı görüşler atılmıştır bu görüşlere dayanak aramaya çalışmışlardır.

Mustafa Kemal, Afet İnan'dan Türk Ocakları'nın kurultayının düzenlendiği sırada Türk Ocakları yasasının bazı maddelerini analiz etmesini istemiştir. İşte bu maddeler;

Türk Ocaklarının amacı, milli şuurun kuvvetlenmesi, medeni ve sıhhi tekamül ve milli iktisadın inkişafıdır ve Cumhuriyet, milliyeti muasır medeniyet ve halkçılık mefkurelerini takip eden Türk Ocağı bu ülküleri gerçekleştirmekte olan CHP ile devlet siyasetinde beraberdir.⁸⁰

Denilen 2. ve 3. maddelerdir. Afet İnan bu maddeleri dikkate alarak hazırlamış olduğu konuşmasını kurultayın son toplantısı olan 28 Nisan 1930 tarihinde okumuştur. Türklük üzerine durduğu bu konuşmanın içerisinde aynen şu ifadeleri kullanmıştır; *“beşeriyetin en yüksek ve ilk medeni kavmi, vatanı Altaylar ve Orta Asya olan Türklerdir.”* Dedikten sonra Afet İnan'ın yaptığı bu konuşmayı destekler nitelikte olan şu sözleri de Prof. Sadri Maksudi

⁸⁰ Uluskan, 2010: 241-244.

söylemiştir; *'eski medeniyetlerden bir çoğunun müessisleri, banileri Türkler olmuş olduğu anlaşılıyor'*⁸¹ Bu konuşmalardan sonra kurultayda bir önerge verilerek kabul edilmiştir. Bu önergeye göre bugünkü Türk Tarih Kurumunun temelini oluşturan Türk Tarih Heyeti kurulmuştur. Bu heyet 16 kişiden oluşmaktaydı. İlk toplantılarını ise 6 Haziran 1930 tarihinde gerçekleştirmişlerdir. Yapılan yönetim kurulu seçiminde Tevfik Bıyıklıoğlu (Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri), başkan yardımcıları da Samih Rıfat, Dr. Reşit Galip ve Yusuf Akçura seçilmiştir. Heyetin diğer üyeleri ise şöyledir; Mükrimin Halil Yinanç, Afet İnan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Sakri Maksudi Arsal, Vasıf Çınar, Yusuf Ziya Özer, Halil Edhem Eldem, Reşit Safvet Atabinen, Mesaroş, Ragıp Hulusi Özdem, Hamit Zübeyr Koşay, Zakir Kadiri Ugan'dır. Daha sonra çeşitli kereler toplantılar düzenleyen bu heyet 15 Nisan 1931 tarihine gelindiğinde nihayet tüzel bir kişilik kazanabilmiştir. Türk Tarihi Tektik Cemiyeti adı altında çalışmalarına devam etmiştir. Çalışmalar aynı ekip tarafından ve aynı amaç aynı plan doğrultusunda ilerlemiştir.⁸²

Türk Ocakları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk kültürünü ve bilincini tanıtmak milli duyguları ön plana çıkarmak için büyük bir görev üstlenmiştir. Fakat daha sonra ocağın bazı ilkeleri ile Cumhuriyet'in bazı ilkeleri ters düşmeye başlamıştır. Misyonunu gerçekleştirmiş olan Türk Ocaklarının kaldırılması kararlaştırılmıştır. Türk Ocaklarının yerine ise Halkevleri kurulmuştur. Halkevleri ise halkçılık ilkesi doğrultusunda çalışmıştır.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin cemiyet tüzüğüne uygun olarak bir plan hazırlamıştır. Bu plan dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şöyledir;

1. Bir araya gelerek ilmi açıdan görüşme gerçekleştirmek
2. Türklerin tarihi ile alakalı belgeleri bularak bunları yayımlamak
3. Türklerin tarihini ile araştırmak için gereken kaynakları bulmak için gerekli yerlerde gerekli araştırmaları yapmak
4. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin gerçekleştirdiği çalışmaları çeşitli araçlar yardımı ile yaymak⁸³

1930 yılında Türk Tarihinin Ana Hatları isimli bir ciltlik eser ortaya çıkarılmıştır. Fakat Mustafa Kemal bu kitabı okumuş ve beğenmemiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı da bu kitabı çok sathi olarak nitelendirmiştir. Kitapta bir çok yanlış ve hata bulunmaktaydı. Bu yüzden yeniden bir çalışmaya girişmek gerekmektedir. Bu sefer tarihi yazacak kişilerin uzmanı olduğu alanlarda yazmaları şartı kabul edildi. Türk Tarihinin Ana Hatlarını yazan

⁸¹ Uluskan, 2010: 241-244.

⁸² Uluskan, 2010: 241-244.

⁸³ Uluskan, 2010: 244-245.

kişilerden bazıları birkaç bölümü birden ele almışlar ve bilmedikleri alan dahilinde de yazmaya çalışmışlardı. Bir de Mustafa Kemal'in Türk tarihine olan bu iptilasını gelip geçici bir heves zannettikleri için işi ciddi tutmamışlardı fakat bu iş hiç de öyle değildi. Mustafa Kemal bu denemeden sonra acele bir tarih yazmaya çalışmanın eksik ve yanlış olacağına kanat getirdi. Bundan sonra herkes kendi ihtisası içerisindeki bölümleri yazmaya girişmiştir. Yazılan bölümler parçalar halinde okunarak tenkit edilmiştir.

Ortaya atılan bu tezlerin ilk okunuşlarında, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın deyimi ile Türk Tarih Kurumunun hamisi Mustafa Kemal de bulunmuştur. Bir aya yakın süre zarfı içerisinde her gün bu okumalar Çankaya'da Mustafa Kemal'in kütüphanelerinde saat dörtte başlayarak gece yarısına kadar devam etmiş bizzat Mustafa Kemal de dikkatle dinler idi.⁸⁴

Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı hazırlandıktan daha sonra buna ek olarak bir broşür hazırlandı ve Türk Tarihinin Ana Hatları Medhal Kısmı adı verilerek okullara dağıtıldı. Daha sonra dağıtılan bu kitapçık Türk Tarihinin Ana Hatları kitabının kısa bir özeti gibi olmuştur. Kitabın ön sözünde bu kitabın hangi amaç doğrultusunda yazıldığı şu şekilde ifade edilmiştir:

Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehz olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması Türklüğün kendini tanınmasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapta istifdah olunan asıl bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır; aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için milli tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır.⁸⁵

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Türk Tarih Tezinin amaçlarından birisi burada açıklanmıştır. Daha sonra başka bir bölümde ise bazı yabancı tarihçilerden şu şekilde yakınılmıştır: Türk milletinin sadece savaş yolu ile başka ülkeleri işgal etmek için çalıştığı ve bu şekilde yaşamını sürdürdüğü yolundaki kasıtlı görüşlerin modası artık kalmamıştır. Şeklinde sözler sarf edildikten sonra Türk milletine seslenerek Türklerin sadece savaşta göstermiş olduğu başarılarla değil bunun yanı sıra düşünce ve uygarlık konusunun da yüz akı olduğu gibi şeyler söylemektedir.

Bu bahsi geçen sözlerden de anlayacağımız üzere Türk Tarih Tezinin birçok amacı vardır. Tek bir amaç ile ortaya çıkmamıştır. Bu amaçlar sadece milli bakımdan değil evrensel

⁸⁴ Uzunçarşılı, 2011: 181-183.

⁸⁵ Kabapınar, 1992: 145-146.

bir amaç da taşımaktadır. 1. Türk Tarih Kongresinde Yusuf Akçura sunmuş olduğu bildiriye gayet açıkça Türk tarihine yeni bir bakış açısı getirildiğini belirtmiştir.⁸⁶

I.Dünya Savaşı, yenilgi ile bittikten sonra İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ni paylaşma planları da belirli bir tarihsel temele dayandırılmaya çalışılmıştır. İşgal güçleri yaptıkları bu haksız işgalleri kendilerince meşru kılabilmek için tarihsel olaylar üzerinden işgalleri meşrulaştırma yoluna giderek bazı tarihi gerçekleri saptırarak kendi haklılıklarını kanıtlama yoluna gitmişlerdir. Örneğin: İtalyanlar kendilerini eski Roma İmparatorluğu'nun halefi olma bahanesi ile Fransızlar ise Haçlı Seferleri sırasında kurulmuş olan Frank Devleti'ni mazeret göstererek Anadolu'nun Güney bölgesine sahip çıkmak istemişlerdir. Batı Anadolu'ya sahip çıkabilmek için de Yunan Delegasyonu, kendince bazı coğrafi kanıtlar ile birlikte ayrıca uygarlık kanıtlarını da ortaya sunmuştur.

Milli Mücadele kazanılıp Anadolu düşman işgalinden kurtulduktan sonra dahi Mustafa Kemal, tarihin bu denli yersiz bir şekilde çarpıtılmış olmasını unutmamıştır. Anadolu'ya sahip çıkarak Anadolu'nun binlerce yıllık bir Türk vatanı olduğunu Türk Tarih Tezi ile ortaya dökmeye çalışmıştır.⁸⁷

Öte yandan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Dolmabahçe Sarayına taşınmış ve lise tarih kitabı yazma işine girişmişlerdir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin bundan sonraki işi dört ciltlik bir lise tarih kitabı olmuştur. Bundan sonra da ilk ve ortaokullar için bir tarih kitabı hazırlamışlardır.

Türk Tarihinin Ana Hatları isimli kitabı yanlışlarla dolu olmasından dolayı yeniden yazılması gündeme gelmiştir. Yalnız bu sefer önceki yapılan yanlışlara düşmemek için daha ciddi bir çalışma medotu üzerine durulmuştur. Kitaptaki her konu alanında uzman kişilerce herkesin ihtisasına göre dağıtılmıştır. Bu bölümler Hilmi Ziya Ülken, Fuat Köprülü, Esat Uras, Ahmet Refik Altınay, Halil Edhem Eldem gibi kişiler tarafından yazılmıştır. Fakat Mustafa Kemal, Zakir Kadiri Ugan'ın yazdığı İslam tarihi bölümünü hiç beğenmemiştir. Bu bölüm daha sonra Şemsettin Günaltan'a verilmiştir. Hatta Mustafa Kemal, Tevfik Bıyıklı oğluna gönderdiği mektup da bu konu ile alakalı olarak şunları söylemiştir; Z. Kadiri'ye yazdırılan İslam Tarihi ile alakalı notların bazı bölümleri üzümlere söylemeliyim ki bir ilim adamının yazı gibi durmuyor.

⁸⁶ Kabapınar, 1992: 145-146.

⁸⁷ Kabapınar, 1992: 147.

Mustafa Kemal'in modern tarihçiliğin icap ettiği mantık ve bilimsel üslup konusundaki hassasiyetini de aynı mektubun devamında söylediği şu sözlerden anlamaktayız; Herşeyin amacına varmak için istekle birlikte mantık ve bilime uygun olmalıdır.⁸⁸

Öte yandan Türk Tarih Tezi ile ilgili tezin kapsamında yer alan bazı konular için de tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmaların başladığı temel noktaların kısaca şunlar olduğu savunulabilir;

- 1- Türk Tarih Tezinin dayanmış olduğu bir nokta olan Orta Asya'da baş gösteren kuraklık ile Orta Asya'nın kurumuş olması sadece milattan sonraki dönem için geçerlidir. Millattan öncesi için böyle bir iddia söylenemez.
- 2- Prehistorik dönemlerde Orta Asya'nın yerleşime açık olduğu kanıtlanmış değildir.
- 3- Brakisefal ırkın kafatası kısalığına dayanarak Orta Asya'nın ana yurtları sayılması pek doğru sayılmaz. Çünkü, Bavyeralılar ve Alzaslar Türk olmamalarına rağmen Brakisefal ırka mensupturlar. Türkmenler ise tamamen Türk olmalarına rağmen Dolikosefal ırka mensupturlar.
- 4- Ön Asya uygarlıkları ve Sümerlerin Türklükle bir münasebetleri yoktur. Mısır'ın Orta Asya ve Ön Asya uygarlıkları tarafından istila edilmiş olmaları da asılsızdır.⁸⁹

1.6. Türkiyat Enstitüsü'nün İslamiyet Öncesi Türk Tarihine Katkıları

Türklük araştırmaları, XVIII. yüzyıldan sonra Batı'da zuhur ederek gelişmiş ve büyümüştür. Bu çalışmaların temelinde Oryantalizm olduğu söylenebilir. Oryantalizm kavramı ise Doğu'nun tarihini, dilini ve inançlarının araştırarak Batı'nın Doğu'yu tanıyarak Doğu'ya hakim olmak için başlatmış olduğu bir nevi keşif hareketi denilebilir. Türklük araştırmaları, Türkçülük hareketini ve Türk aydınlarını oldukça etkilemiştir. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gelişen milliyetçi hareketlerinin etkisiyle bir Türklük bilinci ortaya çıkmıştır. Bu Türkçülük akımı büyüyerek yayılmıştır. Türklük şuuru ve akımının gelişmesiyle Türkoloji araştırmaları daha da önemli bir hale gelmiştir. Anadolu'ya Rusya'dan gelen bazı Türk aydınları da bu Türkoloji çalışmaları için büyük çaba ve gayret sarf etmişlerdir. Türkoloji araştırmalarının hızlanmasındaki diğer bir sebepte Batı'nın Türkler hakkındaki yaptığı araştırmalarda bazı hatalı bilgileri ileri sürerek, Türk tarihi ve kültürünü araştırmasıdır. Bu yanlış bilgileri ileri sürmesi Türkoloji araştırmalarının hızlanmasında önemli bir etmen olmuştur.

⁸⁸ Uluskan, 2010: 247-249.

⁸⁹ Kabapınar, 1992: 149.

İşte bu sebepten dolayı ortaya Türk kültürünün geçek değerinin ortaya çıkarılması, Batı'nın yanlış bilgilerinin düzeltilmesi ve Türklere olan yanlış bakış açılarının değiştirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde Türk kültürünü Türk araştırmacılarının bilimsel modern yöntemleri kullanarak kendi kültürlerini araştırması gerekmektedir. Hatta bunun bir zorunluluk halini aldığını dahi söylemek mümkündür. Türkiyat Enstitüsü ise bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Mustafa Kemal'in kültür politikaları dahilinde yer alan ilk resmi kurumdur.⁹⁰

Aslında Türkiyat Enstitüsü kurma fikri Türkçü tarihçiler tarafından Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı Devleti'ndeki İttihad ve Terakki Döneminde gündeme getirilmişti. Türkçü Tarihçilerin Darülfünun içerisinde Türkoloji Enstitüsü kurma girişimleri maalesef İttihat ve Terakkiciler tarafından Maarif Nezareti dahilindeki "Asar-ı İslamiye ve Milliye Tedkik Encümeni" olarak değiştirilmesi üzerine başarıya ulaşamamış idi.⁹¹

Türkiyat Enstitüsü, 1924 senesinde İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulmuştur. Amacı her konuda Türklüğe dair araştırmalarda bulunmaktır. Bunun yanı sıra Türkiye haricindeki buna benzer kurumlarla da iletişimde bulunarak bu kurumun uluslararası bir hale getirmektir. Türkiyat Enstitüsü, henüz yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkoloji alanındaki ilk kurumudur. Fuad Köprülü ve Darü'l-fünun sayesinde Osmanlı döneminde başlayan Türkiyat araştırmalarının kurumsal olarak sürekliliği sağlanmıştır. Fuat Köprülü, Türkiyat Enstitüsüne idareci olarak atanmıştır. Henüz yapmakta olduğu maarif müsteşarlığı görevinden de Türkiyat Enstitüsü'nün resmi kuruluş tarihi olan 12 Kasım 1924'te istifa etmiştir.⁹²

Enstitünün kullandığı ilk bina Profesörler Evi olmuştur. Profesörler Evi, Merkez binanın girişinde bulunmaktaydı. Daha sonra ise bina olarak Hasan Paşa Medresesi kullanılmıştır. Bu enstitü günümüzde bir müdür ve beş kişilik bir yönetim kadrosu tarafından yönetilmektedir. Bu yönetim kadrosu ise Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Günümüzde Türkiyat Enstitüsünü, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü yönetmek istemektedir. Bu da enstitünün asıl gayesinden sapmasına sebep olmaktadır. Çünkü enstitünün amacı aslında Türk tarihi, arkeolojisi, etnografyası, coğrafyası, dili gibi birçok alanda araştırmalarda bulunarak bunları yayınlaması için açılmıştı. Fuat Köprülü zamanında onunla birlikte çalışmış olan Ahmet Caferoğlu, Köprülü dönemindeki Türkiyat Enstitüsünü şu şekilde aktarmaktadır: "arı kovarı gibi işler" sabahtan akşama kadar ilim öğrenmek isteyen

⁹⁰ Uluskan, 2010: 183.

⁹¹ Albayrak, 2012: 287.

⁹² Özcan, 2011: 125-127.

sayısız kişi burayı ziyaret ederdi. Bilim adamları ve Türkoloji alanına girmek isteyen kişiler pazartesileri buraya gelir ve sanki seminer gibi gerçekleşen tartışmalara iştirak ederlerdi.

Türkiyat Enstitüsü'nde araştırmada bulunan kişilerden en önemlisi V.V. Barthold'dur. Barthold'u Türkiye'ye Türk hükümeti davet etmiştir. Bu davete icabet eden Barthold, beş aydan daha uzun bir süre Türkiye'de kalmıştır. Türkiyat Enstitüsü'nün yeni kurulmuş olduğu günlerde gelen Barthold, çalışmalara iştirak etmiştir. Darülfünun'da dersler vermiş, Enstitü'de konferanslar vermiş ve kütüphanelerde el yazmalarını incelemiştir. Barthold'un 1927 senesinde verdiği konferansları yayımlatılmıştır. Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, ismi ile yayımlanan bu eser haricinde Barthold'un 1918 senesinde Rusça olarak yayımladığı eseri, Fuat Köprülü Türkçeye çevirtmiştir. Bazı eklemeler yapıldıktan sonra İslam Medeniyeti Tarihi ismi ile 1940 senesinde yayımlanmıştır. Enstitü'nün başka bir önem arz eden faaliyeti ise Türkiyat Mecmuası adı ile çıkartmaya başladıkları dergi olmuştur. Bu dergi gerek yerli gerekse yabancıların çalışmalarını, Türkoloji alanındaki kitapların tanıtımı yanı sıra bu alandaki haberleri de yayımlamıştır.⁹³

Ahmet Caferoğlu'na göre, Türkiyat Enstitüsü Mecmuası bütün isteklere hitap edebilecek bir nitelikte idi. Bütün Türk dünyası ilim adamları bu mecmua için seferber olmuş bu mecmuanın kılavuzluğuna sığınmış idi. Mecmua Türk dünyası ilim adamlarını toplayarak himayesi altına almıştı. Herkese bir görev verilerek tercümelemler yaptırılırdı. Ragıp Hulusi Macarca'dan, Abdulkadir İnan Rusça'dan Kıvameddin Burslan ve Kilisli Rıfat Bey Arapça'dan çeviriler yaparak Dünya'da Türkoloji alanında yapılan çalışmaları Türkoloji Enstitüsü hazinesine katmaya çalışmışlardır. Ahmet Caferoğlu'nun ifadesi ile 'parasız pulsuz yapılan bu çalışmalar' büyük bir kaynak vazifesi görmekte ve değerlerini korumaktadır.⁹⁴

Böyle bir enstitünün kurulması ile ilgili ilk girişim 1923 yılında olmuştur. Fuat Köprülü, Necip Asım ve İsmail Hakkı'nın imzası bulunduğu bir tahrir, Darülfünun Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri meclisinin 1923 yılındaki bir toplantısına sunulmuştur. Bu tahrire göre Türkiyat Araştırmaları için Darülfünun çevresinde bir yerin bulunması için bir görüş ortaya çıkmıştır. Bu enstitünün kurulmasında etkili olan bir diğer faktörde Maarif Vekaleti'nce bir Türkoloji Kongresi yapılması istediğidir. Maarif Vekaletince bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. Bu sayede amaç Mustafa Kemal'in korumasında bir kongre düzenleyerek yeni kurulan Cumhuriyetin ilmi anlamdaki çalışmaları dünyaya gösterilmiş olacaktı. Bu kongreye Fuat Köprülü de başkanlık edecektir. Fakat bu kongre Türkiye'de

⁹³ Uluskan, 2010: 183-185.

⁹⁴ Ahmet Caferoğlu, "Hakiki Köprülü", Türkiyat Mecmuası, C.XV, 1968, İstanbul 1969, s.9.

yapılamadı. Ama Bakü’de bir kongre toplandı. Bu kongre Sovyet Rusya kontrolündeydi. Bu da Türkiye ve Sovyetler arasında bir Türkoloji rekabetini olduğunu belli ediyordu. Türkiye, bu kongreye Fuat Köprülü, İsmail Hikmet ve Hüzeyinzade Ali gibi isimleri gönderdi. Fakat sadece katılımcı olarak yer alabildi.

Türkiyat Enstitüsü, Bakü Kongresi’nden sonra eski heyecanın yitirmiştir. 57 yıl boyunca İ.Ü Edebiyat Fakültesi’ne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. 1981’de Türkiyat Enstitüsü adını “Türkiyat Araştırmaları Merkezi” olarak değiştirmiştir. 1991 yılında da rektörlüğe bağlanarak Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü adını alarak yenilenmiştir. Bu enstitü şimdiye kadar, 10 milli kongre, 7 uluslar arası kongre faaliyetinde bulunmuştur. Türkiyat Mecmua’sını yayınlamıştır. Bu mecmuanın 20 sayısı ve 27 monografisi çıkmıştır. Türkiyat Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü adı ile halen çalışmalarına devam etmektedir.⁹⁵

Enstitü amblem olarak da elinde meşale bulunan bir bozkurt amblemini kullanmıştır. Oldukça ciddi ve bilimsel eserler ortaya atmasına rağmen bu enstitünün çalışmaları yetkililer tarafında pek başarılı olarak görülmemiştir.⁹⁶

Türkiyat Enstitüsü aslında o dönemde büyük çalışmalara öncülük etmiştir. Türk kültürü, Türk Tarihi ve Türk Dili hakkında önemli çalışmalar gerçekleştirerek bilim dünyasına kazandırmış ve hatta bir canlılık getirmiştir. Ama zaman içerisinde Türkiyat Enstitüsünde yer alan kişiler ve fikirleri Ankara’daki bazı çevreler ile ters düşmüş hatta Ankara’nın inkılapçı çevrelerini memnun etmediği fikri ileri sürülmüştür. Zeki Velidi Togan’ın öğrencisi Hüseyin Nihal Atsız, 1931-1933 yılları arasındaki zaman zarfında Fuat Köprülü’nün asistanlığını yapmıştır. Atsız mecmuayı çıkarmış bu derginin uzun ömürlü olmamasından dolayı daha sonra Orhun dergisini çıkartmıştır. Dergisinin kapatılmasının sebebi olarak tarih kongresindeki bir olay gösterilmektedir. Bu olay ise I. Türk Tarih Kongresinde Z. V. Togan ve Dr. Reşit Galip arasında geçen münakaşada Hüseyin Nihal Atsız’ın hocası Zeki Velidi Togan’ın yanında yer alması olmuştur. Bunun sonucunda Atsız’ın hem dergisi kapatılmış hem de İstanbul Üniversitesi’ndeki vazifesinden alınmıştır. Zeki Velidi Togan ise Türkiye’den ayrılarak Viyana’ya yerleşmiştir. Birinci Türk Tarih Kongresinde Togan’ın karşı çıktığı görüş ise Sümer, Hitit ve Mısır uygarlıklarının atasının Orta Asya Türkleri olması görüşüdür.

Yukarıda bahsi geçen gerginlikler neticesinde Türkoloji Enstitüsü sürekli eleştiri altında kalmıştır. Mustafa Kemal de 1930 yılından itibaren dil ve tarih gibi alanlarda çeşitli kültür hamlelerinde bulunmuştur. Ancak her ne kadar Fuat Köprülü’nün tarih tezine olan

⁹⁵ Özcan, 2011: 125-127.

⁹⁶ Köken, 2014: 113.

eleştiri ve tutumuna rağmen şahsına ve ilmi değerine verilen önem neticesinde de ve hatta Mustafa Kemal'in bilim adamlarına gösterdiği büyük değer sayesinde tarih ve dil konularının aranılan ismi olarak kalmıştır.⁹⁷

1.7. Umumi Türk Tarihi Kürsüsünün Kurulması

Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, İstanbul Üniversite'sinde 1927 yılının başında açılmıştır. Zeki Velidi Togan, bu kürsüye hoca olarak tayin edilmiştir⁹⁸ Bu kürsüde Milattan önceki Türk devletlerinden başlayarak Türklerin teşkilatı, siyasi, sosyal, iktisadi, dini, coğrafi özellikleri gibi birçok konu üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Umumi Türk Tarihi Kürsüsü günümüzde Genel Türk Tarihi Kürsüsü olarak varlığını sürdürmektedir. Bu kürsünün, tarih bölümünün büyük bir oranda yükünü çektiği söylemek mümkündür.⁹⁹ Umumi Türk Tarihi alanın temellerini şekillendiren üç önemli isim vardır. Bunlar; İbrahim Kafesoğlu, Bahaeddin Ögel ve bu alanın kurucusu olarak tabii ki Zeki Velidi Togan'dır.¹⁰⁰

Zeki Velidi Togan, bu alanın sınırlarını 22.04.1961 tarihinde Edebiyat Fakültesi Dekanlığına yazdığı cevapta bizzat şu şekilde çizmektedir:

Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, Anadolu Türk Tarihi ve Osmanlı İmparatorluğu hariç, Türklüğün bütün mazisi onun tekmil Asya ve Doğu Avrupa kavimleriyle ilgili hayatını tedris ve tetkik mevzu edinmiş durumdadır. Bu cihetle milattan önceki asırlardan zamanımıza kadar 4 – 5 bin senelik pek geniş bir tarihi, kültürü, teşkilatı ve müesseseleriyle birlikte incelemek vazifesini yüklenmiş bulunmaktayım.¹⁰¹

Togan, bu kürsüye atandığı zaman ilk 4 dönemi Türk Tarihinin ana çizgilerini belirtmek için ayırmıştır. Türk Tarihi ile alakalı ihtisas konularını ise son döneme bırakmıştır. Tarihte usul ve Türk İllerinin Tarihi coğrafyası konularında dersler de vermekteydi. Bu kürsüye ikinci gelişi olan 1939 yılından sonra ise yine bu çalışmalara devam etmiştir.¹⁰² 1961-1962 ders yılı içerisinde bu kürsüde yapılan bazı önemli faaliyetler şunlardır: İbrahim Kafesoğlu Türk tarihi ile alakalı öğretimde bulunmuştur. Mustafa Kafalı "Horezmi Ötemiş Hacıye Göre Altın Ordu Tarihi" konusu üzerine doktora tezi ile ilgilenmiştir. Polat Turfani, Sin – Yuan shi tarihinin Orta Asya Türk ve Moğol kabileleri ile alakalı kısımlarını tercüme ederek 69 sayfadan oluşan bir eser ve Tu-yu-hun kabilesi hayatı ile alakalı Çin kaynaklarında

⁹⁷ Uluskan, 2010: 186-187.

⁹⁸ Zeki Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, s. III.

⁹⁹ <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/tarih/?p=6495>. (erişim tarihi: 23 Ekim 2017)

¹⁰⁰ Pegem Akademi, 2016: 81

¹⁰¹ İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, 1966: 275-276.

¹⁰² Togan, 1981: III.

bulunan bir bilgiyi tercüme ederek 14 sayfadan oluşan bir makale kaleme almıştır.¹⁰³ Yine bu sene içerisinde Umumi Türk Tarihi ile alakalı verilen dersler şunlardır:

- Zeki Velidi Togan - 19. Ve 20. Asırlarda Orta Asya ve Doğu Avrupa Türkleri arasında fikir cereyanları.
- Karl Jahn - Son on senede Ortaasya kavimleri ve Türk tarihine ait yapılan araştırmalar.
- M. Hamidullah - İslam Bilgisi ve Kültür Tarihine Giriş, İslamda Devlet İdaresi Tarihi, Kur'an tefsiri üzerine bazı meseleler.
- Kemal Kuşçu - Türk edebi diline tarih kitaplarına girmiş olan Arabi tabir ve cümlelerin izahı.
- Mahmut Alukay - Rusça Dersleri.
- Polat Turfani - Çince Dersleri.¹⁰⁴

Ayrıca Zeki Velidi Togan, Umumi Türk Tarihi ile alakalı çalışmalarını bir enstitü bünyesi altında toplamak için çalışmalarda bulunmuştur.¹⁰⁵ Fakat bu enstitü teklifi de dekan H. Ongunsu tarafından dikkate alınmamıştır. Daha sonraki yıllarda Zeki Velidi Togan tarafından başka enstitü teklifleri ile birlikte Umumi Türk Tarihi Enstitüsü teklifi de yeniden sunulmuştur. Umumi Türk Tarihi ile alakalı proje profesörler kurulunca konuşulduğu sırada eski dekan "bu hükümet içinde hükümet kurmak demektir" diyerek burayı terk etmiştir. Daha sonra Zeki Velidi Togan'ın gayretleri sonucunda bu proje "Umumi Türk Tarihi Enstitü Nizamnamesi" olarak 30.10.1950 tarihinde kabul edilmiş fakat sonrasında yine türlü aksaklıklar çıkmıştır. Nihayet Rektör Ömer Celal, "neşriyatınızı Umumi Türk Tarihi Enstitüsü neşriyatı sıfatı ile yapabilirsiniz" şeklinde izin çıktıktan sonra "tarihte usul" ve "Khorezmiyan Glossary of the Muqu-addimat al-adab" isimli iki önemli eser "Umumi Türk Tarihi Enstitüsü yayınlarından" sıfatı ile basılmıştır.¹⁰⁶

1.8. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin Yeri

Mustafa Kemal, yapılan tarih araştırmalarında en yeni ve en ilmi yöntemlerin kullanılmasını istiyordu. Bu amaç doğrultusunda Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesini 1935 yılında kurmuştur. Mustafa Kemal, Türk tarihini belgeler üzerinden direkt olarak inceleyebilecek ve güvenilir bilgiler elde edebilecek düzeyde gelişmiş araştırmacılar elde

¹⁰³ İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, 1966: 288-290.

¹⁰⁴ İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, 1966: 297 - 298.

¹⁰⁵ İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, 1966: 282.

¹⁰⁶ Tuncer Bakara, Zeki Velidi Togan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s.126-127.

etmek istediği için bu fakülte de Türk tarihiyle ilgili olan dillerle ilgili birçok kürsü kurdurtmuştur. Bu kürsülerin başlarına da dünyadan meşhur olmuş ilim adamlarını getirtmiştir. Bu kürsüler; Latince, Sümerce, Çince, Etice, Macarca, Arapça, Farsça ve Sanskritçe'dir. Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi'nin kurulması sadece Türk Tarihi Araştırmaları için değil aynı zaman da filoloji, arkeoloji ve müzecilik açısından da büyük rol oynamıştır.¹⁰⁷ Bu fakülte açılırken dönemin şartları göz önüne alınarak son derece dikkatli davranılmıştır. Adolf Hitler'in, antisemitist görüşü yüzünden Almanya'dan ayrılan ya da ayrılabilir olacak öğretim üyeleri ile temasa geçilmiştir. Bunun yanı sıra yabancı ülkelerde öğrenimleri biterek ülkeye gelen genç bilim adamları ve kendilerini ihtisasını yaptıkları sahalarda kanıtlamış Türk profesörlerden de faydalanılmıştır.

Şevket Aziz Kansu, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesine kadrolu olarak alınan ilk öğretim üyesidir. Ayrıca hali hazırda milletvekilliği görevini gerçekleştirmekte olan bazı kişiler de milletvekilliği görevlerine ilave olarak bu fakültede de görevlendirilmiştir. Bu kişiler şunlardır:

Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü (Kars milletvekili)

Ord. Prof. Dr. Şemsettin Günaltay (Sivas milletvekili)

Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur (Manisa Milletvekili)

Prof. Dr. Muzaffer Göker (Konya milletvekili)

Ayrıca bu isimlerin yanı sıra Bekir Sıtkı Baykat, Cemal Tukin ve Afet İnan gibi yabancı ülkelerde eğitim almış kişiler de doçent veya yardımcı doçent olarak görevlendirilmişlerdir. Enver Ziya Karal, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine gelerek burada tarih kürsüsünün kuruluşunda bulunmuştur.

Eğitim kadrosu olarak bakıldığı zaman günümüz şartlarında açılan edebiyat yahut fen – edebiyat fakültelerinin kadrolarına kıyasla kadrosunun ne kadar ileri bir seviyede olduğu aşikardır. Yalnız bununla da kalmayıp Almanya başta olmak üzere birçok ülkeden öğretim üyeleri çağırılarak vazifelendirilmiştir. Fakülteye alınan öğrenciler hususunda da oldukça titiz davranılmıştır. Sınavlarda iyi derece elde eden öğrencilerle birlikte öğretmen okulundan mezun olan yetenekli öğretmenlerde bu fakültede eğitim görmüştür. Bu Fakülteden mezun olan kişiler içinde; Neşet Çağatay, Mehmet Altay Köymen, Osman Turan, Halil İnalçık, Füzüzan Kınal, Selehattin Çetintürk, Mustafa Akdağ, Şerafettin Turan gibi önemli isimler vardır.

Buradaki tarih kürsüsünden eğitim alarak öğretim üyesi olan ve Türk ve Osmanlı tarihi alanında çalışmalar yapan tarihçilerin neredeyse hepsi Türk Tarih Tezinden etkilenmişlerdir.

¹⁰⁷ Köken, 2014: 148.

Türk Tarih Tezinin etkisi milli tarihimizde yerini alarak büyümüştür. Günümüze kadar gerçekleşen bir sürü değişime rağmen hala daha günümüzde etkinliğinin olduğunu söylemek mümkündür.

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin tarih bölümünde eğitimini tamamlayarak daha sonra burada görev almış olan Halil İncalcık anılarında şunları söylemektedir:

Biz Dil Tarih'te 40 kişi, kendimizi adeta Atatürk'ün bir takımı gibi hissediyorduk Atatürk'e Türk Tarih Tezine hizmet ediyoruz. Misyon sahibi olarak, nasıl çalışıyorduk bilemezsiniz... Tabii, o zamanlar hakiki Atatürkçüler mevcut. O dönem bir heyecan ve misyon dönemiydi. Ama zamanlar aşırı görüşlerden sıyrıldım... Bizde de toprak meselesi ortaya çıkınca Marksist yorum, tarihçilik ve sosyal bilimlere damgasını vurdu, 1930'dan 1950'lere kadar bu toprak meselesi nedeniyle Türkiye'de büyük siyasi çatışmalar oldu. Ömer Lütfi Barkan ve Ben buna yazılarımla katıldık.¹⁰⁸

Halil İncalcık'ın bu ifadeler ile anlattığı bu dönemi yaşamış başka tanığı olan Şerafettin Turan bu dönemde Türkiye'deki yaşananların Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

1944 yılında Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasında çıkan tartışmanın mahkemeye yansması bu iki kişinin fakülte ile doğrudan bir ilişkilerinin olmamasına rağmen taraftarlarının ortaya çıkması tartışmalar yapılmasına yol açmış, sağ görüşlü öğrenciler fakültede gösteriler yapmış tutuklamalar olmuştu. Nihal Atsız'a yakınlığı ile tanınan Selçuklu tarihi uzmanlarından Osman Turan'ın fakültede taraftarları ve etkinliği bulunmaktaydı. Bir de komünist solcu olarak suçlananlar bulunuyordu... Kimlerdi bunlar? İşte Behice Boran, Niyazi Berkes halk bilimci Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu, Nusret Hızır. Bu kişileri taraf olduğu olaylar fakülte öğrencilerinin ayrışmasına da neden olan bir süreci başlatmıştır... Özellikle solcu olarak belirttiğim kişilere yakın olanlar, değişik suçlamalar ile karşılaşılıyorlardı ve haklarında savcılıklara ihbarlar yapılıyordu... 1947 olayları meydana geldi. Bu olaylar Türkiye'deki siyasal ayrışmanın fakülteye yansması idi.¹⁰⁹

Şerafettin Turan bu sözleri söyledikten sonra yukarıda solcu olarak ismi geçen öğretim üyelerinin fakülteden ayrılmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Bu bahsi geçen olaylar neticesinde fakültede yıllarca süren günümüze kadar gelen ayrışmalar sonucunda bilimsel çalışmalarda etkilenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilmeye başlanan kültürel alandaki inkılaplar ile birlikte milli bir benlik oluşturma uğraşlarının sebeplerinden birisi de yabancı bazı tarihçi ve sosyologlarca ortaya atılan Türklük karşıtı olan fikirlerdir. Bu kişilerin ortaya attığı asılsız fikirlerin gerçekten uzak olduğu gerçeğin çok farklı bir mahiyette tezahür ettiği gerçeğini orta

¹⁰⁸ Musa Çadircı, "Tarih Yazıcılığında Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin Yeri", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, TTK, Ankara, 2011, s.667-669.

¹⁰⁹ Çadircı, 2011: 667-669.

çıkarma işi de Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesine düşmekteydi. İşte bu sebepten ötürü Orta Asya Türk tarihi ve kaynaklarından başlanarak Eski Anadolu Tarihi, Selçuklu Tarihi Osmanlı Tarihi ve Yeni Türkiye'nin de tarihi gibi sahalar üzerine çalışan tarihçiler gerek Türk tarihi gerek ise Dünya tarihi açısından birçok ehemmiyetli eser meydana getirmişlerdir.¹¹⁰

1.9. I. Türk Tarih Kongresinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1932 seneyi devriyesinden itibaren gerçekleştirmeyi düşündüğü üç temel konu mevcut idi. Bunlardan ilki Türk Tarihinin Ana Hatları isimli kitabın düzenlenerek yeniden basılması diğeri liseler için hazırlanmakta olan dört ciltlik tarih kitabının incelenerek 1932-1933 eğitim ve öğretim yılında hazır hale getirilmesinin yanı sıra İlkokullar için bir tarih kitabı vücuda getirilmesidir. Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı yazılırken izlenecek yol 25 Şubat ve 10 Mart 1932 tarihleri arasında yapılan toplantılarda belirlenmiştir. Ayrıca lise kitapları hazırlanmış ve Milli Eğitim Bakanlığınca ilkokullar için iki ciltlik orta okullar için ise üç ciltlik bir yeni kitap hazırlama çalışmaları başlamıştır.

Mustafa Kemal'in gerçekleştirmek istediği diğeri üçüncü konuya gelince, 1929 ve 1932 tarihleri arasında biçimlenen Türk Tarih Tezini daha güçlü kılmak, tanıtmak, tarih kitaplarını kuvvetlendirmek ve öğretmenlere anlatmak için bir kurs düzenlenmesi olmuştur. 14 Şubat 1932'te Mustafa Kemal, tarih öğretmenlerinin katılımı neticesinde bir tarih öğretmenleri kursunun Temmuz ayında toplanmasını istemiştir. Ama sonra bu toplantıya Birinci Türk Tarih Kongresi adını almıştır.¹¹¹

Türk Tarih Kurumu tarafından 2-11 Temmuz 1932 tarihinde Ankara'da toplandı. Türk Tarih Kurumunun bu kongreyi toplamasının amacı; henüz tasarı halinde bulunan Türk Tarih Tezini değerlendirmeye açmak ve elde edilen belge ve malzemelerle temelini daha da sağlamlaştırmaktır. Birinci Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Tezine akademik bir değer katmak isteyen ilk yer olmuştur. Aynı zamanda bu kongreye orta öğretim tarih öğretmenleri de davet edilmiştir. Hatta bu kongre de bulunan ortaokul ve lise öğretmenleri, üniversite hocalarına göre daha fazla çoğunluğu oluşturmuştur. Bu kongreye toplamda 232 kişi katılmıştır. Bu katılanlardan 196'sı ortaokul ve lise öğretmeni, 25 tanesi Türk Tarih Kurumu'na üye ve 10'u da üniversite öğretim görevlisidir. Bu kongrenin Türk Tarih Tezi'nin okullarda öğretilmesini de amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan bir kurs niteliği de taşıdığı söylenebilir. Türk Tarih Tezi'nin işlenilmesi ve tanıtılması ile okullarda öğretilmesi amacı iç içedir. Türk Tarih Tezi'nin bildirilerinin yayımlandığı eserde bu konuya şu şekilde değinilmiştir: Türk ve Dünya tarihine yeni bir anlam ve bakış açısı katan eserleri işlemek

¹¹⁰ Çadırcı, 2011: 667-669.

¹¹¹ Uluskan, 2010: 257-258.

görevini üstlenen türk öğretmenlerine cemiyetine yaptığı araştırmaları göstermek, yeni bir amaç ve düşünce ortaya çıkarmak için cemiyet ve Maarif Vekaletince 1932 yılında I. Türk Tarih Kongresi gerçekleşti.¹¹²

Kongrenin açılış konuşmasını Maarif Vekili Mahmut Esad Bey gerçekleştirmiştir.¹¹³ Kongrenin nasıl yapılacağı hakkında bilgi veren Mahmut Esad Bey bu konuşmasında tarih ilminin önemini ifade ettikten sonra Türk Tarih Tezinin amaçlarından biri olan ve Türk tarihinin bazı kitaplarda hatalı olarak ele alınmasından ve Türk tarihine gereken öneminin belirtilmemiş olmasından yakınmaktadır.¹¹⁴

Birinci Türk Tarih Kongresi sırasında gerçekleşen tartışmaları dört temel konu altında toplamak mümkündür. Bu konular şunlardır:

- A. Tarihi ve tarih öncesi devirlerdeki belgelerin nasıl değerlendirileceği
- B. Türklerin dili konusunda fikir çatışması
- C. Türklerin göç etmesine neden olan doğa olayları konusu
- D. Aynı yıl yayımlanan eserler hakkında tartışma

Bu bahsini ettiğimiz konular üzerine Fuat Köprülü, Afet İnan, Ahmet Caferoğlu, Sadri Maksudi, Zeki Velidi, Yusuf Akçura, Samih Rifat, Hasan Cemil gibi birçok tarihçi söz alarak fikirlerini beyan etmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşen ilk tarih kongresi olma özelliği taşıyan bu Birinci Türk Tarih Kongresine sadece Türk Tarihçiler iştirak etmiştir. Bu açıdan bakıldığında zaman bu kongre uluslar arası bir nitelik taşımamakta idi. Fakat ilginç bir şekilde bu kongre ve Türkiye'de gerçekleşen gelişmeler dünyada büyük ilgi toplamayı başarmıştır. Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa malumat olarak gelişmeleri takip ederek değerlendirmişlerdir. Bu kongrede Türklerin yaptıkları merak uyandırmıştır.¹¹⁵

Kongreye gelince kongrede gerçekleşen en sert tartışmalardan bir tanesi Türklerin Orta Asya'dan göç etmesi mevzusu üzerine gerçekleşmiştir. Ayrıca tarih öncesi dönemlerin kaynaklarının nasıl kullanılacağı ve daha önceden öğretmenlere değerlendirmeleri amacı ile gönderilmiş olan tarih ders ve Türk Dili kitaplarındaki ortaya atılan fikirler için de tartışmalar yapılmıştır. Türk Tarih Tezini açıklayan ilk bildiri Afet İnan tarafından sunulmuştur. Türk Tarih Tezini güçlü kılacak her türlü kaynağı ele aldığı görülen Afet İnan sunduğu bildiride yeryüzü tarih öncesi ve ırklar hakkında detaylı bilgiler vererek Cenevre Üniversitesinden

¹¹² Köken, 2014: 127-128.

¹¹³ Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Müzakere Zabıtları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s.12

¹¹⁴ BTTK, 2010: 5.

¹¹⁵ Uluskan, 2010: 259-260,

kendisinin hocası olan Pittard'ın "İrklar ve Tarih" isimli eserini kaynak olarak kullanmıştır. Afet İnan hocası Pittard'ın ortaya attığı fikri temel olarak kabul etmiştir. Bu fikir brakisefal ırkın sarı ırk olmayacağı ve Orta Asya'dan gelmiş olabileceği fikridir.¹¹⁶

Pittard, kitabının 151'inci sayfasında, Avrupa'da Alp adamı (Homo-Alpinus) adını verdikleri Brakisefallerin menşesine temas ederek, şöyle diyor:

Bunların Asya'dan, ihtimal Karadeniz kıyıları ve Tuna vadisi yolu ile gelmiş olduklarına inanmakta çok hakkımız vardır. Şark serapları hakkında sevki tabii ile duyulan nefrete rağmen, öyle zannedirim ki malumatımızın hali hazırına nazaran bunlardan başka bir menşe kabul etmek güçtür.¹¹⁷

1.10. Türkiye'deki Üniversitelerde Tarih Bölümü İçerisinde Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Olan Üniversiteler¹¹⁸

Türkiye'deki üniversiteler içerisinde sadece 53 Üniversitede Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı kürsüsü bulunmaktadır. Bu üniversitelerin bazılarında Genel Türk Tarihi kürsüsü olmasına rağmen içerisinde sadece araştırma görevlisi olan üniversiteler de vardır. Genel Türk Tarihi kürsüleri içinde İslamiyet Öncesi Türk tarihi konusu üzerine çalışan çok az akademisyenler vardır. Genel Türk Tarihi ana bilim dalı alanında çalışan bazı akademisyenlerin çalıştığı üniversiteler, isimleri ve üzerine araştırma yaptıkları bazı konular şunlardır:

Adnan Menderes Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr Ahmet Toksoy, Orta Asya Türk Halkları ve Toplulukları, Türk Kültür Tarihi.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Doç. Dr. Cihat CİHAN.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Gülay ÇINAR.

Aksaray Üniversitesi, Yrd.Doç. Dr Abdolvahid SOOFİZADEH, İran, Kaçar, Safevi, Selçuklu Tarihi.

Aksaray Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr Selim Serkan ÜKTEN, Türk -Moğol Tarihi.

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. Eşref BUHARALI, Orta Asya ve Orta Doğuda bulunan Türk Devletleri Tarihi.

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. Üçler BULDUK.

¹¹⁶ Köken, 2014: 130-131.

¹¹⁷ BTTK, 2010: 26.

¹¹⁸ Bu bölüm üniversitelerin internet sitelerinden yapılan araştırma ile belirlenmiştir. İnternet sitelerinden ulaşılabilen bilgiler bunlardır.

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. Haldun EROĞLU, Osmanlı Tarihi.

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Ankara Üniversitesi, Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Ankara Üniversitesi, Doç. Dr. Cihat AYDOĞMUŞOĞLU, Safevi Tarihi.

Ankara Yıldırım Beyazıt üniversitesi, Prof. Dr. Salih YILMAZ, Yakın Çağ.

Ankara Yıldırım Beyazıt üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Hasan IŞIK, Eğitim Tarihi.

Ardahan Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Öner TOLAN.

Ardahan Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Suat VURAL, Yakın Çağ.

Balıkesir Üniversitesi, Doç. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR, İslam Öncesi Türk Tarihi, Türk Kültür Tarihi.

Balıkesir Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Merve ÜNER, Yakın Çağ.

Bartın Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Özgür TOKAN, Selçuklu Tarihi, Avrupa Tarihi.

Beykent Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÜREKLİ, Kafkasya Tarihi, Rusya Tarihi.

Beykent Üniversitesi, Prof. Dr. Abdülkadir DONUK, Türk Kültür ve Teşkilat Tarihi.

Bingöl Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Kadir TUĞ, Türkistan Tarihi.

Bitlis Eren Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Hasan TAŞKIRAN, Selçullu Tarihi, Timur Tarihi ve Beylikler Tarihi.

Bitlis Eren Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Gülnar KARA.

Bozok Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Ebubekir GÜNGÖR.

Bülent Ecevit Üniversitesi, Doç. Dr. Nurettin HATUNOĞLU, Çağdaş Orta Asya Tarihi, Türk Dünyası Tarihi.

Bülent Ecevit Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Gözde SOMEL, Türk Rus İlişkileri ve Amerika Tarihi.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Hayrettin İhsan ERKOÇ, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Dicle Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT, Yeni Çağ Tarihi.

Dumlupınar Üniversitesi, Doç.Dr. Altay Tayfun ÖZCAN, Moğol Tarihi.

Dumlupınar Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Hacı Murat ARABACI, Yakın Çağ.

Ege Üniversitesi, Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ, Selçuklu Tarihi, Bizans Tarihi, Orta Çağ Tarihi.

Ege Üniversitesi, Doç. Dr. Serkan ACAR, Türk Dünyası, Türk Hanlıkları, Rusya ve Çin Tarihi.

Erciyes Üniversitesi, Prof.Dr. Hava SELÇUK, Altay, Türk Kültürü.

Erciyes Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Erhan YOSKA, Asya Tarihi.

Fırat Üniversitesi, Prof.Dr. Muhammet Beşir AŞAN.

Fırat Üniversitesi, Prof.Dr. Füsün KARA.

Fırat Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Sezgin GÜÇLÜAY.

Gazi Üniversitesi, Prof. Dr. Varis ÇAKAN, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Gazi Üniversitesi, Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Gazi Üniversitesi, Doç. Dr. Bekir Tümen SOMUNCUOĞLU, Türkistan Tarihi.

Gazi Üniversitesi, Doç. Dr. Alper ALP, Türkistan Tarihi.

Gaziantep Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. SÜLEYMAN ÜNÜVAR, Cumhuriyet Tarihi.

Gaziantep Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. YUNUS EMRE TANSÜ, Selçuklu Tarihi.

Giresun Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Selim KARAKAŞ, İlk ve Orta Zaman Türk Tarihi.

Giresun Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza YAĞLI, Timurlular, Moğollar, Türk Devlet Teşkilatı.

Giresun Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Hilal ŞAHİN, Hint Tarihi, Babürler Tarihi.

Iğdır üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Türkan Gadirzade ARIK, Nahcivan Tarihi.

İnönü Üniversitesi, Prof. Dr. Salim CÖHCE, Hindistan Tarihi, Atatük İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

İnönü Üniversitesi, Prof. Dr. Neslihan DURAK, Çingiz ve Moğol Tarihi.

İstanbul üniversitesi, Prof. Dr. Mualla Uydu YÜCEL, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

İstanbul Üniversitesi, Doç Dr. İlyas TOPSAKAL.

İstanbul Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

İstanbul Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Mehmet ZEREN.

İstanbul Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Dinçer KOÇ, Türkistan Tarihi.

İstanbul Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Prof. Dr. Orhan DOĞAN, Türkistan Tarihi, Kazak Tarihi, İnkılap Tarihi.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yrd.Doç.Dr. Hikmet DEMİRCİ, Kazak Tarihi, Türk Kültür Tarihi.

Karadeniz Teknik üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ALTUNBAY, Yeni Çağ.

Karadeniz Teknik üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Müslüme Melis ÇELİKTAŞ, Hinsistan Tarihi, Orta Asya Tarihi.

Karadeniz Teknik üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Derya Derin PAŞAOĞLU, Yakın Çağ.

Kastamonu Üniversitesi, Prof. Dr. Olcabay KARATAYEV, Kırgızlar.

Kırklareli Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Kamelya TEKNE, Kırım Tatar Tarihi.

Kocaeli Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Sema ORSOY, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Emin KIRKIL, Yeni Çağ.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Doç. Dr. Zafer ATAR.

Marmara Üniversitesi, Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE, Orta Asya Türk Tarihi, Türkistan Tarihi.

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Prof. Dr. Kemal ÖZCAN, Osmanlı Tarihi, Kırım Tarihi.

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Zahide AY, Orta Çağ.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Telli KORKMAZ, Osmanlı Tarihi.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Tekin TUNCER

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Nilay AĞIRNASLI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU, Orta Çağ, Yeni Çağ.

Ordu Üniversitesi, Prof. Dr. Fatih ÜNAL, Türkistan Tarihi.

Ordu Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Fuat HACISALİHOĞLU.

Pamukkale Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Zülal KELEŞ.

Pamukkale Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Khalida DEVRISHEVA.

Sakarya Üniversitesi, Prof.Dr. Mehmet ALPARGU, Türkistan Tarihi.

Sakarya Üniversitesi, Prof.Dr. M. Yaşar ERTAŞ.

Sakarya Üniversitesi, Doç.Dr. Muhammed Bilal ÇELİK.

Sakarya Üniversitesi, Doç.Dr. Serkan YAZICI, Yakın Çağ.

Selçuk Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Sefer SOLMAZ, Selçuklu Tarihi.

Siirt Üniversitesi, Doç.Dr Beşir MUSTAFAYEV, Çağdaş Türk Dünyası, Yakın Çağ.

Trakya Üniversitesi, Tilla Deniz BAYKUZU, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

Uludağ Üniversitesi, Prof. Dr. Mehmet TEZCAN.

Uludağ Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Sezai SEVİM.

Uşak üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Selcen ÖZYURT ULUTAŞ, Yeni Çağ.

Yeditepe Üniversitesi, Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi.

1.11. Türkiye’de Üniversitelerde Verilen İslamiyet Öncesi Türk Tarihi İle Alakalı Dersler

Türkiye’de tarih bölümü ilk kez Darülfünun’da kuruldu. Üstelik Darülfünun’un kurulduğu ilk zamanlar da değil daha sonra ‘‘tarih şubesi’’ olarak bir şube oluşturduğu zaman kurulmuştur. 1908 - 1960 seneleri arasındaki geçen sürede Türkiye’de tarih yüksek öğretimi daha ziyade iki üniversite ile alakalıdır bunlar; Darülfünun tasfiye edildiği halde onun devamı sayılan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin Tarih Bölümü ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi’nin Tarih Bölümü’dür.

İstanbul, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulana kadar Türkiye’de tarihçiliğin bir nevi merkezi olmuştur. Fakat DTCF kurulduktan sonra bu görevi Ankara devralmıştır. Ankara’da ki Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kongreleri gibi çalışmalar ile Ankara’nın Türk tarihçiliğinin merkezi haline geldiği söylenebilir. Tarih Merkezli bir fakülte olması açısından bu konuda bir ilk olan DTCF, Türkiye’de açılan ikinci tarih bölümüdür. DTCF’deki Türk Tarih Tezi’nin etkisi Sinoloji, Hititoloji, Sümeroloji bölümlerinin kurulmasında görülmüştür.¹¹⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Tarih Tezi ile Türk Tarihinin kökenine inme çalışmaları daha sonraki dönemde Türk - İslam Sentezine dönmüştür. Cumhuriyet Döneminde Mustafa Kemal himayesinde artan İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Çalışmaları artarak ve gelişerek günümüze ulaşmıştır. Türkiye’de günümüz üniversitelerinde İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı verilen derslerden başlıcaları şunlardır:¹²⁰

- Altın Ordu Devleti Tarihi,
- Altın Ordu ve Timurlar,
- Asya ve Uzak Doğu Tarihi,
- Avrupa Hunları Tarihi,
- Bozkır Kavimleri Tarihi,
- Çağataylılar,
- Çağdaş Türk Dünyası Tarihi II,
- Çin kaynaklarında Moğollar ve Tibetliler,
- Çin Kaynaklarında Türkler,
- Doğu Avrupa Türk Tarihi,
- Eski Türklerde Devlet ve Toplum,

¹¹⁹ Ahmet Özcan, Türkiye’de Popüler Tarihçilik 1908 - 1960, TTK, Ankara, 2011, s.128-133.

¹²⁰ Ders isimleri üniversitelerin internet sitelerinden yaptığımız araştırma ile derlenmiştir.

- Eski Türklere Şehircilik,
- Genel Türk Tarihi Araştırmaları,
- Genel Türk Tarihi Kaynakları,
- Genel Türk Tarihi Semineri,
- Genel Türk Tarihi,
- Genel Türk Tarihi'ne Giriş,
- Göktürkler ve Uygurlar,
- Göktürkler,
- Hindistan Türk Devletleri Tarihi,
- Hindistanda Kurulan Türk Moğol Devletleri Tarihi,
- İlhanlılar,
- İslam Öncesi Batı Türkistan Tarihi,
- İslam Öncesi Türk Devlet Teşkilatı,
- İslam Öncesi Türk Kültür Tarihi,
- İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü,
- İslam Öncesi Türk Tarihi,
- İslamiyet Öncesi Türk Kültür ve Medeniyeti II,
- Kafkas Tarihi,
- Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri Tarihi I,
- Karahanlılar,
- Kuzey Karadeniz ve Doğu Avrupa'daki Türk Toplulukları ve Devletleri,
- Moğol Tarihi,
- Moğol ve Timur İmparatorlukları,
- Oğuzlar (Türkmenler),
- Orta Asya Türk Tanlıkları Tarihi,
- Orta Asya Türk Tarihi,
- Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları,
- Sosyal Antropoloji,
- Türk - Moğol Tarihi,
- Türk askeri tarihi,
- Türk Devlet Teşkilatına Giriş,
- Türk Dili,
- Türk Dünyası Coğrafyası,
- Türk Düşünce Tarihi,

- Türk Eğitim Tarihi,
- Türk Halk Kültürü,
- Türk Hukuk Tarihi II,
- Türk Kültür Tarihine Giriş,
- Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi,
- Türk Kültür ve Teşkilat Tarihi,
- Türk Mitolojisi,
- Türk Sanat Tarihi,
- Türk Siyasi Düşünce Tarihi,
- Türk Siyasi Tarihi,
- Türk Tarihine Giriş,
- Türk Tarihinin Eski Çağları,
- Türk Tarihinin Kaynakları,
- Türk Teşkilat Tarihi,
- Türkistan Hanlıkları Tarihi,
- Türkistan Tarihi,
- Uygurlar,
- Uzak Doğu Tarihi.

1.12. Türkiye’de İslamiyet Öncesi Tarihi Kazı Çalışmaları

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde artan tarih araştırmaları ile birlikte antropoloji ve arkeoloji gibi alanlardaki çalışmalar da artmıştır. Tarihi eserler ile ilgilenme aslında Osmanlı Devleti’nin son yıllarında dikkat çekmeye başlasa da Mustafa Kemal bu konuya oldukça önem vermiştir. Özellikle Türk Tarihini en derinlerine inme isteği bu konuya önem vermelerini sağlamıştır.¹²¹

Arkeoloji çalışmalar Türkiye’de yeni yeni gelişmesine rağmen kültür tarihi açısından çok önemli sonuçlar alınmıştır. Türk Tarih Tezi hakkında olumsuz görüşler besleyenler tarafından bile arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkan başarılar takdir edilmiştir. Bilimsel ataştırma yöntemi bakımından Türk Tarihçiliğinin önünü açtığı düşünülmüştür. Cumhuriyet döneminde arkeoloji alanındaki çalışmaların ilerlemesine etken olan nedenler ortaya atılmış olan Türk Tarih Tezi fikrinin bilimsel açıdan değerlendirilmesi tarihten daha ziyade Arkeoloji, Antropoloji ve dil bilimlerinin alanlarına girmesidir.

¹²¹ Uluskan, 2010: 271.

Türk Tarih Tezinde daha ziyade tarih öncesi zaman ele alındığı ve Orta Asya'daki şartlar oldukça güç olduğu için bu çalışmalarda Anadolu üzerine yoğunlaşmıştır. Burada da Anadolu ile Orta Asya Türk tarihi arasındaki bağların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.¹²²

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı olan mühim arkeolojik eserler hiç şüphesiz Orhun Abideleri'dir. Moğolistan'ın başkenti Ulan - Batur'a 400 kilometre uzaklıkta bulunan Orhun Abideleri, günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış Türk Tarihi için çok mühim eserlerden birisidir. Rus Arkeolog Nikolay Mihalovic Yarisey tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Türk Kültürü için oldukça önemli olan Orhun Abidelerinin bulunduğu alanda 1999 yılında fiilen çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmalar Türkiye Kalkınma Ajansı İş Birliği ve 1995 yılında Moğolistan hükümeti ile yapılan anlaşmalar sonucunda başlamıştır. 2007 yılına kadar sürdürülen çalışmalara Saadettin Gömeç ve Hakkı Acun gibi isimler başkanlık etmiştir. Orhun Abidelerini korumak amacı ile kapalı bir mekana taşıma çalışmaları 1999-2000 yıllarında yapılmıştır. Saadettin Gömeç başkanlığındaki bir ekip 2001'de Bilge Kağan ve oğluna ait olduğu düşünülen mezar üzerinde çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmaların neticesinde 4000'e yakın değerli tarihi eser bulunmuştur.¹²³

¹²² Köken, 2014: 146 - 174.

¹²³ Hamit Zübeyr Koşay, M. E. Zarif Orgun, Sadi Bayram, Erdoğan Tan, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, C. I, s.168 - 169.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ ALANINDA ARAŞTIRMALARDA BULUNAN BAZI AKADEMİSYENLERİN BU ALAN İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında çalışmalarda bulunmuş günümüzde yaşayan önemli hocaların görüşlerine yer verilmiştir. Hocaların isimleri önce yaş daha sonra da alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

2.1. Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu¹²⁴

Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu, 1942 yılında Eskişehir’de dünyaya geldi. 1964 yılında İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü bitirdi. Aynı yıl aynı üniversitede Umumi Türk Tarihi Kürsüsü asistanı olarak görev yapmaya başladı. 1967’de doktor ünvanını aldı. Zeki Velidi Togan, Bahaeddin Ögel, İbrahim Kafesoğlu ve Masao Mori gibi önemli isimler ile çalıştı. Çince, Almanca, Farsça, Arapça, İngilizce, Japonca ve Türk Lehçeleri gibi dilleri bilmektedir. 1986 yılına kadar aynı kürsüde çalıştı. Daha sonra Mimar Sinan Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde profesör olarak görev yaptı. 2009 senesinde emekliye ayrıldı. Emekli olmasının rağmen hala Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı’nda çalışmalar yapmaktadır.¹²⁵ Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu ile yapmış olduğumuz söyleşi şu şekildedir:

-Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Osmanlı harici Türk devletleri tarihidir.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi demek Hun, Göktürk, Uygur, Hazarlar, Avarlar, Sabarlar, Uzlar Peçenekler, Büyük Bulgarya, Volga Bulgarları, Tuna Bulgarları bunlar hep Türk devletleri işte yani Müslüman olmayan nasıl diyeyim Orta Asya’da ve Kuzey Karadeniz’de kurulan Türk devletleri İslam Öncesi Türk tarihinin içine giriyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-Asyadaki Türk devletleri için Çince öğrenmek lazım Çin kaynaklarına ineceksin ve bir de eski Türk alfabelerini öğreneceksin. Göktürk Uygur alfabesini öğrenip kitabeleri

¹²⁴ Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 15 Mayıs 2017, Gülçin Çandarlıoğlu’nun Evi, İstanbul.

¹²⁵ Gülçin Çandarlıoğlu, Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9. - 11. Asırlar), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2013.

okuyacaksın onlar olmadan olmaz. Çin kaynakları ve eski Türk alfabelerini okuyarak değerlendireceksin ve kendin tercüman sokmayacaksın araya kendi gözünle okuyacaksın. Anlamı ve önemine gelince Türk Tarihinin eski devirlerden başladığını bugünkü Türk Cumhuriyetlerinin kökünü anlatmakta. Bir de soydaşlığımızın ispatı gibi işte.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-Cumhuriyetten sonra başladı Alman asıllı Eberhard Ankara Üniversitesi DTCF’de Sinoloji kurulu Eberhard çalıştı. Bunun yanında işte profesör Bahaeddin Ögel, profesör Muhaddere Özerdim yetiştirdi. Sonra Bahaeddin Ögel çok talebe yetiştirdi. Onun yanında doktora yapan pek çok Çinli öğrenci var. Bizim nesil geliyor sonra Ayşe Onat, Özkan İzgi, Gülçin Çandarlıoğlu, İsenbike Togan, Pulat Otkan, Ahmet Rıza Bekin. Yani o bizim nesil biz Tayvan’da birlikte okuduk burada birlikte başlayıp ilerlettik.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirebilir misiniz?)

-İşte bu söylediğim Cumhuriyet dönemi yani benim söylediklerim.

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

Bu çalışmalar az yani daha çok Sinolog tarihçi yetişmesi lazım. İşte Ankara’da Bülent Akay biraz yetiştiriyor bir şeyler bakalım. Sinoloji bölümünde Prof. Dr. Bülent Akay.

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Ahmet Taşağıl, Tilla Deniz Baykuzu, Cevat Türkeli. Cevat Türkeli maalesef erken ayrıldı. Yardımcı doçent olarak ayrıldı üniversiteden ama Çincesi çok iyidir hepsinden iyidir onun Çincesi. Cevat Türkeli Hun çalıştı yani iyi o konuda. Tilla Deniz Baykuzu hem Hun hem Uygur bilir. Ahmet de Göktürk üzerine çalışıyor. Hacettepe’de bir iki isim var öyle.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

-Sorunlar kaynak dili başka sorun yok kaynak dili bilmeden olmaz.

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Öğrencileri dil öğrenmeye teşvik etmek yardımcı olmak burs bulmak falan. Hocaların öğrencileri teşvik etmesi lazım yurt dışına gitmeleri için. Ben özellikle kaynak dili için yardımcı olmaya çalışırım öğreneceğim diyene ama bir süre takip derim çalışmıyorsa elimi çekerim vardır öyle bir kaç tane elimi çektiğim bir daha gözüm görmesin seni dediğim öğrenciler. Bazıları der ki hocaya yağcılık yapacaksın ama hayır hocaya yağcılık yapmak asistanlık değildir. Anne evlat baba evlat olmak başka şeydir danışmanlık başka şeydir

yağcılık başka şeydir. O kadar tecrübeli olduğumu sanıyordum ama en son birinde yanıldım yağcılık yapıyormuş.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-Kaynak dili kaynak dili kaynak dili öğrenmeden Genel Türk Tarihçiliğinin hiçbir bölümü yapılamaz internet yok tercüme yok ana kaynak olacak.

2.2. Prof. Dr. İlhami Durmuş¹²⁶

Prof. Dr. İlhami Durmuş, 1960'da Ankara'da dünyaya geldi. 1986'da Ankara Üniversitesi Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalını bitirdi. 2003'te Gazi Üniversitesi'nde profesör ünvanını aldı. Hala aynı üniversitede görev yapmaktadır. Çeşitli idari ve akademik görevlerde bulunan Prof. Dr. İlhami Durmuş İslamiyet öncesi Türk tarihi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir.¹²⁷ Prof. Dr. İlhami Durmuş ile yaptığımız söyleşi şu şekildedir:

-Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Genel Türk Tarihinin kronolojik sınırını tarih öncesi devirlerden başlamak üzere günümüze kadarki zaman oluşturmaktadır. Coğrafi çerçevesini ise başta Avrasya bozkırları olmak üzere Türklerin yayıldığı kültür coğrafyaları oluşturmaktadır. Türklerin sosyal, siyasi, iktisadi, dini, hukuki ve askeri durumları çalışma konusunu oluşturmaktadır.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsam alanını Türklerin İslam ile tanışmalarından önceki dönem oluşturmaktadır. Bu kapsamda arkeolojik devirlerden başlar. Kimmer, İskit (Saka), Sarmat, Hun, Gök Türk, Uygur dönemleriyle devam eder. Konusu arkeolojik verilerden hareketle tarih öncesi Türk varlığını ortaya koymak, tarihi devirlerle birlikte yukarıda adları geçen kavimlerin tarih ve kültürleri hakkında belge ve buluntulardan hareketle bilgiler ortaya koymak.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında henüz yeterli çalışmalar yapılmamıştır. Bu bağlamda yapılacak çalışmalar Türklerin dip tarih ve kültürüne büyük katkı sunacaktır. Uzak geçmişin çok iyi bilinmesi geçmiş ve yakın geçmiş hakkındaki bilgilerin de ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır.

¹²⁶ Prof. Dr. İlhami Durmuş ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 12 Haziran 2017, Cevaplar yazılı olarak alınmıştır.

¹²⁷ İlhami Durmuş, Türk Kültürüne Giriş, Akçağ Yay., Ankara, 2016, s.4.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Yalnız yurtdışında yapılan çalışmaların belirli bir seviyede olduğunu Türk Tarihi ile ilgili ana kaynaklardaki bilgilerin batı dillerine çevrilip, kitap ve makalelerin yayımlandığını biliyoruz.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirilebilir misiniz?)

-Cumhuriyet Döneminde eski Türk dönemiyle ilgili çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu hususta yüksek lisans ve doktora çalışmaları yaptırılmıştır. Çeşitli kitap ve makaleler yazılmıştır. Çince, Rusça, Arapça, Farsça kaynakların çeviri ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Rusça kazı raporlarından yararlanan çalışmalar da bulunmaktadır. Dolayısıyla eski Türk tarih ve kültürüne ışık tutan çalışmalar dikkati çekmektedir.

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları büyük ölçüde yeterli buluyorum. Şüphesiz bu sözlerim yeni araştırmacılara ihtiyaç bulunmadığı anlamında değildir. Çünkü sağlam bir temel atılmış olup, o yaldan gidilmesi gerekmektedir.

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Ahmet Zeki Veli Togan, Abdulkadir İnan, Sadri Maksudi Arsal, Hüseyin Namık Orkun, Bahaeddin Ögel, İbrahim Kafesoğlu, Emel Esin, Mustafa Kafalı vb. sayılabilir. Bunlara günümüzde hala aktif olarak çalışan Genel Türk Tarihçileri de dahil edilebilir.

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

Çalışılan konularla ilgili kaynakların belirli bir kısmına hala yurtdışı kütüphanelerinde ulaşılabilir. Çalışılan konularla ilgili yurtdışında saha araştırması ve kazılar yapmanın zorlukları bulunmaktadır.

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Bu alandaki çalışmaların daha iyi hale getirilebilmesi için iyi yetişmiş insan gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü en iyi yatırım insana yapılan yatırımdır. İyi donanıma sahip, çeşitli kaynak dillerini ve modern dilleri bilen, tarih araştırma yöntemlerini iyi kavramış olan araştırmacılara ihtiyaç vardır. Ayrıca çok iyi araştırma konusu seçmek ve o konuya yönelmekte çalışmanın kalitesini artırır. Şüphesiz çok sayıda Genel Türk Tarihçisi hedeflenmeli, ancak iyi araştırma yapabilecek olanlar ön plana çıkarılmalıdır.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-Genel Türk Tarihi araştırmalarında öncelik daha az çalışılmış alan ve konulara verilmelidir. Özellikle arkeolojik devirler kurgan buluntularından hareketle daha iyi bir şekilde çalışılmalı, Türklerin tarih öncesi dönemlerinin kronolojisi daha iyi bir şekilde kurulmaya çalışılmalıdır. Başarılı ve tarihçilik kabiliyeti yüksek olanlar Genel Türk Tarihi alanına yönlendirilmelidir.

2.3. Prof. Dr. Ahmet Taşağıl¹²⁸

Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, 1964'te Yalova'da dünyaya geldi. 1985 yılında İ.Ü. Tarih Bölümünü bitirdi. Daha sonra araştırmalarda bulunmak ve Çince öğrenmek için Tayvan'a gitti. 2000 yılında profesör ünvanını aldı. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. 5 kitabı ve 200'e yakın bilimsel araştırması mevcuttur.¹²⁹ Prof. Dr. Ahmet Taşağıl ile yaptığımız söyleşi şu şekildedir:

-Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Genel Türk Tarihinin kapsamı yeryüzünde yaşayan bütün Türklerin tarihini konu alır. Herhangi bir sınır koymak mümkün değildir. Uzmanlaşma meselesi başka şekilde değerlendirilmelidir.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Avrasya bozkırlarında yaklaşık 1100'lü yıllardan önce Türk kökenli toplulukların tarihini içine alır. Bunun içinde komşularıyla beraber ilişkileri de söz konusudur. Macaristan ovalarından Kore yarım adasına kadar uzanır.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-Eski Türklerin tarihini kültürünü bütün yönleriyle ortaya koymaktır.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-Kesinlikle yeterli değildir.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirebilir misiniz?)

¹²⁸ Prof. Dr. Ahmet Taşağıl ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 08 Haziran 2017, Cevaplar yazılı olarak alınmıştır.

¹²⁹ Ahmet Taşağıl, Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi), Bilim Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2017, s.4.

-Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu ve Bahaeddin Ögel'in çalışmaları çok değerlidir. Ve kendi alanlarında ufuk açmaktadır.

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

-Yeterli bulmuyorum. Çok az

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu ve Bahaeddin Ögel

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

-Kaynak dillerini öğrenmek ve doğru bilgi üretememek

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Kaynak dilleri öğrenen çok sayıda genç araştırmacı yetiştirmek, ve bunlara bilimsel yöntemleri öğretmek.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-İslam Öncesi Türk Tarihini bilgi kirliliğinden kurtarmak.

2.4. Prof. Dr. Saadettin Yağmur Gömeç¹³⁰

Prof. Dr. Saadettin Gömeç, Ankara'da 1964 yılında dünyaya geldi. 1985 yılında İ.Ü. Genel Türk Tarihi bölümünden mezun oldu. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı. 1992 yılında TİKA'nın kuruluşunda görev yaptı. 2001 yılında da profesör ünvanını aldı. Halen daha aynı fakültede görev yapmaktadır. Çok sayıda kitap ve makale yayımlayan Prof. Dr. Saadettin Gömeç, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi hakkında araştırmalarda bulunmaktadır.¹³¹ Prof. Dr. Saadettin Gömeç ile yaptığımız röportaj şu şekildedir:

-Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Genel Türk Tarihinin konusu ile alakalı bir takım Türkiye'de sıkıntılar söz konusu tarihçilerin bir kısmı Genel Türk Tarihini Türkiye ve Osmanlı dışındaki Türk Coğrafyasının tarihiyle alakalı bir ana bilim dalı olarak tarif ederlerken, Genel Türk Tarihiçilerinin büyük bir kısmı da Türk Tarihinin başlangıcından bugüne kadar ki dönemi veyahut da zamanı ile alakalı

¹³⁰ Prof. Dr. Saadettin Yağmur Gömeç ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 12 Nisan 2017, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Ankara.

¹³¹ Saadettin Gömeç, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi, Akçağ Yay., Ankara, 2011, s.4.

bir bilim dalı olarak kabul ediyor. İşin doğrusuna bakarsan ben de yani Türk Tarihinin başlangıcından günümüze kadarki Türk Tarihi ve kültüründe neler olmuşsa Genel Türk Tarihçilerinin ilgilenmek zorunda olduğunu düşünüyorum. Burada bir zaman kavramı bulunmuyor yani 21. Yüzyıl, 20. Yüzyıl veyahut da işte Orta çağ, Yakın çağ, Yeni çağ çünkü bizdeki Türk tarihçilerinin Orta Çağ tarihçilerinin veya Yeni çağ Yakın çağ tarihçilerinin kendilerini o zamanla sınırlı gördüklerinden dolayı onun dışında ne olup bitiyor Türk dünyasında Türk coğrafyasında Osmanlı'nın dışında Türkiye'nin dışında neler var neler yok? Bunlarla pek ilgilenmiyor. Ve 20.-21. Yüzyıla geldiğimizde de biliyorsunuz Türkiyenin dışında yeni cumhuriyetler ortaya çıktı. Mesela bizim Cumhuriyet tarihçilerimiz bu cumhuriyetlerle Azerbaycanla, Kazakistan'la Türkmenistan'la Özbekistan'la öyle yakından ilgilenmiyor. Dolayısıyla bu iş kime kalıyor? Genel Türk Tarihçilerine kalıyor. Bu cumhuriyetlerin tarihi geçmişleri kültürel yapıları ilişkileri dünyaya bakışları her şeyi ile yine Genel Türk Tarihçileri veyahut da diğer söyleyişle Umumi Türk Tarihçilerinin konusu içerisine giriyor. Esasında 1925'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından Umumi Türk Tarihi kurulduğunda da Türkiye Osmanlı dışındaki Türk tarihinin eğitim ve öğretiminde bir eksiklik yaşandığını Gazi Mustafa Kemal Atatürk gördükten sonra bu sahanın en başında gelen uzmanı Zeki Velidi Togan'ı Türkiye'ye getirtip Darülfünun'da İstanbul üniversitesinde Umumi Türk Tarihi kürsüsünün açılmasına kara veriliyor. Çünkü o çağa kadar Türk tarihi umumiyetle Osmanlı tarihi ile sınırlı olduğundan dolayı veyahut da işte Osmanlı tarihine girmeden önce kısa bir Selçuklu tarihi veyahut da Oğuz Kağan destanı ile ilişkilendirilip belki Türk tarihini çok eski zamanlara götürme gibi bir düşünce varken ne Hunlardan ne Göktürklerden ne Uygurlardan ne Kırgızlardan doğru dürüst Osmanlı tarihçilerinin bilgisi veyahut da Türk insanının bilgisi olmaması yüzünden bizim tarihimizin derinliklerini de Türk milletinin öğrenmesi gerektiği hasıl olunca böyle bir yola gittiğini görüyoruz dolayısıyla Genel Türk Tarihi esasında Türkün yaşadığı her coğrafya da bu insanların tarihini kültürünü araştırmakla kendisini mükellef görüyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-İslam Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir? Deyince tabi İslam öncesinden kasıt islamiyetin Hz. Muhammedin, 6. Asırda doğup ondan sonra islamiyetin ortaya çıkmasından mı kasıt? Veyahut da Türklerin islamiyete girmesinden önceki dönem mi? Bunun üzerinde de durulması gerekiyor Türk milleti islamiyete öyle toplu bir şekilde aynı çağlarda girmiş de değil kimi Türk boyları, Türk kabileleri 7. 8. Asırdan itibaren belki münferit ve kabile olarak islamiyeti seçiyorken kimilerinin islamiyetle tanışmaları 9. 10. Asırda Bulgarlar gibi Karahanlılar gibi Türk Devletlerini göz önünde bulundurduğumuzda 10.

Yüzyıla geliyor. Kiminin islamiyeti kabulü ise daha sonraki yüzyıllarda 13. 14. Yüzyıllarda bile Türk topluluklarının yeni yeni islamiyete gelme meseleleri de var İslamiyet öncesinde deyinse hangi zamanı göz önünde bulunduracaksınız? İslamiyetin inmesinden önceki zaman mı? Türklerin islamiyete girmesinden önceki zaman mı? Türklerin islamiyete girmesinden önceki zamansa, bunun da tam bir şeyi yok bütün Türkler aynı tarihte aynı çağda aynı zamanda islamiyete girmiyor dediğim gibi 7. 8. Asırlardan itibaren Türklerin islamiyete girmeleri var 10. Asırdan itibaren devlet olarak Bulgarlarda olduğu gibi resmen girmeleri var Karahanlılarda olduğu gibi tabi bizim önce bizim bunu da çözmemiz gerekiyor dolayısıyla Genel Türk Tarihçilerine bu da bir problem.

-Peki sizce nasıl bir sınır çizmemiz lazım?

Bence bu bir kıstas değil bir nirengi noktası, hareket noktası değil. Yani islamiyetten önce... Hala islamiyete girmeyen Türkler de var ne yapacağız? Tarihin içerisinde bunları incelemeyeceğiz mi? Bu gibi sorunlar hala karşımızda duruyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-Elbetteki bir milletin bu gün ki durumuna gelmesi kültürel ve medeni seviyeye ulaşması için tarihi geçmişinin olması lazım milletler halklar birden ortaya çıkmıyor. Tarih boyunca bir takım deneyimler kazandıkça milletleşme devletleşme ortaya çıkıyor. Dolayısıyla bizim Türk tarihi hususundaki çalışmalara başlamamız noktasında ta Hunlardan Göktürklerden itibaren meseleyi ele almamız gerekiyor ki Selçukluların hangi gerekçeler ile devlet sistemlerini oluşturdukları Osmanlı'nın nasıl bir yapı meydana getirdiği meselelerini açık bir şekilde izah edelim çünkü ne Selçuklu ne Osmanlı birden bire orta çıkmış değil hepsi bir öncesinin devamı tarih te esasen böyledir. Tarihte her yeni olay bir öncesinin devamıdır. Birbiriyle ilişkilidir o yüzden elbette ki İslamiyet öncesi Türk tarihi devri bir takım hadiseler bir takım kültürel hareketler 21. Yüzyıla girdiğimiz bu günlerde bile anlayışını devam ettiriyor. Nedir mesela? Milattan önceki çağlarda Çin kaynaklarına baktığımızda Türklerin Türk düşüncesininin Türk devlet anlayışının bir adalet mevhumu üzerinde kurulduğunu görüyoruz. Türk hakanları diyor o kaynaklarda bir diyor ezilenleri korumak için kimsesizlerin kimi olmak için tanrı tarafından vazifelendirildik diyor. Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar adaleti hakim kılmak bizim görevimiz, diyor. Mazlumları himaye etmek, mazlumları korumak güzsüzleri korumak zalimlerin karşısında olmak bugünde aynı anlayışı ne yapıyoruz devam ettiriyoruz değil mi? 21. Yy. Geldiğimizde çevremizde olan siyasi olaylara özellikle Ortadoğu'da, Balkanlar'da, Kafkaslar'da yaşanan karışıklıklara baktığımızda buradaki zulme uğrayan insanların sığındığı bir ülke Türkiye. Osmanlı Devletinin son zamanlarından beri

milyonlarca insan Türkiye'ye ne yapıyor? Sığıyor. Bu itibarla dünyada en fazla göç alan ülkelerden biriyiz bu insanlara şahitiz değil mi? Irak'ta ve Suriye de olan hadiseler insanlar yurtlarını vatanlarını terk etmek zorunda kalıyor. Amerikası, Avrupası, Rusyası kapılarını kapatıyor girmeyin diyor bunun için kavgalar bile oluyor biz almayız gelen göçmeleri diye Avrupa'da o insanlara ne yaptıklarını görüyoruz ama ne yapıyor Türkiye Cumhuriyeti Devleti başı sıkışmış olan zorda kalmış olan herkese kapılarını açıyor bu da yani istese Türkiye de kapatabilir kapısını kapatabilir sokmayabilir sınırlarına askerlerini dayar ama insanlığa karşı bizde bir mesuliyet duygusu var. Göktürk kitabelerinin girişinde ne diyor? Yukarda mavi gök yani uzay alemi yaratıldı aşağıda dünya yaratıldı ikisinin arasında insan oğlu yaratıldı insan oğlunun üzerinde de atalarım Bumin Kağan oturdu diyor bak Türk milletinin üzerine oturdu demiyor insan oğlunun üzerine atalarım Bumin Kağan oldu diyor bütün insanlardan kendini daha milattan önce mesul gören bir devlet anlayışı 21. Yüzyılda da ne yapıyor kimsesizlerin kimi olmaya devam ediyor dolayısıyla bu yapıyı düşünceyi anlamamız için Türk tarihinin eski dönemlerini bilmemiz gerekiyor araştırmamız gerekiyor bunları bilmeden öğrenmeden bugün ki yapımızın cumhuriyetimizin nasıl kurulduğunu devlet sistemimizin ne olduğunu anlamamız yeterli olmaz.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-Zaten cumhuriyet öncesinde yapılan bir çalışma yok islamiyet öncesi eski Türk tarihi ile alakalı çalışmalarımız cumhuriyetimizle başlıyor. Cumhuriyeti kuranlar başta rahmetli Atatürk olmak üzere bizim geçmişimizin çok daha eskilere gittiğini görüyor biraz evvel söylediğim üzere eski Osmanlı tarihçileri peygamberler tarihi arkasından Oğuz Kağan kısaca bir Selçuklu ve Karahanlı tarihine değindikten sonra direkt Osmanlı tarihine geçiyorlar yani eski Türk tarihini bilmiyorlar o Osmanlı müverrihleri de bilmiyordu atalarının kim olduğunu Oğuz Kağan'dan başkasını bilmiyorlar Hunların, Göktürklerin, Uygurların kendi ataları olduğunu bilseler herhalde kitaplarında bunlardan bahsederlerdi. Dolayısıyla islamiyetten önce Türk tarihi konusunda cumhuriyetten önce birşey yapılmıyor milletlerin hız kazanmasında milletleşme sürecinde tarihin öneminin farkında bulunan Mustafa Kemal Atatürk dil ve tarih meselelerine önem veriyor işe bu yüzden Türk Ocağının şartlarından birisini ilmi metodlarla Türk tarihini araştırmayı koyduruyor. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini kurduruyor Türk tarihçilerine malzeme sağlamak amacıyla da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesini kurduruyor ve hızlı bir şekilde Türk tarihinin eski dönemleri araştırılmasına başlanıyor işte bununla alakalı da cumhuriyetin ilk dönemlerinde Güneş Dil Teorisi denilen bir teori ortaya atılıyor tarihimizin köklerini çok daha eskilere gittiğini Osmanlı'dan

Selçuklu'dan ibaret olmadığı zaman zaman tabii bir takım şeylerde yanlışlıklar yapılabiliyor o Güneş Dil Teorisi denilen teori aslında çok samimi duygularla ortaya çıkmış o güne kadar unutulmuş geçmişini bilmeyen bir halka milli birliğin beraberliğin millî olma sürecinde ne kadar önemli olduğunu anladıkların dolayısıyla devletimizin kurucuları milli tarihimize köklerine gitmeyi hedeflemişler ama bu sırada da bazı yanlışlar olmuş Anadolu'daki bazı halklarla Türkler ilişkilendirilmeye çalışılmış ama bu işin başka tarafı. Ama esas olan tarihimizin köklerine gitmeye başlaması Osmanlı'nın son zamanlarında yeni yeni birkaç tarihçi kısa kısa Hunlardan o da Avrupadaki Türkoloji çalışmalarının hızlanması sebebiyle yavaş yavaş eski Türk tarihinden bahsetmeye başlıyorlar Süleyman Paşa gibi işte ama cumhuriyetle beraber ne yapılıyor tarihin en eski dönemleri yazılmaya başlıyor. Bunlar da o büyük insan Mustafa Kemal Atatürk'ün geleceği görmesi sebebiyledir.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirebilir misiniz?)

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan pek çok çalışma var tabii bunlarında başlamasına da yine bizim büyük hocalarımız Togan gibi, Kafesoğlu gibi, Bahaeddin Ögel gibi Abdülkadir İnan gibi Faruk Sümer gibi büyük hocalarımızın yapmış olduğu çalışmalar daha sonraki bizlerin yaptığı çalışmaların alt zemini veyahutta bir öncüsü oluyor. Özellikler son zamanlarda eski Türk tarihi hususunda çok ciddi çalışmalar var tabii bu alanda çalışmanın bir takım sıkıntıları var.

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Tabii biraz evvel söylediğimiz gibi Genel Türk Tarihini kurucusudur bunlar Zeki Velidi Togan başta olmak üzere Hüseyin Namık Orkun, Bahaeddin Ögel, İbrahim Kafesoğlu gibi yine son zamanlarda bizim ekolumuzda pek çok araştırmacı bu konularda ciddi çalışmalar yapıyor bu çalışmalarda dünya da takip ediliyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Bu alandaki sorunları aşağı yukarı yine biraz evvel bahsettik bunlardan birisi dil sorunu çünkü eski tarihçisi biraz evvel söylediğimiz dillerden hepsini öğrenmesine imkanı yok insan ömrü yetmiyor Birinci problemimiz bu dil problemi bütün kaynakların dilini maalesef öğrenemiyoruz. İkinci bir problemimiz günümüzde daha çok insanlar popüler konulara eğiliyorlar en azından basın yayından televizyondan gazetelerden popüler meseleler tartışılıyor konuşuluyor eski Türk tarihinin en eski dönemleriyle pek insanlar ilgilenmiyor. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi insanları daha çok cezbediyor bu da tabii gündemle alakalı

Osmanlı'nın son dönemindeki yaşananların akisleri hala günümüzde devam ediyor. O yüzden tabi bu konuların Türk ve dünya kamuyona iletilmesinde biz bir takım sıkıntılar çekiyoruz bunu geniş halk kitlelerine ulaştırmak için ne yapılabilir? Eski Türk tarihini başka şekilde anlatmanın öğretmenlerin yollarını aramamız gerekiyor. Belki insanlarımızı kuru kuruya Türk tarihi anlatırken sıkıntı çekiliyor bundan sonra hikayeler yoluyla tarihi romanlar yoluyla bu insanlara eski Türk tarihi sevdirmeli görsel malzemeler Orta Asya'daki arkeolojik eserler objeler, nesnelere Türk insanına bizim ne kadar kültüre ne kadar büyük bir medeniyete sahip olduğumuzu anlatmamız mümkün olur.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-Özel olarak eklemek istediğim herhangi bir şey yok bu eski Türk tarihini çalışmak zor bir mesele cumhuriyet tarihi Osmanlı tarihi gibi değil Osmanlı tarihi ile alakalı belgelerimiz Türkiye'de var cumhuriyet tarihi ile alakalı belgelerimiz var dil olarak Osmanlıca yetiyor cumhuriyet tarihi ile alakalı zaten her şey Türkçe başka ülkelerin dillerinden cumhuriyet dönemiyle alakalı şeylerin araştırılması kolay ama eski çağ için orta çağ için Genel Türk Tarihi için tabi kaynak meselesi de fazla olmadığından dolayı Çince veyahutta biraz Sankrit metinler dışında bir belgemiz yok dolayısıyla başvuru kaynaklarımızın temeli dolayısıyla eski Türk tarihi ile uğraşmak insanları külfete sokuyor o yüzden de gençler pek fazla çalışmak istemiyor. Bu bakımdan eski Türk Tarihinin bir takım sıkıntıları var.

2.5. Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu¹³²

Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu, 1967 yılında Çorum'da dünyaya geldi. Lise yıllarına kadar burada eğitim gördükten sonra Ankara'da Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nde girdi. 1986 yılında buradan mezun olduktan sonra yüksek lisansını A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptı. 1995 yılında da doktorasını tamamladı. Şuan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi hakkında araştırmalarını sürdürmektedir.¹³³ Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu ile yaptığımız söyleşi şu şekildedir:

-Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-Genel Türk Tarihi Cumhuriyet Tarihçilik mektebinin ortaya koymuş olduğu bir tarih disiplini alt çalışma alanı olarak tanımlanabilir. Elbette Genel Türk Tarihinin kendi çalışma

¹³² Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 09 Haziran 2017, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Ankara.

¹³³ <http://cv.ankara.edu.tr/kisi.php?id=gundogdu@humanity.ankara.edu.tr°er=1>. (erişim tarihi:10 Kasım 2017)

alanına giren cumhuriyetten öncede yapılmış çalışmalar vardır ama Genel Türk Tarihi alan itibari ile cumhuriyetle birlikte ortaya çıkmış özellikle de Türkiye dışındaki Türklerin uzak geçmişi Anadolu öncesindeki geçmişleri ve Türkiye'deki Türklerin tarihini hem uzak geçmişleriyle hem de Türkiye dışındaki Türklerle olan ilişkisini ortaya koymaya çalışan bir tarih çalışma alanıdır.

Genel Türk Tarihinin bu şekilde baktığımız zaman bir milleti esas alan hem kronolojik olarak tarihin en eski devirlerinden günümüze kadar gelen dikey bir boyutu vardır. Bir de bu dikey boyutu korumakla birlikte Türklerin yayılmış olduğu özellikle Avrasya kıtasında ağırlıklı olarak mevcudiyetlerine bağlı olarak ortaya koymuş oldukları olaylar olgular kültürler ilişkiler bütün mirası tarihe konu olan bütün olay ve olguları içine alan bir de yatay boyutu vardır. Bu yatay boyutu Türkiye'yi de içine alacak şekilde uzak Asya'dan Avrupa'nın içlerine bazen Karadeniz'in Kuzeyinden Afrika'ya kadar yayılmaktadır. Bu şekliyle dedik Genel Türk Tarihinin hem bir kronolojik dikey boyutu hemen de coğrafi olarak yatay boyutundan söz edebiliriz bunun oluşturduğu bütün alan Genel Türk tarihinin kapsamına girmektedir.

Konusuna geldiğimiz zaman bu coğrafi ve kronolojik alan içerisinden Türklerin ilk ortaya çıkışlarından günümüze kadar bu coğrafyada ortaya koymuş oldukları bütün maddi ve manevi varlığın araştırılması ortaya koymuş oldukları uygarlığın gerçekleştirdikleri olayların sebep oldukları olaylar ve olguların münasebetlerinin bütün boyutları Genel Türk Tarihinin konusu dahilindedir diyebiliriz.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi de Genel Türk Tarihinin bir boyutunu teşkil etmektedir. İslamiyetten önce Türk tarihinin varlığı Genel Türk Tarihinin doğrudan ana çalışma alanını teşkil etmektedir. Bu yönü ile konu Genel Türk tarihinin konusudur. Ancak bir de Genel Türk tarihidin bu alt alanın çalışma alanıyla kapsamına değindiğimiz zaman Türklerin en eski zamanlardan islamiyetin kabullerine kadar geçen bütün süreci içine alır zaten tanımlamanında sınırlarını çizdiği şekli ile islamiyetten önceki diye tanımlamaktadır. Zira burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur; İslamiyetten önce Türk varlığı çok kuvvetli İslam asabiyeti sebebi ile oraya çıkarılması ciddi bir sorunsal teşkil etmekteydi burada şunu anlatmaya çalışıyoruz; İslamiyet yarattığı asabiyet bağlılık inanç ortaya koyduğu medeniyet ve sinerji diyebileceğimiz tarihte çeşitli halkları önce tabi Arap bedevilerini, Arap kabilelerini Ön Asya'dan başlayarak yayıldığı bütün alanlardaki toplulukları hızla kendi medeniyet dairesinde biçimlendirme kabiliyetine sahip bir aidiyet yarattığı için bir müddet sonra islamiyetin şalı altına girmiş olan veya İslamiyet rengine bürünmüş olan bütün toplulukların İslam öncesi

uygarlıkları varlıkları ilişkileri kısaca tarihleri bir sorunsal teşkil etmektedir islamiyetten önce bunların durumu neydi sorunsalı ile karşılaşılıyor çünkü burada karşımıza islamiyetin yaratmış olduğu kuvvetli bir yeni dönem veya perde veya yeni biçimleniş söz konusudur. Şimdi burada hazır gelmişken bu noktada en çok tabii ilk belirleyici olanlar Araplar olmuştur İslam uygarlığının ve Arap kabileleri İslam öncesi durumlarını islamiyetin büyük oranda tesiri ile adeta görünmez hale getirmişlerdir buna mukabil Arapların İslamiyet dışında kalan tarihleri ve başka dinlerle ve kültürlerle medeniyet çevreleri ile ilişkileri bir ciddi çalışma konusu teşkil eder ama ortaya çıkan İslam tarihinin veya İslam uygarlığının ilk unsurunu Araplık oluşturmaktadır. Daha sonra islamiyetin ilk boyun eğdirdiği veya hakimiyeti altına almış olduğu kuvvetli Sasani mirası ve onların temsil etmiş olduğu İrani halklar zaman içerisinde bilhassa Abbasiler zamanında İslam uygarlığının mütemmim cüzü haline gelecekler anasırı saniyesi olacaklardır. Yani ikinci unsur olarak da İslam tarihinin ve İslam medeniyetinin Farslığı, İranlığı görüyoruz işte buna üçüncü bir unsur olarak Türklerin katıldığı dönem ilk İslam fetihlerinin Türkistan'da yayılmaya başladığı zamandan başlayarak Abbasi çağına kadar devam eden süreç özellikle 9. ve 10. Yüzyıllarda Türklerin yoğun bir şekilde islamiyete girdikleri dönemi oluşturmaktadır. Bu aslında Türklerin islamiyete giriş tarihi yine Genel Türk tarihinin bir alt çalışma alanını oluşturmaktadır bu ayrıca yine orta çağında konusuna İslam tarihinin de konusuna girmektedir burada çeşitli çalışma alanlarının kesişim kümesiyle karşılaşılıyor yani bunların hepsinin ortak temasını bu alan oluşturabilmektedir. Türklerin islamiyete girişi Emevilerin işte Türkistan'daki fetih faaliyetleri 750 yılına kadar devam eden faaliyetleri biraz sıkıntılı cereyan etmiştir. Emevilerin bilhassa İrani aşarak Türkistan'daki fetihleri Kuteybe Bin Müslimin bilhassa faaliyetleri çerçevesinde Türkistan valiliği zamanında büyük bir ivme kazanacaktır. Burada bazı Türk savaşçıların Emevilerin hizmetine girmesi ve bunların zaman içerisinde İslam İmparatorluğunun merkezine gönderilme süreci başlayacaktır. Bu süreç içerisinde yine de ilişkiler ovoidan bozkıra doğru yayılma özelliği göstermiştir ki bu islamın Avrasya bozkırlarında yayılması özellikle Türkistan'da yayılması bütün paradigmaları değiştirmiştir. O tarihe kadar genelde bozkırda ortaya çıkan askeri güç ve bunun kurduğu siyasal rejim genişlemesini hayvancı iktisadiyet temelinde oluşturur ve zaman içerisinde de ovalara doğru yayılırdı ve ovalardaki Türkistan'ın yerleşik veya yarı yerleşik halklarını da hakimiyetine alarak bu süreci tamamlardı böylece ortaya ticaret yollarını denetim altına alan ve bozkıra dayalı ama bozkıra mücavir yerleşik bölgeleri de bu devletin hakimiyetine alan bir tarih süreci işlerdi bu Türklerin kurmuş olduğu İslamiyet öncesi Türklerin genel yapısı bu yönde olmuştur. Ancak islamiyetten sonra ilk defa ovalardan deşte doğru yayılan bir siyasal rejim

artık bozkırı denetlemeye başlamıştır böylece tarihin akışı değişmiştir. Bu kez bir de karşımıza şöyle bir olgu da çıkar Türklerin İslamiyetten önceki muharecetleri genellikle karşısında kuvvetli İran siyasi yapıları işte Pers daha sonra Sasani gibi yapıların engellemesi ile ve Hazar tabii seddine çarparak daha çok kuzeye yönelirdi ve böylece aslında Türklerin batıya muharecetlerinde büyük yürüyüşlerinde Hazar'ın Kuzeyinden giden bir güzergah söz konusu olmuştu ve Orta Avrupaya kadar yayılan işte bu sürecin sonuna gelinmişti İslamiyetle birlikte.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-Yukarıdaki sorularla bir defa bağlantılı olacaktır ama en çok da bunun siyasi bir anlamı vardır İslamiyet öncesi Türk Tarihi çalışmalarının az önce anlattığım gibi İslam uygarlığı içerisinde Türklerin varlığını ortaya koymak yanında İslamiyetin yaratmış olduğu ümmet veya Müslüman aidiyetlerinin dışında çağdaş ulus devletlerinin ortaya çıkmasında veya Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus temelinde biçimlenmesinde hatta cumhuriyetten önce Osmanlı'nın son zamanında milliyetçilik akımları ile bağlantısını dikkate almamız gerekiyor çünkü bu konu Türklerin uluslaşması milliyetçilik akımları ile de doğrudan alakalıdır. Çünkü Türkoloji ile ilişkili boyutu var Türk uluslaşmasının milliyetçiliğinin Türkoloji ile olan ilişkileri bilhassa İslamiyet öncesi Türk tarihinin araştırılması ve bazı Türkoloji de elde edilen büyük buluşların ivme kazandırdığı bir süreci de işaret eder dolayısıyla bu çok boyutlu bir konudur en esaslı anlamı Türklerin Müslüman olmadan önce de bir kültüre uygarlığa ve tarihe sahip olduklarının ortaya çıkması anlamına geldiği gibi geniş bir coğrafyada geniş bir tarihi süreç içerisinde etkin olmuş bir topluluğun milletleşme sürecinin anlamını ortaya koyacaktır.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi? Sorusunu şu şekilde cevaplayarak 5. Soruya geçebiliriz. Elbette yeterli değildi ancak bu çalışmalar cumhuriyetle birlikte başlamadı Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu bir imparatorluğun bir milli monarşiye dönüşme süreci veya milli monarşi dışında imparatorluk temelinde bir milli devlet kurma süreci aslında birazda İslamiyet öncesi Türk Tarihi çalışmalarının cumhuriyetten önce yapılan mesaisiyle de biraz mümkün olabilmiştir. Mesela Divanı Lügati Türk'ün bulunması Türklerin tarihini batılıların Osmanlı tarihini anlatırken Türk Tarihi diye anlatmış olmaları bu bağlamda önem taşır.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirebilir misiniz?)

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

-Cumhuriyet kendi ulusal kimliğini büyük oranda bu çalışmalara oturtmuştur diyebiliriz. Bu şu anlama geliyor Osmanlı kimliğinden bir Türk kimliğine geçiş süreci büyük oranda Cumhuriyet Dönemi İslam öncesi Türk Tarihi araştırmaları ile ifade edilmiştir, diyebiliriz. Bu tabi cumhuriyetle birlikte başlamadığını biraz önce ifade etmiştik diyebiliriz bu tabi büyük oranda cumhuriyet kendi kurduğu kurumlar ve oluşturmaya çalıştığı hukuk nizamı ile bil hassa bu çalışmalara çok önem vermiştir. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu'nun kurulması ve Türk Dil Devrimi bütün bunlar birbirini tamamlamaktadır.

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar dediğimiz zaman pek çok ismi zikretmemiz mümkün şimdi

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

-Aslında bu Türklerin ta başta ifade etmeye çalıştığımız kadim zamanlardan en erken zamanlardan tarihin ta başından bugüne kadar süreklilik arz eden bir kavmin geniş bir coğrafyada yayılmış olmasından kaynaklanan sorunlardır dolayısıyla bu sorun çeşitlilik diye ifade edebileceğimiz Türk tarihinde bir gerçekliği olguyu karşımıza çıkarır bununla bağlantılı olarak Türklerin temasta bulunmadığı hemen hemen kadim uygarlıklar inanç çevreleri kültür çevreleri topluluklar kalmamıştır diyebiliriz dolayısıyla bunların araştırılması bütün dünya tarihinin yükünü adeta Genel Türk Tarihiçiliğinin üzerine yüklemektedir. Dolayısıyla bu alanla ilgili sorunsal çok farklı boyutlarda kendini göstermektedir.

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilirin en temel şeyi artık Türk Tarihiçilik Mektebi. O coşkun çağının aşılıklarına varılması gerekir en yapılması gereken şey bu daha nesnel daha ilmi daha yansız daha somut alanlara kayması gerekir ve bütün sosyal bilimlerin ve bütün dönemlerin enstrumanlarını yaklaşımlarını dikkate alarak dolayısıyla Sosyoloji, Antropoloji, Linguistikten veya Etnolojiye kadar Paleografya'ya kadar adeta tarih biliminin tanımında ilişkide bulunduğu bilimlerle alakalı bütün tanımlamalar ve konular Türk tarihçilik mektebinin öncelikli sorunları olmak zorundadır. Ve mümkün olduğunca tabi ideolojilerin arındırılmaya ihtiyacımız vardır. Hamasetten kolaylıktan arındırarak Türk Tarihiçiliğini bu kazanıma ulaşması lazım bir de daha çok tabi arkeolojik alanlara sanat tarihi alanlarıyla ve folklor alanlarıyla halkiyatla desteklenerek yeni perspektifler oluşturması lazım yeni alanlar ortaya çıkıyor tabi bu Türkolojinin veya Türklük

biliminin alt alanları olmakla birlikte Genel Türk Tarihinde alt alanları olarak kendini gösteriyor bu Genel Türk Tarihinin Türkiye dışındaki Türklerin tarihini araştırırken ortaya koyacağı bir alan Çağdaş Türk dünyası ya da Çağdaş Türk dilleri üzerine yapılan çalışmalar ve bu alanda oluşturulan bölümler önem taşımaktadır. Çağdaş Türk Lehçeleri bölümünü kurumsal bir kimlik olarak ortaya çıkması gibi Genel Türk Tarihi çalışmalarının alt alanı olarak Türkiye dışındaki Türklerin tarihi üzerine bir alt alan oluşturulması lazım bu alt alan oluştururken şunu da ifade etmek lazım çalıştayda¹³⁴ da bu konu üzerine duruldu ama Genel Türk Tarihinin anlamsızlığını ve çok egosantrik bir tarihçilik olduğuna dair eleştiriler yapılıyor başka alanlarda ama bu dünyadaki ulus tarihçiliğini bilmeyen ve dünya tarihçiliğinin faaliyet alanlarını bilmeyenler için geçerli mesela bu Türk devrim tarihçisi için de söylenip durmaktadır. Yani Türk devrim tarihi veya Türkiye Cumhuriyeti Tarihi olur mu olmaz mı diye pekala olur aynı şekilde Türk tarihi çalışmaları da olur ve hatta yeni alt dallarla zenginleştirilmesi gerekir ki Rusya'da Fransa'da biz bunun örneklerini görüyoruz Sorbon'da Fransız Devrim tarihi kürsülerinin olduğu gibi veya Rusya'da Batı Slavları Tarihi kürsülerinin olduğu gibi orada tarih çok geniş bir bilim dalı ve bütün sosyal bilimler neredeyse Arkeolojiden, Sanat Tarihine hepsi tarih fenninin alt bilim dalları olarak görülmektedir. Türkiye'de de aslında tarihin daha böyle kuşatıcı perspektif kazanması sanki zarureti görülüyor diyebiliriz. İyi hale getirmek için hem nicelik hem de nitelik olarak yapılması gerekenler bu şekilde sıralamak mümkün.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-Konuya eklemek istediğimiz hususlar bu şekildedir. Teşekkür ederim.

2.6. Prof. Dr. Konuralp Ercilasun¹³⁵

Prof. Dr. Konuralp Ercilasun, İstanbul'da 1972 yılında dünyaya geldi. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde tarih bölümünü bitirdi. Yüksek Lisansını Tayvan'da Ulusal Cheng-chi üniversitesi'nde yaptı. Yine DTCF'de doktorasını Genel Türk Tarihi alanında yaptı. T.C. Maltepe Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi gibi üniversitelerde görev yaptı. Şuan Gazi Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. İslamiyet Öncesi Türk Tarihi hakkında çalışmalar yapmaktadır.¹³⁶ Prof. Dr. Konuralp Ercilasun ile yaptığımız söyleşi şu şekildedir:

¹³⁴ İstanbul Tuzla'da gerçekleştirilen Genel Türk Tarihi Çalıştay (2017).

¹³⁵ Prof. Dr. Konuralp Ercilasun ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, 09 Haziran 2017, Gazi Üniversitesi, Ankara.

¹³⁶ <http://www.websitem.gazi.edu.tr/site/kercilasun/bio>. (erişim tarihi: 10 Kasım 2017)

- Genel Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

- Genel Türk Tarihinin kapsamı türk tarihidir yani Türkleri merkeze alan bir tarihtir. Burada işte en son çalıştayda da gördüğümüz üzere gerek coğrafya gerek zaman sınırlaması konusunda herkesin farklı bir fikri var benim fikrim türk tarihinin başlangıcından ki burada belli bir şey söyleyemiyoruz tabi yani başlangıcı dediğimizde illa hunlar olacak değil hunlardan öncesi de var ve araştırmalar türk tarihini ne kadar geriye doğru iterse o kadar başlangıçta bugüne kadar kısmı genel türk tarihini kapsar yani genel türk tarihi bütün bunu kapsar coğrafya olarak da Türklerin gittiği coğrafyalar Türklerin siyasi rol oynadıkları coğrafyalar şimdi son zamanlarda amerikada avrupada genel tarihçilik fazla ilerlediği için artık mikro konulara daldılar biraz bizde de yavaş yavaş görüyorum bir iki mikro konuya dalanlar zorlamayla bunlarda genel türk tarihi kapsamına girerler ama henüz bizim halledilememiş çok problemlerimiz olduğu için daha çok siyasi rol oynayan veya kültürlerini devam ettirebilen Türklerin alanını kapsıyor kapsam olarak bunu söyleyebiliriz yani zaman sınırı Türklerle kaim Türklerle başlıyor bugüne kadar devam ediyor coğrafya sınırı da tüklüğün bütün coğrafyasını kapsıyor konusu da bu coğrafya içerisinde mevcut bulunan konuların hepsi olabilir bu siyasi de olabilir kültürel de olabilir ekonomik de olabilir bu bu şekilde bizim esas buradaki sorulardan amaç İslam öncesi türk tarihi ile ilgili olduğuna göre biraz oraya yoğunlaşabiliriz ama genel türk tarihi İslam öncesi değil sadece sonrasını da kapsıyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihinin kapsamı ve konusu nedir?

-İslamiyet öncesi türk tarihinin kapsamı bence aşağı yukarı klasik olarak işlediğimiz şekilde genellikle karahanlılara kadar işleniyor bu karahanlılara kadar olan doğuda tabi, batıda da aşağı yukarı çingizlilere kadar dönem İslam öncesi türk tarihi kapsamına girebilir diye düşünüyorum her ne kadar batıda İslam daha erken ise de işte orada bir şüphe var tabi Kıpçakları Peçenekleri uzları bence yine hala İslam öncesine dahil etmek gerekiyor diye düşünüyorum klasik olarak biz İslam öncesi türk tarihinden ne anlıyorsak ben de o klasik görüşün yanındayım konusu yine belli zaten o alandaki siyasi kültürel ekonomik askeri olaylar.

-Farklı Devletler İslamiyete Farklı Zamanlarda Geçmiştir Bunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Şuan Bile İslamiyete Geçmeyen Türk Toplulukları Var.

-Tabi tabi ama burada genel gidişatı göz önüne almak lazım genel gidişatta bizim islamiyete geçiş sürecimizde birkaç noktayı dönüm noktası olarak alabiliriz yani bir tanesi Türklerin Müslüman arap devletine doğru gidip orada asker olarak olarak yapmış oldukları görevler bu ana türk kütlesinin doğrudan doğruya içinde değil ana türk kütlesinden ayrılıyor

bunlar ikincizi karahanlıların islamiyeti kabulü üçüncüsü selçukbeyin islamiyeti kabulü dördüncüsü de Bulgarların islamiyeti kabulü şimdi kronolojik olarak baktığımızda en erken Bulgarlar islamiyeti kabul etmiş durumdadır ama etki alanına ve sahaya baktığımızda benim düşüncem etki alanına ve sahaya baktığımızda o zamanki türk dünyasını bir çizersek Bulgarlar türk dünyasının en uç noktasında yer alan fazla bir nüfusu olmayan genel türk dünyası içerisinde ve mevzi kalan bir hükümlerlik dersek bunların Müslümanlığı kabul etmesi daha mevzi bir kabul yani bütün Türkleri etkileyen Müslümanlık kabulü bunlardan değil yani Bulgarlardan değil onlardan aşağı yukarı tam da bilemiyoruz işte ibni fadlanı esas alırsak 920 kusurlarda Bulgar ülkesine gittiği zaman müslümanlar demekki daha önceydi ama hadi 920yi esas alalım. Karahanlıların 940lar olduğunu biliyoruz. Demek ki arada bir 20, 25, 30 yıllık en fazla yarım asırlık bir vakit var uzatırsak vakit var karahanlılar bu kadar zaman daha sonra Müslüman oldular ama karahanlılar ama karahanlılar o zamanki Türklüğün merkezi idiler burada tek devlet olarak düşünmeyelim kültürel ve sosyal alan olarak düşünelim karahanlıların belki toprakları bütün Türkleri kapsamıyordu ama bütün öne çıkan kültür alanları karahanlı topraklarındaydı. Dolayısıyla karahanlıların satuk buğrahanın resmi din haline getirmesi Türkleri daha ana akımda doğrudan etkileyen bir şey onun uzantısında zaten biz de biz batı Türklerini de düşünürsek onun uzantısında da Selçuk yanlış hatırlamıyorsam selçuktu de mi cend'e geldiğinde orada cend ahalisinin Müslüman olduğunu görerek onun da Müslümanlığı kabul etmesi aslında doğrudan doğruya biz batı Türklerinde daha çok ilgilendiren o benim düşünceme göre ama selçukun öyle yapmasına yol açan ne karahanlılarla birlikte Müslümanlığın iyice bir yaygın bir hale gelmiş olması dolayısıyla ben bu şekilde değerlendiriyorum yani genel kütleyi göz önüne alarak genel gidişatı değerlendiriyorum bu genel gidişat içerisinde ben tezimi yaparken de onu gördüm biz satuk buğra han resmi din ilan etti diyoruz ama doğu Türkistan coğrafyasında dahi üç defa İslam dalgası var. bu birinci dalga satuk buğra hanın dalgası ondan sonra iki dalga daha var o iki dalga sonucunda Türkler arasında doğu türkistandaki Türkler arasında tek bir din haline geliyor Müslümanlık yani şey devam ediyor diğer dinler devam ediyor belli bir müddet biz de şunu düşünelim bölgedeki nüfus aynı kalmıyor sürekli konar göçerler geliyor giriyor konar göçerler gelip girdiğinde Müslüman değiller Müslümanlaşıyorlar böyle süreçler var ama biz süreci gördüğümüz zaman şimdi trend diyorlaryza biz trendi gördüğümüz zaman en azından satuk buğra handan itibaren Müslümanlığa doğru bir trend var dolayısıyla bu ana kütleyi esas alıyorum ben İslam öncesi İslam sonrası ayrımını da genel olarak buna göre yapıyorum ama tek bir nokta olarak yapmıyorum bir süreç olarak çünkü süreç içerisinde geçiliyor dolayısıyla karahanlıları esas almak bana normal geliyor.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanında yapılacak çalışmaların anlamı ve önemi nedir?

-İslam Öncesi Türk tarihi alanında yapılacak çalışmalar bence tarihimizin temellerini öğrenmek bakımından çok anlamlıdır yani bir kere en temele gitmiş oluyoruz en eskiye gitmiş oluyoruz o anlamda önemlidir. Ayrıca bizim kendimizin kültür kodlarımızı öğrenmek bakımından da önemlidir yani ben zannedirdimki kendimiz de dahil ederek bunları söylüyorum biz zannediyoruz ki diyorum ben zannedirdim ki eskiden İslam öncesi yaşayışımızdan anlayışımızdan zihniyetimizden pek de bir şey getirmediğimiz diye düşünürdüm işte senin yaşlarındayken belki yani şöyle Türkiye'ye gelirken getirmiş olabiliriz Selçuklular zamanında getirmiş olabiliriz Osmanlı'nın başlangıç zamanında getirmiş olabiliriz falan filan ama sonraki bu Anadolu'daki bin yıl içerisinde bizim yaşayışımız çünkü Anadolu yerleşik yaşamaya çok imkan verdiği için dah yerleşik şeylere döndü yerleşik bir topluma döndük tarım toplumuna döndük dolayısıyla tarım toplumunun özelliklerini biz taşımaya başladık ve öbür taraf tamamen silindi gitti diye düşünürdüm halbuki daha ciddi araştırdığımda gördüm ki işte son on beş yılda diye daha ciddi araştırdığımda gördümki evet biz çok koyu bir tarım toplumuyuz çünkü Anadolu bir tarım memleketi buradaki tarımdan kasıt tabiki yerleşik tarım çok koyu bir tarım toplumuyuz ama inanılmayacak derece de bu İslam öncesinden çünkü İslam öncesi sadece bir din farklı değil aynı zamanda bir bozkır özelliği de var İslam öncesinden o bozkır hayatından kendimizde farkında olmadığımız getirdiğimiz ve hala da yaşadığımız kültürel kodlarımız var bunları adlandırmak ortaya koymak somut bir şekilde ortaya koymak çok zor çok zor bu daha çok bu daha çok anlayış ve zihniyet olarak geliyor somut olarak gelmiyor somutu ortaya koymak kolay soyutu ortaya koymak zor bunları tespit etmek bakımından önemli olduğunu düşünüyorum.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi konusunda Cumhuriyet öncesi yapılan çalışmalar yeterli miydi?

-Yeterli değildi tabiki yeterli değildi o zaman daha yeni yeni öğreniyorduk biz yeni yeni tam öğrendik denilemez yani gerçi şey o zamanki tercüme faaliyetlerinin çok da hakkını yememek lazım yani doğrunun tercüme edilmesi zaten doğrunu tercüme edince biz ya aslında Osmanlı'dan önce de biz varmışız falan duygusuna geldik o tercüme çalışmaları bugünkü ile yarışır düzeyde o anlamda iyi yani kendi zamanı için iyi diyebiliriz diğer yandan çalışma yapılabilecek çok da fazla şey yoktu aslında ama tabi aynı şey Avrupalı için de geçerli ama Avrupalı oraya gitti onları gördü onlar yazdı biz gidip görmedik biz yazmadık tercüme faaliyetlerinin hakkını yemeyelim ama biz de kendimiz bir şey yapmadık biz de öyle bir keşif amacıyla çok bulunmadık işte çok sınırlıdır bizim oraya giden kaşiflerimizin sayısı

dolayısıyla yetersizdi diyebiliriz buna ama cumhuriyet döneminin temelini attığını da söyleyebiliriz.

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir? (Genel olarak değerlendirebilir misiniz?)

-Cumhuriyet döneminde bu alanda yapılan çalışmalar bir kere cumhuriyetin ilk yıllarına bakarsak orada bir aşırı ilgi vardır diyelim İslamiyet öncesi aslında o ilgi İslamiyet öncesi olmaktan ziyade Osmanlı öncesine bir ilgidir yani İslami devri de o kapsar ama tabii bundan İslamiyet öncesi de kendi payına düşen ilgiyi alır dolayısıyla orada ciddi bir ilgi vardır bu ilgi sonucunda ikinci kaynağıda söyleyelim bir bu ilgi ama bu etkileşim karşılıklı zaten ikincisi de Osmanlı dışında vatanını kaybetmiş aydınlarında Türkiye de toplanması bu çok önemli bu aslında Türkiye de biraz evvel söyledimya İslam öncesinden getirdiğimiz kültür kodlarında anlamlandırmak zor adlandırmak zor dedimya aynı şekilde bizim cumhuriyetin öncesinde ve sonrasında ilk zamanlarında Türkiye coğrafyası dışında türkiyeye akan aydınların Türkiye cumhuriyetinin bizatihi temelini olan etkisi de çok sınırlı bir çevre de fark edilmiş durumda fark edilmemiş demiyorum fark edilmiş ama çok sınırlı bir çevrede fark edilmiş durumda mesela doksan altıda yapılmış olan bir sempozyum Türkiye cumhuriyeti devletinin kuruluş ve gelişmesine hizmeti geçen türk dünyası aydınları sempozyumu bildirileri yani aslında farkına varılmamış değil farkına varılmış ama aslında onların cumhuriyetin temelinde çok ciddi bir harçları var yani türk dünyasından kendileri veya fikirleri gelmiş olan aydınları biz cumhuriyetten çıkarmaya kalksak cumhuriyet temelinden sarsılır o kadar etkililer o kadar etkililer ben bunu niye söyledim şunun için söyledim cumhuriyet döneminde neden bir ilgi vara cevap olarak söyledim bir cumhuriyet döneminde Osmanlı öncesinde oluşan genel ilgi ikincisi de türk dünyasından gelen bu aydınların ilgisi İslam öncesi türk tarihi konusuna olan ilgiyi genel olarak arttırdı ve birbirlerini de destekleyerek arttırdı bu alanda yapılan çalışmalar nelerdir genel olarak değerlendirme neyse biz burada eserlere girmelim biz eserlere girmeyelim ama işte fuat köprülü mesela o bir ekoldür fuat köprülü bazıları genel türk tarihinde derler ama bu İslam öncesini biz esas alıyoruz dolayısıyla onu bir kenara koyabiliriz dışarıdan gelenler de zeki velidi toğan onu başta söylememiz lazım ama bunun yanında abdülkadir inan zaten yakın arkadaşdır akdes nimet kurat bunlar bi anlamda temelleri oluşturuyor diyebiliriz diğer yandan Türkiye coğrafyasından çıkan İbrahim kafesoğlu Osman turan bunlar da diğer koldan bir temel oluşturuyor diyebiliriz bunun yanında aslında temelde şunu söylememiz lazım dtcf nin kurulması zaten bu alanda yapılan bir çalışmadır bizatihi fakültenin kendisi o sıralarda dünyanın konjoktüründen dolayı tabii Atatürk bunu türk tarihi için düşünmüyor genel olarak

bilimin yükselmesi için düşünüyor almanyadan kovulan bütün bilim adamlarına kapıların açılması sonucunda özellikle eberhardın türkiyeye gelmesi önemli bir avantaj vermiştir cumhuriyetin ilk devirlerinde şimdi söyle düşünelim 91de sscb yıkıldığında biz sözlükleri o zaman yapmaya başladık lehçe sözlükleri diğer türk lehçelerinin sözlüklerini şunları bunları o zaman yapmaya başladık oralara girmek rahatlaştı kolaylaştı o zaman bir takım şeyler yapmaya başladık ama cumhuriyetin ilk yıllarına bakarsak mesela tarih kurumunun kütüphanesinde hala vardır gidip bakabilirsin pekarskinin yakutça sözlüğü Türkçeye tercüme edilmiştir yani aslında işte onu Osmanlı devri içinde söyledik gerekli şeylerin tercümeleri ilk anda var ve bu damar uzun müddet devam ediyor ve sonraki sorularda da bununla ilgili şeyler var onunla ilgili değerlendirebiliriz ama çalışmaları aşağı yukarı söyledik herhalde

-Cumhuriyet Döneminde yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

-Hiçbir zaman yetmez yani yetersiz buluyorum ama herhalde hiçbir zamanda yeterli bulmayacağım yani hiçbir zaman yetmez.

-Bu alanda Cumhuriyet döneminde öne çıkan araştırmacılar kimlerdir?

-Esas bu soruya cevapmış Togan kafesoğlu kurat eberhardı da buna dahil edicez yani ne türk ne Türkiyeli ama eserlerini türkiyede vermiş yani Türkiye dışında da vermiş de Türklerle ilgili eserlerini Türkiye de vermiş onun için eberhardı da dahil edeceğiz kafesoğlu Osman turan eskilerden bahsediyoruz yenilere gelince gördük tuzlada bir çoğunu ama tuzlada tabi yaşayan en eski nesil yoktu onları da söylemek lazım yani Mustafa kafalı isenbike togan Gülçin hanımla görüşmüşsün zaten Gülçin hanım. Bizim dil tarihten bahaeddin ögel onu unuttuğum için söylüyorum yaşayan en eski nesil değil tabi de düşüneyim başka kimler var mesela abdülkadir yuvalı abdülkadir donuk bunlar yaşayan en eski nesil olarak söyleyebiliriz.

-İslamiyet Öncesi Türk Tarihi çalışanların alanındaki sorunlar nelerdir?

-Sorun derken sorunu ne anlamda alıyoruz bir zorlukları neler diye düşünebiliriz bir de gerçek anlamda sorun varmı onu düşünebiliriz bakış açısı şu bu falan filan diye. Zorlukları anlatmak daha kolay zorlukları anlatırsak bir kere bulunduğumuz coğrafyayı incelemiyorsun dolayısıyla saha araştırması şu bu kolay değil oraya gitmekti şuydu buydu ikincisi yazılı kaynaklara baktığımızda Türkçe yazılı kaynaklar az ve büyük bir kısmı edebiyat Türkçe yazılı kaynakların yani Türkçe yazılı kaynak olup da tarihi veren karşılaştırdığımız zaman diğer dillerle onlarla az özellikle bu şey için Çince öğrenmek lazım yani diğer dilleri de sayacağım da dilleri saymadan genel bir şey koyalım bir kaynak dili gereksinimimiz var bu doğuysa Çince birazcık daha batıysa eski farsça ona başka bir şey diyorlar işte patça mı neyse eski farsça daha batıya geldiğimizde Latince ve Grekçe ama bu son saydığım üçündeki yoğunluklar Çincedeki kadar değil tarihi devirlerde ama tarih öncesini bilemiyorum tarih

öncesi için özellikle eski iran kaynakları önem kazanıyor olabnilir onlara bir bakmak lazım o benim alanım olmadığı için bilemiyorum dolayısıyla bir kaynak dili ihtiyacımız var bu bir zorluk bizim için ikincisi arkeoloji bilgisi şart biz arkeolojiden bayağı uzağız o teknikerli bilmiyoruz dönemleri bilmiyoruz dolayısıyla ciddi bir arkeoloji bilgisi lazım bunlar İslam öncesi türk tarihi üzerindeki en temel üç zorluk coğrafi zorluk yani aynı coğrafya da yaşamıyor olmamız hani konyaya gidip araştırmıyoruz illa oraya gidip araştırmamız gerekiyor yani saha araştırması için ikincisi kaynak dili zorluğu üçüncüsü de arkeolojiden faydalanma gerekliliği. Elbette ki şunu kast etmiyorum bir kişi üçünü de bilmelidir dediğim o değil ama alan olarak bakarsak bu alanda uğraşanların bunlardan birine yönelmesi lazım belki bir kişinin arkeolojiye yönelmesi lazım birer kişinin ayrı ayrı kaynak diline yönelmesi lazım bunları bir kişi kendi bünyesinde birleştiremez. Herkesinde coğrafyayı en az bir kere görmesi lazım tahayyül edebilmek için.

-Bu alandaki çalışmaları daha iyi hale getirmek için neler yapılabilir?

-Aslında birinci olarak dtcf Atatürk zamanındaki zihniyete dönerse en önemli şey yapılmış olur yani oradaki dil bölümlerinin kurulma amacı kaynakların Türkçeye tercümesi idi yoksa o dillerin linguistik yapısını araştırmak veya o dillerdeki edebi eserleri araştırmak değildi bunlar hiç yapılmöasın mı bunlar yan ürünler olarak yapılsın ana ürün orada ana düşünce yabancı kaynakları Türkçeye tercüme etmek ve bu tercümelere sonra bizim türk tarihini daha iyi öğrenebilmemizdi ama zaman geçtikçe bu ana amaç unutuldu yan ürün olacak şeyler ana amaç haline getirildi yani şu anda oralarda ana amaç o dildeki edebi eserleri incelemek o dilin tarihi gelişimini incelemek o dilin linguistik yapısını incelemek haline dönüştü o dildeki eserlere Türklerle ilgili yazılmış kaynakları Türkçeye tercüme etmek arka plana düştü yan ürün haline dönüştü bunu Atatürk zamanındaki anlayışa çevirmek birinci derece de İslam öncesi türk tarihi alanını anında araştırmacılarını da çoğaltacaktır eserleri de çoğaltacaktır diğer şeyleri de sağlayacaktır. Burada bir şey daha söylemek istiyorum mesela bizde Sinoloji kurulurken Sinoloji diye kurulmuş çin dili ve edebiyatı diye kurulmamış diğerlerinin kuruluşu daha geç olduğu için onlar dil ve edebiyat diye kurulmuş aslında onların dil ve edebiyat şeklinde kurulma düşüncesi biraz eksik kalıyor aslında hepsinin – olojji şeklinde kurulması gerekiyor Sinoloji Atatürk devrinde kurulduğu için orada o zamanki anlayış doğru anlayış oloji şeklinde kurulmuş zannediyorum dil tarihteki Hindoloji de o şekildedir yine hidolojidir. Ama mesela arap dili edebiyatıdır bölüm fars dili edebiyatıdır halbuki iranolojiye de ihtiyuacımız var bizim buradaki kasıt ne buradaki kasıt şu sadece adını dil ve edebiyat koyunca ister istemez içindeki insanlar sadece dil ve edebiyata yöneliyorlar halbuki oloji kurduğunuz zaman ki biz Atatürk devrindeki o anlayışı kaybettiğimiz için zaten

disiplinler arası bütünlüğü fazla sağlayamadık bizim Sinoloji bölümümüz dil ve tarih değil Sinolog yetiştirdiği zaman o zaman çin tarihini de iyi bilen oluyor çin milletinin yapısını da iyi bilen oluyor ha buna karşı denilebilir ki bir milletin dilini ve edebiyatını öğrendiğinde zaten tarihini de kültürünü de yapısını da öğrenmiş oluyorsun denebilir de onu dil edebiyat kisvesinin arkasına sakladığında o çok olmuyor askında linguistike kayabiliyordun edebiyata kayabiliyorsun linguistike edebiyata yine kayılsın ama Türklerle yakın ilişkide bulunmuş olan milletlerin tarihini öğrenmek de önemli yani rus çin ve irtan tarihi bu konuda önemli bir dereceye kadar roma tarihi daha sonra doğu roma tarihi yine aynı şekilde önemli diyebiliriz dolayısıyla onların tarihlerini de öğrenmek önemli burada benim söylemek istediğim şu çin tarihi iran tarihi onları da iyi öğrenicez ama dtcfnin bir fakülte olarak bölüm olarak demiyorum fakülle olarak ağırlık noktası türk tarihi olmalı diğerleri çevresinde olmalıydı bu sağlanırsa tarih çalışmaları çok gelişir.

-Konuya sizin eklemek istediğiniz bir husus var mı?

-Yok hepsini kapsamlı söyledim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ
HAKKINDA CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAZILAN ESERLER

3.1. Cumhuriyet Dönemi İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Kaynakçası

Türkiye’de Cumhuriyet döneminden itibaren günümüze kadar geçen süre zarfında yayınlanmış olan İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ile alakalı kitap ve makale gibi eserlerin seçilmiş bir kısmı bu bölümde bibliyografya kurallarına göre dizilmiştir. Bu eserlerden başlıcaları şunlardır:

Aça, Mustafa, Oğuznamecilik ve Andalıp Oğuznamesi, IQ Yayınları, İstanbul 2003.

Akgür, Necati, “On İki Hayvanlı Türk Takvimi”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 64, İstanbul 1990.

Akkaya, Şükrü, “Uygur Türkleri ve Kültürleri”, DTCF. Dergisi, I-III, Ankara 1943.

Aksan, Doğan, “Eski Türk Dilinin Yaşıyla İlgili Yeni Araştırmalar”, TDAY- Belleten, Ankara 1976,s.133-141.

Aksan, Doğan, “Göktürk Yazıtlarında Söz Sanatları-Güçlü Anlatım Yolları”,Türk Dilleri Araştırmaları, Ankara 1991, s.19-29.

Aksan, Doğan, “Köktürkçenin Söz Varlığı Üzerine”, TDAY-Belleten, Ankara 1983, s.17-21.

Aksan, Doğan, “Türkçe Araştırmalarında Yeni Yollar”, TDAY-Belleten, Ankara 1969, s.45–55.

Aksan, Doğan, En Eski Türkçenin İzlerinde, Simurg Yayınları, İstanbul 2000.

Aksan, Doğan, Türkçenin Söz Varlığı, Engin Yayınevi, Ankara 1996.

Aksoy, Mustafa, "Batı Avrasya Steplerinde Türk ve Alan Halkları Arasındaki Tarihi Bağlantılar", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt II, Ankara 2002, s.530-536.

Aksoy, Mustafa, "Destanlarda ve Tarihi Kaynaklarda Alp Er Tunga efrâsiyâb)", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.554-568.

Aksoy, Numan Durak, Oğuz Kağan Destanı ve Dini Motifler Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı 243

Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993.

Alim Karamürsel, “Türklerde Mezar Geleneği”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002,s. 76-79.

Aliyarlı, Süleyman, "Dede Korkut Kitabı ve Türk Tarih Öncesi", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.801-805.

Alpargu, Mehmet, Diğer Kaynaklarla Karşılaştırma Yolu İle Baburname'nin Türk Devlet Teşkilatı Bakımından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Ankara 1984.

Alptekin, Erkin, Uygur Türkleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1978.

Alptekin, İsa Yusuf, Doğu Türkistan Davası, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.

Altınmakas, L, “Kazak Türklerinin Gelenekleri ve İslamiyet'in Etkisi”, Türk Kültürü, 22/250, Ankara 1984.

Altıntaş Ayten, “ Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı ve Ölümsüzlük Otu”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1987, s. 51.

Altıntaş Ayten, “ Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı ve Ölümsüzlük Otu”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S. 51, İstanbul 1987.

Alyılmaz, Cengiz, “Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları Işığında Bazı Tespitler” (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.67-77.

Anadol, Cemal, Tarihe Hükmeden Millet Türkler, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2006..

Arat, Reşit Rahmeti, ‘Türk Milletinin Dili’, Türk Dünyası El Kitabı, II. Cilt, 2. Baskı, Ankara 1992.

Arat, Reşit Rahmeti, “Balık”, Türk Ansiklopedisi, C. V, Ankara 1952.

Arat, Reşit Rahmeti, “Türklerin Yaşadıkları Yerler ve Sayıları”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Makaleler, C.I, S. 988–993, Ankara 1987.

Arat, Reşit Rahmeti, Eski Türk Şiiri, Ankara 1986.

Arat, Reşit Rahmeti, Kutadgu Bilig İndeksi, Ankara 1979.

Ardel, A., “Türklerin Yeryüzüne Dağılışı ve Buldukları Sahaların Coğrafi Hususiyetleri”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Konferanslar, S. 20- 26, Ankara, 1965.

Arel, Sadettin, Türk Musikîsi Kimindir?, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

Arsal, Maksudi, Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, Ötüken Yayınları, İstanbul 1979.

Arsal, Sadri Maksudi, Türk Dili İçin, İstanbul 1930.

Arsal, Sadri Maksudi, Türk Tarihi ve Hukuk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1947.

Arsal, Sadri Maksudi, Türk Tarihinin Ana Hatları: İskitler-Sakalar, Asya Hunları, Yüceçiler, Avrupa Hunları, Ankara (Tarihsiz)

Arseven, Celal Esad, Türk Sanat Tarihi, C. I-II, İstanbul 1955.

Asım, Necip, Orhun Kitabeleri, 1924.

Aslan, Namık. “Halk Anlatılarında Motif ve Tip Kavramı”. Erciyes Dergisi, Sayı 347, Kasım 2006, s.9-11.

Aslanapa, Oktay, Türk Sanatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Aslanapa, Oktay, “Türk Sanatının Bütünlüğü ve Devamlılığı”, Konferanslar I. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1965.

Atasaven, A., Şener, M. “Domuz”, DİA., C. IX, İstanbul 1994.

Atsız, Hüseyin Nihal, “Cihan Tarihinin En Büyük Kahramanı: Kür Şad”, Orhun, Sayı 6, Edirne 1934.

Atsız, Hüseyin Nihal, “Mete”, Türk Ansiklopedisi, C. 24, Ankara 1976.

Atsız, Hüseyin Nihal, Türk Edebiyatı Tarihi, 2. Baskı, İstanbul 1943.

Atsız, Hüseyin Nihal, Türk Tarihinde Meseleler, 6. Baskı, İstanbul 1980.

Avcioğlu, Doğan, Türklerin Tarihi, C. I, İstanbul 1989.

Aydın, Mehmet, “Şamanizm’in Eski Türk Dini Hayatı İle İlişkisi”, IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara 1994.

Aytbayev, Abdülhahk, "İlk Orta Asya Sakinlerinin Göç Süreçleri", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt II, Ankara 2002, s.665-672.

Aytbayev, Abdülhahk, "Massagetler Hakkındaki Eski Kaynaklar", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt II, Ankara 2002, s.633-637.

Balkan, Kemal, "Eski Onasya'da Kut (veya Gut) Halkının Dili İle eski Türkçe Arasındaki Benzerlik", Erdem, C.6/16 Ocak 1990.

Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987.

Banguoğlu, T., “Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Ankara 1959.

Baser, Sait, Kutadgu Bilig’de Kut ve Töre, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Baştav, Şerif, "Sabir Türkleri", Belleten, XVII-XVIII, Ankara 1942.

Baştav, Şerif, “Eski Türklerde Harp Taktiği”, Türk Kültürü, 2/22, Ankara 1964.

Batu, Selahaddin, Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları, Ankara 1938.

Bayramukov, Ahmet, "Alanların Dilleri Hakkında Tarihi Belgeler", (Çev. Adilhan Appa), Kırım Dergisi, Sayı 25 1998.

Baysun, Cevat-Mansel, Ahmet Müfit, İlkçağ Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1945.

Bedirhan, Yaşar, “Türk Tarihinde Hun-Çin Siyasi Mücadelelerinde İpek Yolu ve İpek Yolu Ticaretinin Oynadığı Rol”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 118, İstanbul 1999.

Belli, Oktay, "Eski Çağ ve Orta Çağ'da Türklerde Kurgan Yapma geleneği, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.927-931.

Berkok, İsmail, Tarihte Kafkasya, İstanbul Matbaası, İstanbul 1958.

Beydili, Celal, Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Yurt Kitap, Ankara 2005.

Biray; Himmet, Andelip ve Oğuznamesi, (Milli Folklor Dergisi 6), Haziran 1990,
21-25

Boeschoten, Hendrik-Semih, Tezcan, Dede Korkut Oğuznâmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Bozkurt, Fuat, Türklerin Dili, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Buluç, Sadettin, “Şaman”, İslam Ansiklopedisi, C. 11, 2. Baskı, İstanbul 1979.

Buluç, Sadettin, “Şamanizm’in Menşei ve İnkişafı”, İ.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 2/3-4, İstanbul 1948.

Buharalı, Eşref, “Çigiller”, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Tarih Bölümü, XV/26, 1992.

Buharalı, Eşref, “Hazar Türkleri’nin Kültür Tarihine Ait Bazı Notlar”, Türk Kültürü, sayı 340, Ankara, 1991.

Buharalı, Eşref, “İslam Kaynaklarındaki Türklerin Nesebi ile Alakalı Bilgilerin Göktürk Türeyiş Efsaneleri ile İrtibatlandırılması”, Türk Kültürü, sayı 357, Ankara, 1993.

Buharalı, Eşref, “Türklerde Koyun Küreği Falına Bakma Adeti”, Türk Kültürü, sayı 385, Ankara, 1995.

Buharalı, Eşref, “İrtiş Nehri”, Türk Kültürü, Sayı 392, Ankara 1995.

Buharalı, Eşref, “Kimek Hakanlığı”, Ankara Üniversitesi Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu, Ankara 1987.

Buharalı, Eşref, “Tuğluklarda Devlet Sembolleri ve Ordu Teşkilatı Hakkında Bazı Notlar”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, İstanbul, 1990.

Buharalı, Eşref, “Türklerde Matem Alametleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı 65, İstanbul, 1990.

Buharalı, Eşref, “Türklerde Matem Alametleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel’e Armağan, Sayı 65, İstanbul 1990 Buharalı, Eşref, İrtiş Nehri”, Türk Kültürü, 33/392, Ankara 1995.

Caferoğlu, Ahmet, "Tarla Kùltürü Etnografyasına Göre Kotan", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 19, İstanbul 1971.

Caferoğlu, Ahmet, "Tukyu ve Uygurlarda Han Unvanları", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, C. 1, İstanbul 1931.

Caferoğlu, Ahmet, "Türklerde Av Kùltü ve Müessesesi", VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, C. 1, Ankara 1972.

Caferoğlu, Ahmet, Divanü Lügat-İt-Türk Dizini, Ankara 1972.

Caferoğlu, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, T.D.K. Yayınları, İstanbul 1968.

Caferoğlu, Ahmet, Türk Dili Tarihi, İ.Ü. Edebiyat Fakùltesi Yayınları, İstanbul 1958.

Candan, Ergun, Türklerin Kùltür Kökenleri, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul 2003.

Cevat, Heyet, Türklerin Tarih ve Kùltürüne Bir Bakış, Ankara 1996.

Çağatay, Saadet, "Uygurcada Hendiadyoinler", D.T.C.F. Dergisi Yayınları, Ankara 1941, s.97-144.

Çağatay, Saadet-Tezcan, Semih, "Köktürk Tarihinin Çok Önemli Bir Belgesi: Sogutca Bugut Yazıtı", TDAY-Belleten, Ankara 1976, s.245-252.

Çağatay, Saadet, "İl, Ulus ve Yönetenler", DTCF. Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı, Ankara 1974.

Çağatay, Saadet, "İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı, Ankara 1976.

Çağatay, Saadet, Altun Yaruktan İki Parça, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1945.

Çağlar, Behçet Kemal, Attila, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

Çakan, Vâris, "Çin'deki Kuzey Chou Hanedanlığının Prensesi Ch"ien-chin" in Birinci Göktürk Kağanlığının Parçalanmasında Oynadığı Rol" (Sempozyum Bildirileri), Ankara-2001, s.135-142 Ankara

Çakan, Vâris, "Doğu Türkistandaki Tarihi Şahıslar ve Yer Adları İle İlgili Efsaneler" Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Kasım 2004

Çakan, Vâris, "Eski Türk Yer Adları Üzerine" (Çin Kaynaklarına Göre) Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu"nda sunulan bildiri. Ankara Üniversitesi DTCF

Çakan, Vâris, "Hsing Hsi-tsai Hâkimiyeti Dönemindeki (1933–1942) Uygur Milli Eğitimi Hakkında" Xinjiang Üniversitesi Tarih Fakültesi Urumçi

Çakan, Vâris, "Kaşgarlı Mahmudun Soy, Kısaca Hayatı, Eserleri ve Mezarı Üzerine" T.C.RİZE ÜNİVERSİTESİ

Çakan, Vâris, "Kutadgu Bilig'e Göre XI. yüzyıl Türk Dünyasında İlim-Hikmet Anlayışı" Uluslararası Atatürk Alatoov Üniversitesi, Kırgızistan/Bişkek

Çakan, Vâris, "Orta Asya"ya (Türkistan"a) Gelen Çinli Seyyahlar ve Onların Orta Asya ile İlgili Seyahat Notları" XV.Türk Tarih Kongresi Ankara, 11-15 Eylül 2006.

Çakan, Vâris, "Tarihi Süreç İçerisinde Kaşgar"ın İpek Yolu Üzerindeki Konumu" Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünce düzenlenen: Dünden Bugüne İpek Yolu:Beklentiler ve Gerçekler Uluslararası Sempozyumu, İstanbul,18-19 Ekim 2007.

Çakan, Vâris, (2002). "Koçu (İdikut) Uygur Devleti ve Budizmin Koçu (İdikut) Uygurları Arasında Yayılması ve Gelişmesi" (Yeni Türkiye Araştırma ve Yayın Merkezi Tarafından Neşredilen Türkler Dizisinin 2.Cildi, Ankara,2002.. Türkler 2, Cilt:2(s.238248).

Çakan, Vâris, (2003). "Tarihi Türk Şehri Balasagun Hakkında Yeni İncelemeler". Belleten, Sayı: 250(771-780).

Çakan, Vâris, (2004). "Tarihteki Efsanevi Turan Padişahı Alp Er Tonga Hakkında". A.Ü.DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 35(1-8).

Çakan, Vâris, (2004). "Türklerde Ad Koyma Geleneği". Milli Folklor Uluslar Arası Halkbilimi Dergisi, Sayı: 61(124-133).

Çakan, Vâris, (2005). "Divanü Lûgat-it Türk"teki Tawgaç, Çin ve Maçın Tabirleri Üzerine". Türk Yurdu, Sayı:220(67-70).

Çakan, Vâris, (2005). "Kara Hitaylar ve Onların Müslüman Türk Dünyasına Etkileri". Türk Yurdu Dergisi, Sayı:214(45-48).

Çakan, Vâris, (2006). "Orhun Uygur Devleti Ordusu"nın Silahlanması ve Eğitimi Üzerine Bir İnceleme". Türkiye Sosyal Araştırmaları Dergisi, Sayı:10(165-175).

Çakan, Vâris, (2007). Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları (I. Baskı) . Orta Asya Türk Tarihinin Sözlü, Arkeolojik ve Yazılı Kaynakları ayrıntılı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmektedirler. Türkiye. İlke-Emek.

Çandarlı Şahin, Aslı, 2014. Kültürel Kimlik Ögesi Olarak Türk Çadırı.

Çandarlı Şahin, Aslı, 2016. Türk Çadırı Üzerine. Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

Çandarlı Şahin, Aslı, 2016. Kuman/Kıpçaklarda Zanaat ve Konar-Göçerlik İlişkisi. Türkiyat Mecmuası

Çandarlıoğlu, Gülçin, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, TDAV Yayınları, İstanbul 2005.

Çandarlıoğlu, Gülçin, Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9-10. Asırlar), Doktora Tezi, İstanbul 1967.

Çandarlıoğlu, Gülçin, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü, Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2004.

Çay, Abdulhalûk M., Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu?, Konya 1978.

Çay, Abdulhaluk, Anadolu'da Türk Damgası, Ankara 1983.

Çelikaş M.M., "A Turkish Woman in The Indian Geography: Razia Begum", International Conference on Humanities and Educational Research, Washinton, ABD, 25-28 Şubat 2016, pp.317-331.

Çelikaş M.M., "Ak Hun Kültürü Üzerine", Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi, cilt.1, ss.69-77, 2015.

Çelikaş M.M., "Ak Hunlarda Devlet Yönetimi", I. Türk Devlet Yönetimi Geleneği, Biskek, KIRGIZISTAN, 3-4 Nisan 2014, pp.1-10.

Çelikaş M.M., "Ak Hunlarda kültür ve Medeniyet", Türk Devletleri Tarih, Kültür ve Medeniyet, Kocaeli, TÜRKİYE, 4-10 Nisan 2014, ss.1-9

Çelikleş M.M., “Ak Hunların Hindistan’daki Faaliyetleri”, Geçmişten Günümüze Türkiye-Hindistan İlişkileri, Yeni Delhi, HİNDİSTAN, 26-27 Mart 2015, pp.1-14.

Çelikleş M.M., “Hinduizm ve Hunlar”, International Altay Communities, Antalya, TÜRKİYE, 20-22 Temmuz 2015, pp.1-11.

Çelikleş M.M., “Hinduizm’in Ak Hunlar Üzerindeki Yansımaları”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tar,h-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, cilt.xxxiv, ss.89-97, 2015.

Çelikleş M.M., “Kaynaklarda Ak Hunlar”, xvii. Türk Tarih Kongresi, Ankara, TÜRKİYE, 15-17 Eylül 2014, pp.1-15

Çelikleş M.M., “Orta Asya Türk Tarihi”, III. International Symposium on Asian Languages and Literatures, Kayseri, TÜRKİYE, 8-9 Mayıs 2014, pp.1-11.

Çelikleş M.M., “Sanskrit Eser Racatarangini’de Ak Hun Hükümdarı Mihirakula ile ilgili Satırlar”, Gazi Türkiyat, Türkoloji Araştırmaları Dergisi, no.1307-914x, pp.163-170, 2016.

Çelikleş M.M., “V. Yüzyıl AK Hun-Sasani Mücadelelerine Genel Bir Bakış”, 21. Uluslar arası Türk Kültürü Sempozyumu, Üsküp, MAKEDONYA, 7-9 Mayıs 2016, pp.323-333.

Çelikleş M.M., Gömeç S.Y. , “Basmılların Türk Tarihindeki Önemi”, Türk Dünyası Araştırmaları, cilt.112, no.0255-0644, ss.35-44, 2016.

Çetin, İsmet, “Göktürk Kitabelerinde İsimleri Geçen Hayvanlar”, Türk Folkloru Araştırmaları, 1986/1, Ankara 1986.

Deliorman, Altan, “Atatürk ve Türkçülük”, Orkun, Sayı 62, İstanbul 2003.

Derin Paşaoğlu D., “Emir Edigü (Edige) ve Oğullarının Nogay Ulusundaki Yeri”, CRIMEAN HISTORICAL REVIEW, vol.1, pp.28-64, 2016

Divitcioğlu, Sencer, Oğuzdan Selçuklu'ya, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994.

Divitcioğlu, Sencer, Köktürkler, I.Basım, Ada Yayınları, İstanbul 1987.

Diyarbakırlı, Nejat, “İlk Türk Halısı”, 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Semineri Bildirileri, Ankara 1974.

Diyarbakırlı, Nejat, “Kazakistan’da Bulunan Esik Kurganı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Cumhuriyetin 50.Yılına Armağan, İstanbul 1973, s.291-304.

Diyarbakırlı, Nejat, “Peçenek Hazinesi ve Türk Sanatının Çeşitli Kıtalarda Gelişen Ortak Nitelikleri”, Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1974.

Diyarbakırlı, Nejat, “Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru”, Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, C. II, İstanbul 1969.

Diyarbakırlı, Nejat, Hun Sanatı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

Durak, Neslihan, “Afganistan’da Çingizli Hâkimiyetinin Tesisi” .

Durak, Neslihan, “Az Bilinen Bir Türk Oymağı: Hazaraların Kültür Hayatı”.

Durak, Neslihan, “Çingiz Han’in Yetiştığı Kültürde Korku ve Korku Salma Taktikleri”.

Durak, Neslihan, “Çingizli Hatunları-I: Sorgaktani Beki”.

Durak, Neslihan, “Çingizli Hatunları-III: Dokuz Hatun”.

Durak, Neslihan, “Gaznelilerin Kuruluşuna Kadar Afganistan’da Türkler”.

Durak, Neslihan, “Geçmişten Günümüze Afganistan’da Türkler”.

Durak, Neslihan, “Çingizli Hatunları-II: Töregene Hatun”.

Durak, Neslihan, “Moğol Gazabından Tanrının Kudretine Gürcü ve Ermeniler”.

Durmuş, İlhami, “Anadolu’da Kimmerler ve İskitler”, Belleten, LXI/231, Ankara 1997, s. 273- 286.

Durmuş, İlhami, “Massagetler”, Bilig, 3, 1996, s.86- 91.

Durmuş, İlhami, “Saka Adı Üzerine”, Milli Folklor, 3/19, 1993, s.33- 34.

Durmuş, İlhami, “Sakalar İskitler Mi?”, Kırım, 3, 1993.

Durmuş, İlhami, “Saka-Pers Mücadelesi”, Bilig, 4, 1997 , s.49- 53.

Durmuş, İlhami, “Sarmatlar’da Sosyal ve Ekonomik Hayat”, G.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 1, Ankara 1996, s.173- 191.

Durmuş, İlhami, İskitler (Sakalar), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

Emre, Ahmet Cevat, "Eski Türk Yazısının Menşei", Türk Dili (Belleten), 3/1 8-20, Ankara 1943.

Ercilasun, Konuralp, "The Virgin Lands in Memories" History and Memory in Central Asia. Orta Asya Programı, George Washington Üniversitesi (7 Mayıs), 2015.

Ercilasun, Konuralp, Suchandana Chatterjee, Mind and Vision: Perceptions of Reform in Kazakhstan and Kyrgyzstan, New Delhi:Bookwell Publishers, 2006. Europe-Asia Studies , 61/2, 2009.

Ercilasun, Konuralp, On the Relations between State and Religion in Asia (16-19th Centuries). Journal of Asian History, 44/1, 2010.

Ercilasun, Konuralp, "Batı Moğollarını İfade Eden Terimler Üzerine". Türk Tarihçiliğine Katkılar - Mustafa Kafalı Armağanı Türkiye. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2013.

Ercilasun, Konuralp, "Kalmuk Göçlerinin Türkistan'a Etkisi Hakkında Bazı Görüşler". Altay Communities - Migrations and Emergence of Nations Türkiye. İSTESOB, 2013.

Ercilasun, Konuralp, Tarihın Derinliklerinden 19. Yüzyıla Kâşgar. Kâşgar Bölgesinin tarihi üzerine bilimsel yayın. Türkiye. TTK, 2013.

Ercilasun, Konuralp, "Asya Hunlarındaki Long-çing'in Peşinde". Kutadgubilig, 26(295-310), 2014.

Ercilasun, Konuralp, "Asya Hunlarının Toplantılarının Niteliği ve Zamanları". Türk Kültürü, 2014/2(1-13), 2014.

Ercilasun, Konuralp, "Çin'deki Moğolların Tarihinde Karluklar". Tarihın ve Tarihçinin İzinden - Kâzım Yaşar Koprıman Armağanı Türkiye. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2014.

Ercilasun, Konuralp, "Çin'in Yegane Kadın İmparatoru: Wu Zı-tien". 21. Yüzyıl, 66 (63-65), 2014.

Ercilasun, Konuralp, "Hunların Birinci Bölünüş Devresi Üzerine Bir İnceleme". Gazi Türkiyat, 15(13-32), 2014.

Ercilasun, Konuralp, "Eski ve Orta Çağlarda Tacikistan ve İpek Yolu". İpek Yolu Türkiye. Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 2015.

Ercilasun, Konuralp, "Türk Tarihi". Türk Kültürü Elkitabı Türkiye, Grafiker, 2015.

Ercilasun, Konuralp, Tarihten Günümüze Doğu Türkistan Ankara Millî Düşünce Merkezi, 2013.

Ercilasun, Konuralp, "Moğolların Çince Tarihinde Kıpçak Kelimesi", International Conference on the Kipchaks of Eurasia, Astana, 2013.

Ercilasun, Konuralp, "Asya Hunlarında Merkez Meselesi". Abdülkadir Yuvalı Armağanı Türkiye, 2015.

Erçin, Melih, "Esik Yazıtı Türk Runik Yazısı", Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu, Ankara 1981, s.225-233.

Erdoğan, Bayram, Sorularla Türk Mitolojisi, Pozitif Yayınları, İstanbul 2007.

Ergin Muharrem, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1969.

Ergin, Muharrem, Türkiye'yi Bu Güne Getiren Tarihi Seyir, Ankara 1986.

Ergin, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, C. I-IV, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

Erkoç H.İ., "Askerî Târîh Açısından Köl Tigin", Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt.26, ss.203-226, 2006.

Erkoç H.İ., "Batı Göktürk Kağanlığı'nın Kuruluşu", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, vol.33, pp.43-72, 2016.

Eröz, Mehmet, "Kürtlerin Menşei ve Türkmenlerin Kürtleşmesi", Sosyoloji Konferansları 5. Kitap, İstanbul 1964.

Eröz, Mehmet, "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S. 12, Şubat 1986.

Eröz, Mehmet, "Türk İçtimai Hayatında Totemizm İzleri", İktisat Fakültesi Mecmuası'ndan Ayrı Basım, İstanbul 1973, S.289-295.

- Eröz, Mehmet, Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz, Doğuş Yayım ve Dağıtım,
- Eröz, Mehmet, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.
- Eröz, Mehmet; Türk Kültürü Araştırmaları, İstanbul 1977.
- Gökçe, Mustafa, Tombuloğlu.,T., 2011. Kök Türk Yazıtlarının Tarih Bilinci ve Vatandaşlık Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi.
- Gökçe, Mustafa., 2016. İpek Yolu'nun İşleyişinde Kök Türklerin Rolü.
- Gökmen, Mustafa, Eski Türk Kitabeleri, Nakışlar Yayınları, İstanbul 1981.
- Göktürk, Hilmi, Anadolu'da Oğuz Boyları II, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul 1979.
- Gökyay, Orhan Şaik, Dede Korkut Hikâyeleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.
- Gökyay, Orhan Şaik, Dedem Korkut'un Kitabı, İstanbul 1973.
- Gökyay, Orhan Şaik, Han-name, Necati Lugal Armağanı, Ankara 1968.
- Gömeç Sadettin, "Karaçay-Balkar Türkleri", Yenisey, 1/1, Ankara 1998.
- Gömeç, Saadettin, "Atsız Bir Kahraman: Tonga Tigin", Türk Kültürü, 33/390, Ankara 1995.
- Gömeç, Saadettin, "Bögü Kağan'ın Yazıtı, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 124, İstanbul 1997.
- Gömeç, Saadettin, "Ergenekon Yurdun Adı", Meslek Hayatının 25. Yılında Prof. Dr. Abdulhalük M.Çay Armağanı, C. 1, Ankara 1998.
- Gömeç, Saadettin, "Ergenekon", Orkun, Sayı 79, İstanbul 2004 "Attila'nın Çocuklarının Adı", DTCF. Tarih Araştırmaları, 23/36, Ankara 2004.
- Gömeç, Saadettin, "Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet", DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 21/33, Ankara 2003.
- Gömeç, Saadettin, "Eski Türklerde Siyasi Hâkimiyet", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 100, İstanbul 1996.

Gömeç, Saadettin, “İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 1999- 2000, 20/31, Ankara 2000.

Gömeç, Saadettin, “Kagan ve Katun”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 29, Ankara 1997.

Gömeç, Saadettin, “Kağan İnisi İl Çor Tigin”, Türk Tarih Kongresi, 12-16 Eylül 1994, Ankara 1994.

Gömeç, Saadettin, “Kara Hanlı Adı Üzerine Bazı Düşünceler”, Kök Araştırmalar, 2/2, Ankara 2001.

Gömeç, Saadettin, “Keşik Kelimesi”, Prof.Dr. Mehmet Saray’a Armağan, Türk Dünyasına Bakışlar, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Kök Türk Yazıtları 2001 Çalışmaları”, Türksoy, Sayı 7, Ankara 2002.

Gömeç, Saadettin, “Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Bayırkular”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 16/26, Ankara 1994.

Gömeç, Saadettin, “Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Boy ve Kavim Adları: Azlar”, Belleten, 8/221, Ankara 1994.

Gömeç, Saadettin, “Miran Metinleri Üzerine Bir Çalışma”, Türk Kültürü, 34/394, Ankara 1996.

Gömeç, Saadettin, “Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi 2001 Yılı Çalışmaları Hakkında”, Yüce Erek, 3/24, Ankara 2001.

Gömeç, Saadettin, “Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi Çalışmaları”, Yörtürk, 8/5 1, Ankara 2003.

Gömeç, Saadettin, “Moğolistan’daki Türk Anıtları”, Türk Edebiyatı, Sayı 361, İstanbul 2003.

Gömeç, Saadettin, “Oğuz Kağan’ın Kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan Destanları Üzerine Bir-İki Söz”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 22/35, Ankara 2004.

Gömeç, Saadettin, “Orkun’daki Büyük Kurgan”, Orkun, Sayı 75, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Orkun”, Orhun, Sayı 6, Ankara 2004.

Gömeç, Saadettin, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Kutlamalarının Ardından”, Yüce Erek, 2/18, Ankara 2000.

Gömeç, Saadettin, “Şamanizm ve Eski Türk Dini”, P.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 4-5, Denizli 1998- 1999.

Gömeç, Saadettin, “Terhin Yazıtının Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, DTCF Tarih Araştırmaları, 27/28, Ankara 1996.

Gömeç, Saadettin, “Tonga Tigin’in Kimliği Üzerine”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Sayı 170, İstanbul 2001.

Gömeç, Saadettin, “Türk Kültürü Açısından Önemli Bir Buluş”, Orkun, Sayı 77, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihin Kahramanları: 2- Küçük Yabgu”, Orkun, Sayı 49, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 1- Motun Yabgu”, Orkun, Sayı 48, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 13- Baz Kağan”, Orkun, Sayı 64, İstanbul 2003.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 14- İki Aşite Beyi”, Orkun, Sayı 65, İstanbul 2003.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 17- Bilge Tunyukuk”, Orkun, Sayı 69, İstanbul 2003.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 19- Tonga Tigin”, Orkun, Sayı 71, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 20- Köl Tigin”, Orkun, Sayı 73, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 21- Bilge Kağan”, Orkun, Sayı 74, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 24- Tonga (Tun) Baga Tarkan”, Orkun, Sayı 82, İstanbul 2004.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 27- Kaşgarlı Mahmud”, Orkun, Sayı 86, İstanbul 2005.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 28- Yusuf Has Hacib”, Orkun, Sayı 87, İstanbul 2005.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 3- Yıldız Kağan”, Orkun, Sayı 51, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 4- Attila”, Orkun, Sayı 52, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 5- Bengü Kağan”, Orkun, Sayı 53, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, “Türk Tarihinin Kahramanları: 6- Bumin Kağan”, Orkun, Sayı 55, İstanbul 2002.

Gömeç, Saadettin, Destanlarda ve Han-Name’ De Geçen Vezirlerin Tonyukuk İle İlgisi Olabilir Mi?”, Türk Kültürü, 40/475-476, Ankara 2002.

Gömeç, Saadettin, Kırgız Türkleri Tarihi ve Kültürü, Ankara 2002.

Gömeç, Saadettin, Kök Börüler ve Arslanlar”, Göktürk Devleti’nin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Sempozyum Bildirileri, Ankara 2001.

Gömeç, Saadettin, Kök Türk Tarihi, 2. Baskı, Ankara 1999.

Gömeç, Saadettin, Oğuz Kağan’ın Kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan Destanları Üzerine Bir İki Söz, Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 35, Cilt 22, Ankara 2004.

Gömeç, Saadettin, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi, 2. Baskı, Ankara 2003.

Gömeç, Saadettin, Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2000.

Gömeç, Saadettin, “16. Yüzyıl Kaynaklarına Göre Boyabat’ın Köyleri”, Yüce Erek, 1/10-12, Ankara 2000.

Gömeç, Saadettin, “Alayuntlu Türkmenleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 57, İstanbul 1988.

Gömeç, Sadettin, “Altı Bag Bodun”, Türk Kültürü, 31/358, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Atatürk’e Göre Eğitimin Önemi”, Yüce Erek, 3/25, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Atatürk’ün Kültür Anlayışı”, Tanıtım, Sayı 91-92, İstanbul 1987.

Gömeç, Sadettin, “Attila’nın Çocuklarının Adı”, DTCF. Tarih Araştırmaları, 23/36, Ankara 2004.

Gömeç, Sadettin, “Attila’nın Torunları: Sekeller”, Bilge, Sayı 45, Ankara 2005.

Gömeç, Sadettin, “Azerbaycan Türk Cumhuriyeti”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Başkurtların Tarihi, Başkurt Destanları ve Bunların Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, Tarihten Bugüne Başkurtlar, Haz. M.Özyetkin-M.Dündar- İ.Kamalov, İstanbul 2008.

Gömeç, Sadettin, “Bazı Çingiz Yasalarının Tarihi ve Sosyal Dayanakları”, Turkish Studies (Türklük Çalışmaları), 1/2, 2006.

Gömeç, Sadettin, “Bilge Kagan Külliyesi’ndeki Anıt Mezar”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 178, İstanbul 2001.

Gömeç, Sadettin, “Bir Kültür Unsuru olarak Türk Dili ve Önemi”, Prof.Dr. Yavuz Ercan’a Armağan, Ankara 2008.

Gömeç, Sadettin, “Bogaç Han Hikâyesinin Kırgız-Hakaslardaki Yansıması”, Türk Dünyası Araştırmaları, 32/93, İstanbul 2010.

Gömeç, Sadettin, “Boyla ve Baga Unvanı”, OÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, 1/1, Ordu 2010.

Gömeç, Sadettin, “Bozkır Kavimlerinin Doğu’dan Batı’ya Göçleri”, Bilge, 20, Ankara 1999.

Gömeç, Sadettin, “Bögü Kagan’ın Yazıtı: Tez II”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, 124, İstanbul 1997.

Gömeç, Sadettin, “Büyük Ming-sha Savaşı”, Gök, 2/17, Ankara 1996.

Gömeç, Sadettin, “Çar İskitler Üstüne”, Tarih Peşinde (International Periodical for History and Social Research), 2/3, Konya 2010.

Gömeç, Sadettin, “Çingizli Devletinin Büyümesinde Rol Oynayan Türklerden Çelme ve Subutay”, Osman Nedim Tuna Armağanı, Türkoloji Araştırmaları (Turkish Studies), 2/2, 2007.

Gömeç, Sadettin, “Dede Korkut Kitabında Geçen Tartışmalı Bazı Yer Adları Üzerine”, GÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 29, Ankara 2009.

Gömeç, Sadettin, “Destanlarda ve Han-name’de Geçen Vezirlerin Tunyukuk ile İlgisi Olabilir mi?”, Türksoy, 2/8, Ankara 2003.

Gömeç, Sadettin, “Divanü Lûgat-it-Türk’de Akrabalık Bildiren Terimler”, Türk Kültürü, 39/464, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Divanü Lûgat-it-Türk’de Akrabalık Bildiren Terimler”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 20/32, Ankara 2002.

Gömeç, Sadettin, “Divanü Lûgat-it-Türk’de Geçen Yer Adları”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 28/46, Ankara 2009.

Gömeç, Sadettin, “Divanü Lûgat-it-Türk’te Geçen Zirai Terimler”, Türk Kültürü, 44/517-518, Ankara 2006.

Gömeç, Sadettin, “Doğu Türkistan’da Yakup Han Dönemi ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri”, OTAM, Sayı 9, Ankara 1999.

Gömeç, Sadettin, “Ergenekun”, Orkun, Sayı 79, İstanbul 2004.

Gömeç, Sadettin, “Erken İç Asya Tarihi Üzerine Bazı Notlar”, Bilge, Sayı 33, Ankara 2002.

Gömeç, Sadettin, “Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 21/33, Ankara 2003.

Gömeç, Sadettin, “Eski Türklerde Siyasi Hâkimiyet”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 100, İstanbul 1996

Gömeç, Sadettin, “Hazar Çalışmaları”, Türkoloji Araştırmaları, 2/3, 2007.

Gömeç, Sadettin, “İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi Adlı Kitapta Kök Türklerle İlgili Yanlış Değerlendirmeler”, Türk Kültürü, 39/456, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “İsiler-Apa İsiler”, Türk Kültürü, 31/364, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine”, Tarih Araştırmaları Dergisi, 1999-2000, 20/31, Ankara 2000.

Gömeç, Sadettin, “Kagan İnisi İl Çor Tigin”, Türk Tarih Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Ankara 1999.

Gömeç, Sadettin, “Kagan ve Katun”, DTCF Tarih Araştırmaları, Sayı 29, Ankara 1997.

Gömeç, Sadettin, “Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine”, History Studies, 2/2, Samsun 2010.

Gömeç, Sadettin, “Kara-Hanlı Adı Üzerine Bazı Düşünceler”, Kök Araştırmalar, 2/2, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Kazakistan Türk Cumhuriyeti”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Keşik Kelimesi”, Prof.Dr. Mehmet Saray’a Armağan, Türk Dünyasına Bakışlar, İstanbul 2002.

Gömeç, Sadettin, “Kırgız Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış”, Kafalı Armağanı, Ankara 2002.

Gömeç, Sadettin, “Kırgızistan Türk Cumhuriyeti”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Kırım Bölgesinde İlk Türkleşme Faaliyetleri”, Avrasya Etüdüleri, Sayı 35, Ankara 2009.

Gömeç, Sadettin, “Kök Börüleri ve Arslanlar”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.77- 87.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türk ve Uygur Tamgaları Üzerine Bir Deneme”, Türk Kültürü, 38/442, Ankara 2000.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Belgelerdeki Akrabalık İsimleri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 173, İstanbul 2001.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Bayırkular”, DTCF Tarih Araştırmaları, 16/26, Ankara 1994.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Boy ve Kavim Adları Üzerine: Aparlar”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 72, İstanbul 1992.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Kaynaklarda Geçen Boy ve Kavimler Üzerine: Çikler”, Türk Kültürü, 32/370, Ankara 1994.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Kaynakların Işığı Altında Eski Türklerde Hükümet”, Gök, 2/14, Ankara 1996.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Yazılı Belgelerde Yer Alan Unvanlar”, Erdem, 12/36, Ankara 2002.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Yazıtlarda Geçen Göller ve Nehirler”, Tarih Araştırmaları, 27/44, Ankara 2008.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Yazıtlarda Geçen Kümüllerin Kimliği”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 79, İstanbul 1993.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Yazıtlarda Geçen Yer Adları”, Türk Kültürü, 34/453, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkçe Yazıtların Kasarları”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, 7/84, İstanbul 1993.

Gömeç, Sadettin, “Kök Türkler ve Moğolistan’daki Türk Anıtları”, Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 381, Ankara 2004.

Gömeç, Sadettin, “Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi 2001 Yılı Çalışmaları”, Kırım Dergisi, 9/35, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Moğolistan’daki Türk Anıtları Projesi Çalışmaları”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 202, İstanbul 2003.

Gömeç, Sadettin, “Oguz Kagan’ın Kimliği, Oguzlar ve Oguz Kagan Destanları Üzerine Bir-İki Söz”, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 22/35, Ankara 2004.

Gömeç, Sadettin, “Oguz Tamgalarının Bazı Kazak-Türk Tamgalarıyla Karşılaştırılması”, Türk Kültürü, 33/383, Ankara 1995.

Gömeç, Sadettin, “Orkun Abidelerinde Geçen 709-710 Seferleri Üzerine”, Askeri Tarih Bülteni, 19/37, Ankara 1994.

Gömeç, Sadettin, “Orkun Abidelerinin Okunuşunun 100. Yılı Münasebetiyle”, Türk Kültürü, 31/365, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Orkun’daki Büyük Kurgan ve 2003 Yılında Çıkan Tamgalı Balballar”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 207, İstanbul 2004.

Gömeç, Sadettin, “Osmanlı Devleti’nin Türkistan ve Doğu Politikası”, Yeni Türkiye, 31/731, Ankara 2000.

Gömeç, Sadettin, “Özbekistan Türk Cumhuriyeti”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Rusya Türklerinin Bağımsızlık Hareketlerine Bir Bakış”, Kök Araştırmalar, 1/2, Ankara 1999.

Gömeç, Sadettin, “Safeviler-Afşarlar-Kaçarlar”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Saha Türkleri ve Saha Yeri”, Türk Kültürü, Sayı 356, Ankara 1992.

Gömeç, Sadettin, “Sahaların Ataları veya Kök Türkçe Yazıtların Kurikanları”, Ana Yurttan Ata Yurda Türk Dünyası, 1/3, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Şadapıt Unvanı Hakkında”, Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Tuncer Baykara’ya Armağan, Tarih Yazıları, İstanbul 2006.

Gömeç, Sadettin, “Şamanizm ve Eski Türk Dini”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 4-5, Denizli 1998

Gömeç, Sadettin, “Şine-Usu Yazıtı’nda Geçen Yer Adları Üzerine”, Belleten, LXIV/240, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Şine-Usu Yazıtında Geçen Bazı Yer Adları”, Bilge, 18, Ankara 1998.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Azerbaycan”, Yeni Forum, 14/292, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Kırgızistan”, Yeni Forum, 14/289, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Özbekistan”, Yeni Forum, 14/287, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Saha Türkleri”, DTCF Tarih Araştırmaları, 19/30, Ankara 1998.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Tuva Türkleri”, Avrasya Etüdleri, Sayı 21, Ankara 2002.

Gömeç, Sadettin, “Tarihte ve Günümüzde Türkmenistan”, Yeni Forum, 14/286, Ankara 1993.

Gömeç, Sadettin, “Terhin Yazıtının Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, DTCF. Tarih Araştırmaları, 27/28, Ankara 1996.

Gömeç, Sadettin, “The Identity of Oguz Kagan, The Oguz in the History and the Epics of Oguz Kagan”, Oriente Moderno, Anno LXXXIX/1, Rome 2009.

Gömeç, Sadettin, “The Problems of Uighur (Uygur) Kagan Family”, History Studies, 2/1, 2010.

Gömeç, Sadettin, “Tonga Tigin’in Kimliği Üzerine”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Sayı 170, İstanbul 2001.

Gömeç, Sadettin, “Tureg Bolon Mongolçudın Tuuhun Hoyor Ovog”, Erdem Shinjilgeenii Bicig, Ulaanbaatar 2009

Gömeç, Sadettin, “Türk Kültürü Açısından Önemli Bir Buluş”, Orkun, Sayı 77, İstanbul 2004.

Gömeç, Sadettin, “Türk-İngiliz Münasebetleri”, Tanıtım, Sayı 93, İstanbul 1987.

Gömeç, Sadettin, “Türkiye ve Rusya Münasebetleri Üzerine”, Ata Dergisi, Sayı 8, Konya 1999.

Gömeç, Sadettin, “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkilerine Genel Bir Bakış”, Prof.Dr. Oktay Aslanapa Özel Sayısı, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 183, İstanbul 2009.

Gömeç, Sadettin, “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research), 1/1, 2007.

Gömeç, Sadettin, “Türklerde İdari Yapının Hususiyetleri”, Gök, 2/13, Ankara 1996.

Gömeç, Sadettin, “Türklerin Medeniyet Tarihindeki Yeri”, Uluslararası Askeri Tarih Dergisi, No 87, Ankara 2007.

Gömeç, Sadettin, “Türklerin ve Mogolların Tarihi İki Boyu”, Turkish Studies (Türklük Çalışmaları), 2/1, 2007.

Gömeç, Sadettin, “Türkmenistan Türk Cumhuriyeti”, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, 3. Baskı, Ankara 2001.

Gömeç, Sadettin, “Türk-Moğol Devletinin 800. Yılı”, Orkun, Sayı 101, İstanbul 2006.

Gömeç, Sadettin, “Umay Meselesi”, Türk Kültürü, Sayı 38, Ankara 1989.

Gömeç, Sadettin, “Uygur Kagan Soyunun Problemleri”, H.Ü. Türkiyat.

Gömeç, Sadettin, “Uygur Türklerinin Tarihi ve Kültürü”, Kuruluş ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri, Haz. M.Alpargu-B.Çelik, Sakarya 2008.

Gömeç, Sadettin, “VII ve VIII. Yüzyıl Yazıtlarına Göre Türklerde Ordu”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı 141, İstanbul 1988.

Gömeç, Sadettin, “Yeniden Avar Adı Hakkında”, Yeni Orkun, Sayı 14, İstanbul, 1999.

Gömeç, Sadettin, Kafkasya ve Türkistan, (Binbaşı Nazmi), Orhangazi 1999.

Gömeç, Sadettin, Miran Metinleri Üzerine Bir Çalışma”, Türk Kültürü, 34/394, Ankara 1996.

Gömeç, Sadettin, Türk Destanlarına Giriş, Akçağ Basım Yayım, Ankara 2008.

Göney, Süha, Siyasi Coğrafya, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, S.103, İstanbul 1993.

Gözyayın, Nevzat, “Dağıstan, İran ve Türkiye’de Yağmur Duasındaki Bazı Ortak Motifler Üzerine”, 111. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Ankara 1987.

Gülensoy, Tuncer, “Türk Kültür Tarihinde Damgalar ve Taşçı İşaretleri”. Selçuklular Devrinde Kültür ve Medeniyet, Erciyes Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Kayseri 1991, s.137-185.

Gülensoy, Tuncer, Oğuz Kağan'ın Duası, Yesevî, VIII /96, Kasım 2001, s.70.

Gülensoy, Tuncer, Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları, İstanbul 1989.

Gülsevin, Gürer, “Göktürk Anıtları ile Yaşayan Üç Lehçemizin Tarihi İlgi Düzeyi, TDAY-Bellekten, Ankara 1990, s.55-67.

Günaltay, Mehmet Şemsettin, Maziden Atiye, İstanbul 1339.

Günaltay, Şemsettin, Türk Tarihinin İlk Devirleri, Uzak Şark, Kadim Çin ve Hindi, İstanbul 1937.

Günay, Tümer-Abdurrahman, Küçük, Dinler Tarihi, Ankara 1988.

Günay, Ünver - Güngör, Harun, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dinî Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

Güngör, Erol, “Türk Milli Karakterinin Kaynakları”, Töre Dergisi, 6(42),11.74,16.

Güngör, Erol, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ankara 1980.

Güngör, Erol, Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1990.

Güngör, Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İstanbul 1976.

Güngör, Harun Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kum Saati Yayınları, İstanbul 1997.

Güngör, Harun, “Manihaizm”, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ayrı Basım, Kayseri 1989.

Güngör, Harun, “Orta Asya’da Mani Dininin Yayılması ve Türk Kültürüne Etkisi”, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 62, İstanbul 1989.

Güngör, Harun, “Süryani Kaynaklarına Göre Türklerin Menşei, Dini İnanış ve Adetleri”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ayrı Basım, S. 40, İstanbul 1986.

Güngör, Harun, Kaynaklarına Göre Türklerin Dini İnanış ve Adetleri', Türk Araştırmaları, Sayı 40, İstanbul "Süryani Menşei, Dünyası 1986.

Güngör, Harun-Argunşah Hülya, Gagauz Türkleri, Ankara 1991.

Güngör, Veyis, Batı Avrupa Türkleri, Amsterdam 1992.

Güvenç, Bozkurt, Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Güzel, Abdurrahman, Dini Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Hakkı Dursun Yıldız, "Hazarlar Arasında Müslümanlığın Yayılması", VIII. Türk Tarih Kongresi, C.II, Ankara 1981,s. 858.

Hassan, Ümit, Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler, İstanbul 1985.

Hassan, Ümit-Berktaş, Halil-Ödekan, Ayla-Akşin, Sina, Türkiye Tarihi, Osmanlı Devletine Kadar Türkler, C. I, Cem Yayınevi, İstanbul 2009.

Hayat, Baymirza, Türkistan, Rusya İle Çin Arasında. (Çev. Abdulkadir Sadak), Otağ Yayınları, Ankara 1975.

Heyet, Cevat, Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış, Ankara 1996.

İnan, Abdulkadir, Hurafeler ve Menşeleri, Ankara 1962.

İnan, Abdulkadir, Makaleler ve İncelemeler, 2. Baskı, Ankara 1987.

İnan, Abdulkadir, Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, Makaleler ve İncelemeler, II, Ankara 1987.

İnan, Abdulkadir, Tarihte ve Bugün Şamanizm, 2. Baskı, Ankara 1972.

İnan, Abdulkadir; Makaleler ve İncelemeler I-II, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1991.

İnan, Abdülkadir, "Sibirya'da Ongon Kültü", Belleten, C. 6, Ankara 1942.

İnan, Abdülkadir, "Türkistan'da ve Altaylarda Son Yıllarda Yapılan Arkeoloji Araştırmaları", Belleten, C.12, Ankara 1948.

İnan, Abdülkadir, "Yasa, Töre-Türe ve Şeriat", Türk Kültürü Araştırmaları, 1/1, Ankara 1964.

İnan, Abdülkadir, Doğu Türk ve Moğol Folklorundaki "Edrene" Kelimesine Dair, A.Ü.D.T.C.F. Dergisi, Cilt:1, Sayı:5, S(133-135), Temmuz – Ağustos 1943.

İnan, Abdülkadir; "Türk Rivayetlerinde Bozkurt", Makaleler Ve İncelemeleri Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s.73.

İstanbul 1983.

İzgi, Özkan, Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi(Hukuk Vesikalarına Göre),Ankara 1987.

İzgi, Özkan "Turfan Uygurlarında Kiralama Vesikaları",10.Türk Tarih Kongresi, 22-26 Eylül 1986.

İzgi, Özkan, ",Orta Asya Türklerinin Kültür Kaynakları", Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı 2, 1983.

İzgi, Özkan, "1455 Yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları", (B.Yediyıldız ile birlikte),Şükrü Elcin Armağanı, H.Ü.Edebiyat Armağan Dizisi:1, Ankara 1983.

İzgi, Özkan, "8.Türk Tarih Kongresi", Türk Kültürü, Cilt 15, Sayı 170, Ankara 1976.

İzgi, Özkan, "Atatürk ve Milli Birlik",Atatürk Araştırma Dergisi, Cilt 4, Sayı 12, 1988.

İzgi, Özkan, "Atatürk'ün Eğitim Politikası ve Yabancı Okullar Sorunu", 3. Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Kıbrıs, 3-6 Ekim 1995.

İzgi, Özkan, "Atatürk'ün Tarih İlmi Hakkında Düşünceleri",1.Uluslararası Atatürk Sempozyumu, 21-23 Eylül 1987, Ankara, Atatürk Araştırma Dergisi, Cilt 4, Sayı 10.

İzgi, Özkan, "Central Asia and Mongol Invasion-Islam and Sedentary life as a Consequence", Hacettepe Bulletin of Social Sciences and Humanities, Volume 5, No.1, Ankara 1974.

İzgi, Özkan, "Dr.Lars Nyman,Great Britain and Chinese,Russian and Japanese Interest in Sinkiang", 1918-1934, Tanıtma Yazısı,Türk Kültürü, Cilt 16, Sayı 183, Ankara 1978.

İzgi, Özkan, "Harzemşah ve Moğolların İlk Karşılaşmaları ve Otrar Hadisesi", Türk Kültürü, Cilt 15.

İzgi, Özkan, "İslam Öncesi Türk Toplumlarında İlim", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1993.

İzgi, Özkan, "İslamiyetten Önce Orta Asya Türk Kültürü", Milli Kültür, Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt 1, Sayı 2, Ankara 1976.

İzgi, Özkan, "İslamiyetten Önce Orta Asya'da Kurulan Türk Devletleri", "İslamiyetin Doğuşu ve İlk Müslüman Türk Devletleri", Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Eğitim Önlisans Programı, Sosyal Bilgiler, İstanbul 1986.

İzgi, Özkan, "İslamiyetten Önce Türklerde Kadın", Türk Kültürü Araştırmaları, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Cilt 11-12-13-14, Ankara 1975.

İzgi, Özkan, "Kao-ch'ang(Turfan)Uygurları", Tarihte Türk Devletleri Sempozyumu, 20-22 Mayıs 1985, Ankara.

İzgi, Özkan, "Kurtuluş Devrinde Uygurların Kitanlara Tesirleri ve Uygur, Gazne Kitanları Arasındaki Münasebetler", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 7-8, İstanbul 1977.

İzgi, Özkan, "Kutluk Bilge Kül Kağan-Bogu Kağan ve Uygurlar", Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986.

İzgi, Özkan, "Moğol İstilasından Sonra Orta Asya'da Yerleşik Hayat", Türk Kültürü Araştırmaları, (Prof.Dr. İsmail Ercüment Kuran'a Armağan), Ankara 1989.

İzgi, Özkan, "Moğollarda Evlenme Adeti", 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt 4, Ankara 1982.

İzgi, Özkan, "Moğolların Batı İstilasını ve Türk Tarihi Bakımından Önemi", Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl 23/1-2, Ankara 1985.

İzgi, Özkan, "Seyahatnamelerle Orta Asya", 11. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 5-9 Eylül 1990.

İzgi, Özkan, "Strategy for Peace", tanıtma yazısı, Türk Kültürü, Cilt 12, Sayı 66, Ankara 1976.

İzgi, Özkan, "Sung Devrinde Kao-ch'ang'dan Çin'e Giden Elçiler", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 6, İstanbul 1975.

İzgi, Özkan, "Tatar Adi Hakkında", 6.Milli Türkoloji Kongresi Tebliği, 24-28 Eylül 1984.(Emel,Sayı 147, 1985.

İzgi, Özkan, "Turfan Uygurları Kültürü Hakkında Bazı Düşünceler", Uluslar arası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi, Ankara, 4-7 Eylül 1989.

İzgi, Özkan, "Türk İnkılap Tarihi Derslerinin Metod ve Kaynaklar Açısından İncelenmesi",1.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri, 11-13 Mayıs 1985, Samsun.

İzgi, Özkan, "Uygur Kağanlarının T'ang Sülalesi Tarihlerine Göre Soy Kütüklerinin İncelenmesi", Atatürk Üniversitesi,Fen-Edebiyat Fakültesi, Araştırma Dergisi, Sayı 13, Erzurum 1985.

İzgi, Özkan, "Uygur Vesikalarında Kullanılan Nisan ve Damga Hakkında Bazı Düşünceler",3.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt 4,Ankara 1987.

İzgi, Özkan, "Uygurlarda Vergilere Ait Bazı Düşünceler", 11.Türk Tarih Kongresi Zabıtları, 1988.

İzgi, Özkan, "Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi(Hukuk Vesikalarına Göre)", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987.

İzgi, Özkan, 'İslamiyet'ten Önce Orta Asya Türk Kültürü, Milli Kültür, 1/2, Ankara 1977.

İzgi, Özkan, "Uygur Vesikalarında Kullanılan Nişan ve Tamgalar Hakkında Bazı Düşünceler", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Ankara 1987.

İzgi, Özkan, Çin Elçisi Wang Yen-T'nin Uygur Seyahatnamesi, T.T.K. Yayınları, Ankara 1989.

İzgi, Özkan. Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre), Ankara 1987.

Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı, C. I-IV, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1989.

Kafalı, Mustafa, "Göktürklerin Türk Tarihindeki Yeri", (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.55-59.

Kafalı, Mustafa, "Timur", İslam Ansiklopedisi, C. 12/1, 2. Baskı, İstanbul 1979.

Kafalı, Mustafa, Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi, Ankara 1998.

Kafesoğlu İbrahim, "Türkler", İA, Millî Eğitim Basımevi, XII. (II), İstanbul 1979, s. 148.

Kafesoğlu İbrahim, Türk Bozkır Kültürü, Ankara 1987.

Kafesoğlu, İbrahim, "At ", DİA, C. IV., İstanbul 1991,s. 26.

Kafesoğlu, İbrahim, "Milli Varlık ve Gayelerimiz Bakımından Türk Tarih ve Kültürünün Ehemmiyeti", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Konferanslar 1, Ankara 1965.

Kafesoğlu, İbrahim, "Türk Ordusu", Türk Kültürü, 2/22, Ankara 1964.

Kafesoğlu, İbrahim, Eski Türk Dini, Ankara 1980.

Kafesoğlu, İbrahim, Harzemşahlar Devleti Tarihi, T.T.K., Ankara 1992.

Kafesoğlu, İbrahim, Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Tarihi, Türk Dünyası El Kitabı, 1 Coğrafya-Tarih, Ankara 1992.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi, İ. Ü Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, V, İstanbul 1953.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, İstanbul 1953.

Kafesoğlu, İbrahim, Uygurlar, Ankara 1976.

Kafesoğlu, İbrahim. Türkler ve Medeniyet, İstanbul Yayınları, İstanbul, 1957.

Kafesoğlu, İbrahim. Türkmen Adı, Manası, Mahiyeti, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1958 (Jean Deny Armağanı'ndan Ayrı Basım).

Kalafat, Yaşar, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Türk Kültürü Araştırmalar Enstitüsü, Ankara 1990.

Kalkan, Mustafa. Orta Asya Devletlerinde Ordu ve Savaş Stratejileri, Kaynak Yayınları, I. Baskı, İzmir, 1995.

Kaplan, Mehmet, 'Orhun Abidelerinde Mekân-İnsan Münasebeti', Türklük Araştırmaları, Sayı 1, İstanbul 1985.

Kaplan, Mehmet, Oğuz Kağan Destanı, İstanbul 1979.

Kaplan, Mehmet, Türk Milletinin Değerleri, Ankara 1986.

Kaplan, Mehmet, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Ankara 1987.

Kara, Kemal, Genel Türk Tarihi, 3 Cilt, Önde Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügat-İt-Türk Tercümesi ve Dizini, Çev. B.Atalay, C. I-IV, Ankara 1985.

Kepecioğlu, Kamil, "Türklerde Spor", II. Türk Tarih Kongresi Tebliğleri, İstanbul 1943.

Kırzioğlu, M. Fahrettin, Dede Korkut Oğuznâmeleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Kişioğlu, M. Hamza, "Milli Kültürün Tanıtılmasında Posta Pulunun Yeri" Milli Kültür Dergisi.

Kitapçı, Zekeriya, Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslamiyet, Konya 2004.

Kitapçı, Zekeriya, Orta Asya Türklüğünün Büyük İslam Kültür ve Medeniyetindeki Yeri, II. Baskı, Konya 1996.

Koca, Salim, "Türklerin Göçleri ve Yayılmaları", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.652-664.

Kocasavaş, Yıldız, "Gök Tanrı İnancı", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.326-329.

Konukçu, Enver, "Göktürklerin Çağdaşı Akhunlar", (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.39-47.

Konukçu, Enver, "Hokand Hanlığı", İslam Ansiklopedisi, Cilt 18, İstanbul 1998.

Konukçu, Enver, Kuşan ve Akhunlar Tarihi, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.

Koşay, H. Z. "Miscellenia", Zeki Velidi Togan'a Armağan, İstanbul.

Koşay, H.Z., "Avarların Sanatı", Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1974.

Koşay, H.Z., "Türklerde Harp Usulü", Makaleler Ve İncelemeler, Ankara 1974.

Köprülü, Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1984.

Köprülü, Fuat, "Firdevsi", İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1945.

Köprülü, M. Fuat, Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar, Türkiyat Mecmuası, İstanbul 1925.

Köprülü, Mehmet Fuad, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1981.

Kösoğlu, Nevzat, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, İstanbul 1990.

Köymen, Mehmet Altan, "Türklerde Demokrasi", Milli Kültür, 1/6, Ankara, 1977.

Köymen, Mehmet Altay, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi- İkinci İmparatorluk Devri, T.T.K., Ankara 1991.

Köymen, Mehmet Altay, Tuğrul Bey ve Zamanı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

Koçak, Kürşat, "Bozkır Kültürü Dinamiklerine Göre Avrupa Hunları'nın Kuruluşu", 11. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 01-16 Haziran 2013, Calal Abat, Kırgızistan.

Koçak, Kürşat, "Dede Korkut Destanının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değeri Ve Önemi" Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları, Uluslar arası Sempozyumu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türksöy, Yakın Doğu Üniversitesi, 25-28 Ekim 2010.

Koçak, Kürşat, Bozkır Kültüründe Alp Karakterinin Ortaya Çıkışında Türk Geleneklerinin Etkisi, NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.I, S. II, Ocak-Haziran, Nevşehir, 2012, s. 125-135.

Koçak, Kürşat, Bozkır Kültüründe Bakırın Ortaya Çıkışı ve İşlenmesi, Cappadocia Journal of History and Social Sciences, Sayı1, Aralık 2013, s.36-41. Ahlen /GERMANY. www.cahij.com

Koçak, Kürşat, Bozkır Kültüründe Bronz'un(Tunç) Ortaya Çıkışı ve İşlenip Yayılması, Türk Dünyası Araştırmaları, Yıl:37, Cilt:111,Sayı:218, Eylül-Ekim 2015, s.103-116.

Koçak, Kürşat, Bozkır Türk Kültür Tarihinin Kaynakları. Kömen Yayınları, Konya-2015.

Koçak, Kürşat, Bozkır Türk Kültüründe Demirin Ortaya Çıkışı ve İşlenip Yayılması, Turkish Studies, Sayı: 11/1 Kış 2016, Ankara /Türkiye.

Koçak, Kürşat, İslamiyet'ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Tahta Çıkma Töreni Ve Yöntemleri, Gümüşhane Üniversitesi, SBE Elektronik Dergisi, Sayı 4, Haziran 2011, s.101-117

Koçak, Kürşat, İslamiyet'ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Orun Ve Ülüş (Mevki Ve Pay), Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2, Sayı 3, Haziran 2011, s. 30-34

Koçak, Kürşat, Koloni Çağında Hukuk, Nevşehir Barosu Dergisi, Yıl 1, Sayı1, Mart 2014, s.163-181.

Koçak, Kürşat, Kuzey Kafkasya ve Kuzey Karadeniz'deki İskit Kurganlarının Ortaya Çıkışı, Karadeniz, Sonbahar 2014, sayı 25, yıl 6, s. 66-78.

Koçak, Kürşat, Orta Asyadan Nevşehire Gelen Türk Kültür Geleneklerine Göre Avanos Yöresinde Evlilik İle İlgili Gelenekler, Nevşehir'in Tarihi Yolculuğu, (Ed. Prof.Dr. İlyas GÖKHAN), Nevşehir 2015, s.354-365.

Koçak, Kürşat, Türk Kültür Tarihinin Bin Yıllık Başyapıtı: Kutadgu Bilig'den Bu Güne Ulaşan Gelenekler, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 4, Sayı 13, Aralık 2013, s.56-66.

Kurat, Akdes Nimet, IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara 1972.

Kurat, Akdes Nimet, Peçenek Tarihi, İstanbul 1937.

Kurnaz, Cemal, Eski Türk Edebiyatı, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002.

Kutalmış, Orhan G., Türkçe Kişi Adları, Karabudun Yayınları, İstanbul 2003 Kuzgun, Şaban, Hazar ve Karay Türkleri, Ankara 1985.

Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1993.

Leylak, Mehmet Halil, Orta Asya ve Kafkaslarda Türklerin Demografik Yapısı, Tamga Yayınları, Ankara 2000.

Mansel, Arif Müfid, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1971.

Mehmet Aydın, Şamanizmin Eski Türk Dini Hayatı İle İlişkisi, IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, II, s.492-493, Ankara 1994.

Mehmet Azimli, "Mesleme B. Abdükmelik Ve Fütühatı", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. II, Diyarbakır 2000, s.85-104.

Memiş, Ekrem, "Ortadoğu'da Türklerin Varlığı Tartışmaları" Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.436-451.

Memiş, Ekrem, İskitlerin Tarihi, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1987.

Memişoğlu, Hüseyin, Bulgaristan'da Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995.

Meram, Ali Kemal, Göktürk İmparatorluğu Tarihi, Nokta Kitap, İstanbul 2006.

Mirza Bala, Mehmetzade, Millî Azerbaycan Hareketi, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara 1991.

Moran, Berna, Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası, İstanbul 1964.

Nalbantoğlu, Muhiddin, Oğuz Destanı, İstanbul 1982.

Niyazi, Mehmet, Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1993.

Nur, Rıza, Türk Tarihi, Toker Yayınları, C. I-III, İstanbul 1982.

Ocak, Ahmet Yaşar, Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.

Oğuz, Burhan, Türk Halk Düşüncesi ve Hareketlerini İdeolojik Kökenleri, Simurg Yayınları, İstanbul 1997.

Oğuz, Öcal. “Kul Himmet ve Sözlü Gelenek Tanıklığında Kozmogonik Mitin Eskatolojik Serüveni”. Millî Folklor 84, Kış 2009,s.51-56.

Oktay Belli, “Eskiçağ ve Ortaçağda Türklerde Kurgan Yapma Geleneği” Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.927-931.

Orkun, Hüseyin Namık, Eski Türk Yazıtları, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1994.

Orkun, Hüseyin Namık, Hunlar, İstanbul, 1939.

Orkun, Hüseyin Namık, Oğuzlara Dair, Ankara 1935.

Orkun, Hüseyin Namık, Türk Efsaneleri, İstanbul 1943.

Orkun, Hüseyin Namık, Türk Tarihi, I-IV, Ankara 1946.

Orkun, Hüseyin Namık, Türkçülüğün Tarihi, İstanbul 1951.

Orsoy, Sema, Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-nu (Hun) Monografisi ", "Ayşe Onat", "Sema Orsoy", "Konuralp Ercilasun", Türk Tarih Kurumu Basımevi

Ögel, Bahaeddin, “Doğu Göktürkleri Hakkında Vesikalar ve Notlar”, Türk Tarih Kurumu Belleten, XXI/8, Ankara 1957, s.81-137.

Ögel, Bahaeddin, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, I-II, Ankara, 1981.

Ögel, Bahaeddin, İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarihi, T.T.K. Yayınları, Ankara 1962.

Ögel, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş, CI-IX, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

Ögel, Bahaeddin, Türk Kültürünün Gelişme Çağları. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971.

Ögel, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar, Cilt II, Ankara 2002.

Ögel, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, T.T.K. Yayınları, Ankara 1989.

Ögel, Bahaeddin, Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara 1982.

Ögel, Bahaeddin, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, I-II, Ankara 1981.

Ögel, Bahaeddin, Sino- Turci Ca , Taipei 1964.

Ölmez, Mehmet, Altun Yaruk III. Kitap, T.D.K. Yayınları, Ankara 1997.

Öngör, Sami, Coğrafi Keşifler ve Tetkik Seyahatleri, Maarif Basımevi, İstanbul 1954.

Özarpınar, Yılmaz, Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.

Özarıslan, Metin-Çobanoğlu, Özkul, “Oğuz Kağan Destanında Dini, Tarihi, Tabiatüstü ve Beşeri Unsurlar”, Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası, Ankara 1998, s. 424-438.

Özcan, Tarık, Oğuz Kağan Destanı'nın Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bakımından İncelenmesi 4 (Milli Folklor Dergisi 31-32), Güz-Kış 1996, s.95-97.

Özen Kutlu, ‘Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri’, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul 1991, s. 65.

Özergin, M. Kemal, Kimekler ve Kimek Devleti, Atsız Armağanı, İstanbul 1976.

Özönder, Barutçu, Sema, “Türkler Ne Zaman Bir Millet İdi?” Kök Araştırmaları, I/2, Ankara Güz 1999, s.65-92.

Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yayınevi, C. I, İstanbul 1983.

Öztuna, Yılmaz, Devletler ve Hanedanlar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Öztürk, Ali, Çağları İçinde Türk Destanları, Emek Matbaacılık, İstanbul 1980.

Pınar, Saffettin, Yüz Türk Büyüğü, Halk Basımevi, İstanbul 1973.

Rahman, Abdulkerim, Uygur Folkloru, (Çev: Soner Yalçın-Erkin Emet), Kültür

Refik, Ahmet, Büyük Tarih-i Umumî, C. IV, İstanbul 1327.

Rüstemhanlı, Sabir, Göktanrı, İleri Yayınları, İstanbul 2005.

Salman, Hüseyin, Türkişler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Saray, Mehmet, “Kırgızistan”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 25, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Saray, Mehmet, Tarihte Türk Devletleri, II. Ankara 1987.

Sazak, Emine, XII. Asır Türkmen Edebiyatı Oğuz-Name Eseri, Balıkesir 2001.

Selçuk Ali, Tahtacılar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004.

Sepetçioğlu M. Necati, Karşılaştırmalı Türk Destanları, İstanbul 1990.

Sertkaya, Osman Fikri, “ Köl Tigin ve Köl-İç-Çor Kitabelerinde Geçen Oplayu Tegmek Deyimi Üzerine”, Journal of Turkish Studies VII, 1983, s.369-375.

Sertkaya, Osman Fikri, “Kağıda Yazılı Göktürk Metinleri ve Alfabeleri”, TDAT-Belleten, Ankara 1990, s.167-181.

Sertkaya, Osman Fikri, Göktürk Tarihinin Meseleleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1994.

Sertkaya, Osman Fikri, “Eski Türkler Okur Yazar mıydı?”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.23-39.

Sümer, Faruk, “Oğuzlara Ait Destani Mahiyette Eserler”, D.T.C.F. Dergisi, Cilt XVII, Sayı 3-4, Ankara 1959.

Sümer, Faruk, “Tokuz Oğuzlar”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 12/1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1974.

Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.

Sümer, Faruk, Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları, C.I-II, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

Şeşen, Ramazan, İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri, 2. Baskı, Ankara 1998.

Şeşen, Ramazan., “Eski Araplara Göre Türkler”, Türkiyat Mecmuası, XV.

Şimşek, Atilla, Türk Dünyası, Tüdev Yayınları, Ankara 1998.

Tabakoğlu, Ahmet, Türk İktisat Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994.

Taneri, Aydın, Tarihte Türk Devletleri, C.I-II. Ankara 1987.

Taneri, Aydın, Türk Devlet Geleneği, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

- Taneri, Aydın, Türk Kavramının Gelişmesi, Ne Mutlu Türküm Diyene, Ankara 1983.
- Tanyu, Hikmet, İslamlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1986.
- Tanyu, Hikmet, Türklerin Dini Tarihçesi, İstanbul 1978.
- Tarcan, Haluk, Ön Türk Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul 1997.
- Taşagıl, Ahmet, “Çinlilerin Göktürkleri Bölme Faaliyetleri”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.47-55.
- Taşagıl, Ahmet, Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Taşagıl, Ahmet, Gök-Türkler, C.I-III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Tekin, Talat, “Göktürk Alfabeti”, Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu, T.T.K., Ankara 1981, s.27-37.
- Tekin, Talat, Hunların Dili, Doruk Yayınları, Ankara 1993.
- Tekin, Talat, Orhon Yazıtları, Simurg Yayınları, Ankara 1994.
- Tekin, Talat, Tunyukuk Yazıtı, Simurg Yayınları, Ankara 1994.
- Tekin, Talat, XI. Yüzyıl Türk Şiiri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- Tellioğlu, İbrahim, 13- Moğol Hakimiyeti Döneminde Doğu Karadeniz Bölgesi, Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 1, 5 / 2006 [Uluslararası]
- Tellioğlu, İbrahim, Doğu Karadeniz Kıpçakları, Karadeniz Araştırmaları, 12, 48, 12 / 2015 [Uluslararası]
- Tellioğlu, İbrahim, İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 55, 1 / 2016, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat1458> [Uluslararası]
- Tellioğlu, İbrahim, Kimmer ve İskit Göçlerinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Etkileri, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 27, 4 / 2005 [Ulusal]

Tellioğlu, İbrahim, Kolhis'te İlk Türkler, Türk Kültürü, 505-506, 6 / 2005
[Uluslararası]

Tellioğlu, İbrahim, Türklerin Karadenize Çıkışında Zigana Vadisinin Önemi, Karadeniz İncelemeleri, 21, 12 / 2016 [Uluslararası]

Tezcan, Mehmet, "Göktürkler ve Budizm", (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.121- 135.

Togan, Zeki Velidi, "Boz Kurt Efsanesi", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002.

Togan, Zeki Velidi, "Türk Destanının Tasnifi", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002.

Togan, Zeki Velidi, Hatıralar, 2. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999.

Togan, Zeki Velidi, Kur'an ve Türkler, İstanbul 1971.

Togan, Zeki Velidi, Oğuz Destanı, İstanbul 1971.

Togan, Zeki Velidi, Türk İli Haritası ve Ona Ait İzahlar, İstanbul 1943.

Togan, Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul 1985.

Tural, Sadık, Tarihten Destana Akan Duyarlılık, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1998.

Turan, Fatma A., "Eski Türklerde Tek Tanrı İnancı", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002, s.320-325.

Turan, Muzaffer , "Balkanlarda Bin Yıllık Türk Kültürü", Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1996.

Turan, Osman, 12 Hayvanlı Türk Tarihi, İstanbul 1941.

Turan, Osman, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul 1973.

Turan, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar. T.T.K., Ankara 1988.

Tümer, Günay-Küçük, Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1988.

Türkey, Cevdet, Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak-Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi I, İstanbul 1979.

Türker, Mübahat, “Göktürk Kitabelerinin Felsefi Açıdan Değerlendirilmesi”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.59-67

Uğurlu, Kamil, “eni Araştırmalar”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.87-105.

Ural, Orhan, Üç Destan: Oğuz Kağan-Ergenekon-Köroğlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

Uraz, Murat, Türk Mitolojisi, Hera Yayınları, İstanbul 2001.

Üçok, Coşkun-Mumcu, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, Ankara 1976.

Ülken, Hilmi Ziya, Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri, A.Ü.İ.F. Dergisi, XXVII, s.5.

Ülken, Hilmi Ziya, Millet ve Tarih Şuuru, İstanbul 1948.

Ülken, Hilmi Ziya, Türk Tefekkür Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

Varis, Abdurrahman, “Çin’deki Kuzey Chou Hanedanlığının Prensesi Ch’ien Chin’nin I. Göktürk Kağanlığının Parçalanmasında Oynadığı Rol”, (Y.H. Yücel Hacaloğlu), Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2001, s.135-142.

Yakupoğlu, Cevdet: “Kuzeybatı Anadolu’ya Türk Muhacereti ve Bölgede Bazı Türk Boy Adları”, G.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi, 9/2, Ekim,2001, s.549-562.

Yaltkaya, Şerafettin, Eski Türk Ananelerinin Bazı Dini Müesseselere Tesirleri, II. Türk Tarih Kongresi Kitabı, İstanbul 1943.

Yaltkaya, Şerafettin, Eski Türk Ananelerinin Bazı Dini Müesseselere Tesirleri, II. Türk Tarih Kongresi Kitabı, İstanbul 1943, s. 691-696.

Yıldırım, Kürşat, Türk Tarihi İçin Eski Çince-Türkçe Sözlük, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2010, XXXV+439 s.

Yıldız, Hakkı Dursun, “Talas Savaşı Hakkında Bazı Düşünceler”, Edebiyat Fakültesi 50.Yıl Armağanı, İstanbul 1973.

Yıldız, Hakkı Dursun, “Talas Savaşı Hakkında Bazı Düşünceler”, Edebiyat Fak. 50. Yıl Armağanı, İstanbul 1973.

Yıldız, Hakkı Dursun, İslamiyet ve Türkler, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul 2000.

Yıldız, Naciye, “Manas Destanı ve Kırgız Halk Edebiyatı”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt III, Ankara 2002.

Yolalıcı, Mehmet Emin, Türk Tarihinin Kaynakları, Eser Yayınevi, Samsun 2006.

Yuvalı, Abdülkadir, “Türklerde Devlet-Aşiret Münasebetleri”, Dadaloğlu Vakfı Dergisi, Kayseri 1992.

Yücel, Ünsal, Türk Okçuluğu, I.Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

SONUÇ

Cumhuriyet dönemi öncesinde İslamiyet öncesi Türk Tarihi alanı hakkında yapılan araştırmalar yok denecek kadar az idi. Her ne kadar bu araştırmalar Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlamış olsa da yeterli ölçüde değildi. Osmanlı devleti tarihe İslam tarihi ve kendi tarihleri açısından bakmaktaydı daha eski geçmişimizden haberdar dahi değillerdi.

Cumhuriyet döneminde ise milli bir tarih yazımı anlayışı oluşmuş ve bilhassa Mustafa Kemal Atatürk'ün, isteği doğrultusunda yeni kurumlarla bu araştırmalar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kurumlardan İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Tarih - Coğrafya F., Türk Ocakları ve Türk Tarih Kurumu; İslamiyet Öncesi Türk Tarihi alanını geliştirmek için çok önemli çalışmalarda bulunmuştur. Bu alana olan ilgi bu dönemde artmıştır. Tabi bunun gelişiminde birçok önemli faktör rol oynamaktadır bunlardan en önemlilerinden birisi de diğer Türk devletlerinden Türkiye'ye gelen önemli bilim adamları ve aydınlarıdır. Bu şekilde Türkiye'de bu alanın çalışmaları için çok önemli adımlar atılmış ve hak ettiği yeri büyük ölçüde sağlamıştır.

Fakat bugün geldiğimiz noktada bu alanda yapılan çalışmalar, üniversitelerin araştırmalarına bakıldığı zaman diğer alanlara göre çok daha az görülmektedir. Tabi bu alanın diğer alanlara göre kendince bazı zorlukları vardır bu yüzden tercih edilmemesi bir yere kadar doğal sayılsa da diğer alanlarla arasında çok fazla fark vardır. Bu da bu alana hak ettiği alanın tam gösterilmediğini gösteriyor denebilir. Örneğin; Genel Türk Tarihi Alanı diğer alanlara göre her üniversite de bulunmamakta sayıları diğer alanları çalışanlara göre çok daha az bulunmaktadır. Ayrıca Genel Türk Tarihi alanını çalışanlar içerisinde de İslamiyet öncesi Türk Tarihi çalışan çok küçük bir kısım vardır.

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi, çalışan günümüzde yaşayan önemli tarihçilerin fikirlerini aldığımızda da ortak kanı şu olmuştur; her ne kadar eskiye oranla İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Araştırmaları çok gelişmiş olsa da hala daha istenilen düzeyde değildir.

KAYNAKÇA

- Ahmetbeyoğlu, A., (2011) ‘‘İslamiyet Öncesi Türk Tarihçiliğinin Problemleri’’, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Akpınar, T., (1991) ‘‘Sadri Maksudi Arsal’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, C.3.
- Akpınar, T., (2012) ‘‘Arminius Vambery’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.42.
- Albayrak, H., (2012) Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarih Yazımı, Kitabevi, İstanbul.
- Arıkan, Z., (1985) ‘‘Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Tarihçilik’’, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, C.6.
- Atsız, H. N., (2016) Türk Tarihinde Meseleler, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Aycibin, Z., (2015) ‘‘Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu’nun Özgeçmişı ve Eserleri Listesi’’, İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu’na Armağan, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- Bakara, T., (1989) Zeki Velidi Togan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Barthold, V.V., (2004) Orta Asya Türk Tarihi -Dersleri-, Çağlar Yayınları, Ankara.
- Baykara, T., (2012) ‘‘Zeki Velidi Togan’’ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.41.
- Bilgin, A. A., (2012) ‘‘Vilhelm Thomsen’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.41.
- Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Müzakere Zabıtları, (2010) Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Caferoğlu, A., (1969) ‘‘Hakiki Köprölü’’, Türkiyat Mecmuası, C.XV, 1968, İstanbul
- Çadırcı, M., (2011) ‘‘Tarih Yazıcılığında Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin Yeri’’, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu, TTK, Ankara.
- Çandarlıoğlu, G., (2004) Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Çandarlıoğlu, G., (2013) İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Çandarlıoğlu, G., (2013) Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9. - 11. Asırlar), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

- Çetin, A., (1996) ‘‘*Rene Grousset*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul , C.14.
- Çoban, E., (2007) ‘‘*Laszlo Rasonyi*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.34.
- Delilbaşı, M.,(2016) ‘‘Türk Tarihçiliğinin Önderlerinden Hocam Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat’’, Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Donuk, A., (1988) Eski Türk Devletlerinde İdari - Askeri Unvan ve Terimler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Donuk, A., (2001) ‘‘*Halil İbrahim Kafesoğlu*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 24.
- Donuk, A., (2014) Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Ötüken Neşriyat, Ankara.
- Durmuş, İ., (2016) Türk Kültürüne Giriş, Akçağ Yay., Ankara.
- Ercan, Y., (2007) Toplu Eserler: III Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihi Yazıları, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Eren, H., (1996) ‘‘*Annemaria Von Gabain*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.13.
- Erkan, M., (2000) ‘‘*Abdülkadir İnan*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, C.22.
- Eyice, S., (1992) ‘‘*Vasilij Viladimiroviç Barthold*’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.5.
- Genç, R., (2016) ‘‘Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri’’, Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Gömeç, S., (2000) ‘‘İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine’’, DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi, 1999-2000, 20/31, Ankara.
- Gömeç, S., (2011) Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi, Akçağ Yay., Ankara.
- Gumilev, L. N., (2005) Hunlar, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Gündoğdu, A., (2016) ‘‘Akdes Nimet Kurat ve Türk Tarihçiliğine Katkıları’’, Akdes Nimet Kurat’ın Hayatı ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- İğdemir, U., (1973) Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnan, A., (1994) ‘‘*Atatürk ve Tarih Tezi*’’, Belleten, Cilt III, Sayı 10, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

- İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi (1966) (Editör: Zeki Velidi Togan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, Volume III, Parts 3-4.
- İzgi, Ö., (2014) Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları, TTK, Ankara.
- Kabapınar, Y., (1992) ‘‘Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi’’, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Cilt 1.
- Kafesoğlu, İ.,(2010) Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Koşay H. Z.; Orgun, M. E. Z.; Bayram, S.; Tan, E.; (2013) Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, C. I.
- Köken, N., (2014) Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, C., (1995) ‘‘Vilhelm Thomsen’e Mecidi Nişanı Verilmesi’’TDAY-B 1993, Ankara.
- Ögel, B., (2003) İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Özcan, A., (2011) Türkiye’de Popüler Tarihçilik 1908 - 1960,TTK, Ankara.
- Özçelik, İ., (2010) Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Özel, A., (1995) ‘‘Emel Esin’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara , C.11.
- Pala, A., (2012) ‘‘Türkiye’de Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları’’, 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C.1, Ankara.
- Şahin, Z., (2006) Lev Nikolayeviç Gumilev’in Eserlerinde Geleneksel Türk Dini İle İlgili Görüşleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Tarih İçin Metodoloji, (2016) (Editör: Ahmet Şimşek), Pegem AkademiYayınları, Ankara.
- Taşagıl, A., (2002) ‘‘İslam Öncesi Devrede Orta Asya’da Yaşayan Türk Boyları’’ Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, c.2.
- Taşagıl, A., (2015) ‘‘Türk Tarihinin Derinliklerinden Günümüze Ulaşan Yolda Hocam Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu’’, İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu’na Armağan, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- Taşagıl, A., (2017) Kök Tengri’nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi), Bilim Kültür Sanat Yay. İstanbul.

- Taşağıl, A.; Çelik, M. B.; Kemaloğlu, İ.; Aka, İ.; Alparğu, M.; Kanlıdere, A.; (2013) Orta Asya Türk Tarihi (Editör: Ahmet Kanlıdere), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Tezcan, M., (2010) ‘‘Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de İslamiyet’ten Önceki Türk Tarihi ve Medeniyetinin Yazımında Kaynakların ve Bilgilerin Kullanılması Üzerine’’, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Togan, Z. V., (1981) Tarihte Usul, Enderun Yayınları, İstanbul.
- Togan, Z. V., (1981) Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Turan, Ş., (2010) Türk Devrim Tarihi Yeni Türkiye’nin Oluşumu 1923-1938 (3. Kitap 2. Bölüm), bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısmı, (1931) Devlet Matbaası, İstanbul.
- Türkoğlu, İ., (2003) ‘‘Central Eurasian Studies in Turkey (1985-2002)’’, Research Trends in Modern Central Eurasian Studies (18th - 20th Centuries), The Tokyo Bunko, Tokyo.
- Uluskan, S. B., (2010) Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H., (2011) ‘‘Türk Tarihi Yazılırken Atatürk’ün Alaka ve Görüşlerine Dair Hatıralar’’, Milli Tarihin İnşası, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- Ürekli, B., (2016) ‘‘Bozkırlı Tarihçi Faruk Sümer Hayatı ve Eserleri’’, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır Bildiri Kitabı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya.
- Yıldız, N., (2007) ‘‘Wilhelm Radloff’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.34.
- Yinanç, M. H. (2011) ‘‘Tanzimat’tan Meşrutiyet’e Kadar Bizde Tarihçilik’’, Milli Tarihin İnşası, Tarihçi Kitapevi, İstanbul.
- Yuvalı, A., (2007) ‘‘Bahaeddin Ögel’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.34.
- Yüce, N., (2006) ‘‘Gyula Nemeth’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C.32.

İnternet Kaynakları

<http://cv.ankara.edu.tr/kisi.php?id=gundogdu@humanity.ankara.edu.tr°er=1>.(erişim tarihi:10 Kasım 2017)

<http://edebiyat.istanbul.edu.tr/tarih/?p=6495>. (erişim tarihi: 23 Ekim 2017)

<http://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>. (erişim tarihi: 23 Ekim 2017)

<http://www.websitem.gazi.edu.tr/site/kerccilasun/bio>. (erişim tarihi: 10 Kasım 2017)

Söyleşiler

Böcek, M., (09 Haziran 2017) Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Ankara.

Böcek, M., (08 Haziran 2017) Prof. Dr. Ahmet Taşağıl ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Cevaplar yazılı olarak alınmıştır.

Böcek, M., (15 Mayıs 2017) Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Gülçin Çandarlıoğlu'nun Evi, İstanbul.

Böcek, M., (12 Haziran 2017) Prof. Dr. İlhami Durmuş ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Cevaplar yazılı olarak alınmıştır.

Böcek, M., (09 Haziran 2017) Prof. Dr. Konuralp Ercilasun ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Böcek, M., (12 Nisan 2017) Prof. Dr. Saadettin Yağmur Gömeç ile İslamiyet Öncesi Türk Tarihi Üzerine Söyleşi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Mahmut BÖCEK

Doğum Yeri - Tarihi: Antalya - 1991

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Konyaaltı Lisesi (2010)

Lisans Diploması : Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Tarih Bölümü, 2014

Yabancı Dil : İngilizce

İş Denevimi

Stajlar : Nevşehir Nene Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Çalıştığı Kurumlar : Türk Maarif Koleji, KONSEM.

E-Posta : mahmutbocek@hotmail.com